

Knižní zpravodaj

únor 2023

Vydává Městská knihovna Horšovský Týn

Vyjádři svou lásku
KNIHOU

14. únor

Mezinárodní den darování knihy

Drama

Drama (z řeckého δράω – dělání, čin) patří spolu s lyrikou a epikou mezi základní literární druhy a žánry. Drama se tvoří tak, že se příběh vypráví pomocí dialogů a monologů. V minulosti bylo obvyklé především divadelní scénické provedení, v současnosti se objevuje i v hraném filmu, v rozhlase a televizi a v dalších formách audiovizuálních děl.

Slovo „drama“ původně znamenalo tanec satyrů, ztělesňující určitý děj, a teprve později jevištní představení, především tragédii. Základní teoretické principy dramatu ustanovil Aristoteles ve své Poetice, kde pojednává o tragédii. Děj dramatu se odvíjí prostřednictvím přímé řeči. Do 11. století bylo veršované, v současnosti převažuje próza. Klasické divadelní drama zachovává jednotu místa, času a děje. Aristotelés ve své Poetice popisuje potřebu jednoty a ucelenosti děje. Jednota času a místa je však až středověkou interpretací.

– *výstavba dramatu podle Gustava Freytaga:*

- expozice – uvedení do děje (vytváří nezbytné předpoklady k porozumění ději)
- kolize – zařazení dramatického prvku (rozpor nebo konflikt), který vyvolává dramatické napětí a potřebu jej vyřešit
- krize – vyvrcholení dramatu
- peripetie – obrat a možnosti řešení
- katastrofa – rozuzlení a očista (katarze)

– *formy dramatu:*

- **tragédie**
- **komedie**
- hudební formy: **melodrama, muzikál, opereta, kabaret, opera**

Drama se vyvinulo ve starověkém Řecku z oslav boha Dionýsa (dithyramby). Náměty byly čerpány z mytologie (tragédie) i ze současného života (komedie). Nejvýznamnějšími starověkými dramatiky byli Aischylos, Sofoklés, Euripidés, Aristofanés a Říman Titus Maccius Plautus.

Po pádu Říma vznikl nový typ dramatu spojený s náboženstvím. Původně šlo o dramatizace biblických příběhů a legend. Církevními hrami byly mysteria, miráky a pašije. Rozvíjelo se však i světské drama, zejména satirické hry, frašky, ale i antická dramata, k jejichž oživení dochází až v renesanci. Nejvýznamnějším dramatikem tohoto období byl Angličan William Shakespeare. Dalšími významnými dramatiky byli Molière, Johann Wolfgang Goethe, Friedrich Schiller, Victor Hugo, Alexandr Sergejevič Puškin, Henrik Ibsen a Nikolaj Vasiljevič Gogol.

Ve 20. století dochází k rozvolnění dramatické formy. Dramatici experimentují s psychologickým prokreslením postav a subjektivním pojetím dramatu. Těmito experimentátory byli Anton Pavlovič Čechov, Maxim Gorkij, George Bernard Shaw, Oscar Wilde a Bertolt Brecht se svým epickým divadlem. Po druhé světové válce dochází k rozvoji absurdního dramatu (Samuel Beckett, Eugène Ionesco nebo Václav Havel).

Divadelní hra se obvykle člení do jednání čili aktů, velkých ucelených úseků děje, kterých většinou nebývá více než pět. Jako jednoaktovka se označuje krátká hra, která má pouze jedno jednání. Jednání se pak rozděluje do scén či obrazů; během jedné scény se obvykle nemění herci na jevišti ani samo jeviště.

Scéna se skládá z replik, výroků jednotlivých herců. Pokud herec přednáší nepřerušovanou dlouhou řeč, ta se označuje jako monolog.

Tragédie

Tragédie (z řec. tragóidiá – zpěv kozlů, tragos – kozel, óidé – zpěv) je forma dramatu s vážným obsahem. Hrdina se obvykle dostane do neřešitelného konfliktu s vlastním osudem, v marném boji následně podléhá a je dohnán k záhubě. Vznik i rozvoj tragédie do své plné šíře se uskutečnil v antickém Řecku a Římě. Nejcenějším pramenem pro seznámení se s teoretickými poznatky a vývojovým přehledem tragédie je Aristotelova Poetika.

Antické divadlo na ostrově Kós.

Obecně vznikla tragédie dramatizací sborových písní přednášených ve starověkém Řecku při oslavách boha Dionýsa. Místo herců původně vystupoval sbor (chór), písně popřípadě přednášeli satyrové oblečení do kozlí kůže. Tragédie se hrály po třech od jednoho autora (trilogie), doplněné satirickým dramatem. Byly považovány za vyšší formu umění.

Antická divadelní scéna.

především různé neblahé až katastrofické události, pohromy. Původní význam slova, tedy označení literárního žánru, není již v porovnání s přeneseným významem tolik známý.

Komedie

Komedie neboli veselohra je literární nebo dramatický útvar, který vždy skončí šťastně (stejně jako pohádka). Od komedie se očekává humorný nadhled nad lidskými slabostmi a lidskou nedostatečností. Humor spolu s vkusnou komikou jsou zpravidla základními aspekty tohoto útvaru. Problémy hrdiny se podaří nakonec vyřešit a vše se v dobré obrátí. Komedie pochází z dávné hostiny, po které se pořádal průvod a zpívaly se posměšné a jiné písně. Slovo komedie pochází z latinského *komedia* = šaškovský zpěv.

Ve starověkém Řecku byla považovaná za nižší formu než tragédie a skládala se z řady výstupů spojených pouze postavou šprýmaře, bez dějové, časové a místní souvislosti. Dějovou souvislost začala získávat již v Řecku, ale plně se prosadila až v Římě.

Melodrama

Melodrama v původním smyslu je žánr francouzské romantické opery, který vznikl na přelomu 18. a 19. století. Má dojemný, mnohdy sentimentální obsah, patetický styl (často na úkor psychologické pravděpodobnosti), hlavními hrdiny jsou černobílé postavy a ustáleným tématem je vítězství dobra nad zlem. Termín melodrama pochází z francouzského slova *mélodrame*.

Melodrama je termín, který se používá k popsání dramatického stylu, který byl aplikován na jevišti ve filmech, televizích a rozhlasových formátech od 18. století po současnost. Vzhledem k dlouhému časovému rámci, ve kterém tento styl existoval, je obtížné odvodit přesnou definici.

Jeden moderní autor, Ben Singer, navrhl pro definici melodramatu *cluster concept*, tzv. skupinovou koncepci, kterou se míní to, že melodrama je dramatickou formou mnoha variací, zobrazující následující klíčové konstitutivní faktory: patos, propůjčení emocím, morální polarizace (dobro vs. zlo), neklasická struktura vyprávění (např. použití extrémní náhody a *Deus ex machina*), citovost (důraz na akci, násilí a vzrušení).

Singer je schopen začlenit do své definice obě Viktoriánské etapy melodramatu a melodramatické filmy 20. století, jako je *Stella Dallas* nebo *Imitation of Life* z éry studiového Hollywoodu: nabízí se obecně všech pět faktorů, ale jsou zaměřeny především na patos a emocionální vypětí.

Na začátku 18. století bylo melodrama (nebo melodram) technikou kombinující mluvenou recitaci s krátkými pasážemi doprovodné hudby. V takovém případě se hudba a mluvený dialog alternují. Odtud

V moderním evropském dramatu inspirovala tragédie tvorbu tzv. osudového drama (např. Schiller) a klasicistní drama všeobecně (např. francouzská tvorba v 17. a 18. století – Jean Racine, Voltaire, Pierre Corneille). V českém umění se tragédie stala inspiračním zdrojem až mnohem později, zvláště u Vrchlického. Tragédie plnila funkci katarze – očištná funkce. Divák prožil při dramatu výjimečnou situaci a mohl neškodně vybit své vášně a pocity. Tím se divadlo stalo důležitou součástí života. Stalo se veřejnou záležitostí, a mělo společenskou podporu.

Mimo literární vědu termín tragédie označuje

Mimo literární vědu termín tragédie označuje

Pygmalion.

pochází moderní význam slova melodram ve smyslu jevištního díla nebo jeho části, v němž je text deklamován (a nikoli zpíván) za hudebního doprovodu. Občas byla také hudba používána jako doprovod k pantomimě. Nejstaršími příklady jsou scény z latinské školní hry Sigismundus (1753) J. E. Eberlina. První úplné melodrama byl Pygmalión Jeana-Jacquesa Rousseaua, jehož text vznikl v roce 1762, avšak proveden byl teprve roku 1770 v Lyonu. Rousseau sám složil pouze předeheru a andante z hudebního hlediska nevalné kvality, ostatní hudbu dokonpoval Horace Coignet. Dalšího zhudebnění se Rousseauův Pygmalion dočkal od Antona Schweitzera a proveden byl ve Výmaru v roce 1772, kde hru zhlédl Goethe. Ten se se o ní pochvalně zmínil ve svém životopise Dichtung und Wahrheit. Pygmalion je monodrama pro jednoho herce-recitátora. V Německu na konci 18. století vzniklo na ještě 30 dalších monodramat.

Při obsazení dvěma herci-recitátory lze použít označení duodrama. Obzvláště úspěšná byla duodramata českého skladatele Jiřího Antonína Bendy Ariadna na Naxu (1775) a Médea (1778). Mimořádný úspěch Bendových melodramat inspirovalo Wolfganga Amadea Mozarta ke zkomponování dvou dlouhých melodramatických monologů ve své opeře Zaide (1780).

Vliv opery na začátku 19. století vedl k vzniku hudebních předeher a scénické hudbě pro mnoho her. V roce 1820 Franz Schubert napsal melodrama Die Zauberharfe. Stala se neúspěšnou, stejně jako všechny Schubertovy divadelní pokusy, přestože bylo melodrama v té době populární.

V 19. století, v době nedostatečně vyplácených hudebníků, uváděla mnoho her Pit orchestra. V roce 1826 Felix Mendelssohn-Bartholdy napsal velmi známou předeheru k Shakespearově Snu noci svatojánské, později také dodává hru i se scénickou hudbou.

Do konce 19. století se termín melodrama výhradně zúžil na konkrétní žánr salon entertainment (salónní zábava): více či méně rytmicky mluvená slova (často poezie) – nezpívaná, alespoň s nějakou dramatickou strukturou a s hudebním doprovodem (obvykle klavír).

Viktoriánská etapa melodramatu představovala šest základních charakterů: hrdina, padouch, hrdinka, jeden z rodičů, pomocník a sluha. Melodrama zde představuje téma citového spiknutí, lásky a vraždy. Často dobrý, ale ne moc chytrý hrdina je podveden darebákem, který má zálsk na slečny v nouzi, do té doby než konečně nezasáhne osud, aby zajistil vítězství dobra nad zlem.

Melodrama opustilo západní scény v televizích a filmech, přesto bylo stále velmi populární v jiných regionech, zejména v Asii. Stalo se jedním z hlavních žánrů používaných v asijských televizních dramatech, spolu s romantikou, komedií a fantasy, a to zejména v Jižní Koreji, Japonsku, Tchaj-wanu, Číně, Thajsku, jižní Indii a na Filipínách.

Melodramatické filmy jsou uváděny jako dramatické filmy, pro které je charakteristické spiknutí, apelující na zvýšené emoce diváka. Obecně závisí na ustáleném vývoji postav, interakci a citovosti. Často inklinují k vypořádání se s lidskými pocity a emocemi, nezdařenou láskou nebo přátelstvím, napjatou rodinnou situací, tragédií, nemocí nebo s emocionálním či psychickým strádáním. Oběti, páry, ctnostné a hrdinské postavy nebo trpící protagonisté (obvykle hrdinky) jsou v melodramatu prezentovány jako lidé s obrovským sociálním nátlakem, hrozbou, úzkostí, strachem a jejich život je plný nepravděpodobných událostí, potíží s přáteli, milenci, rodinou či v práci. Melodramatický formát umožňuje postavě překonávat problémy, pro které musí něco obětovat s rozhodnou vytrvalostí a neustálou statečností.

V průběhu roku 1940 se stalo britské melodrama u diváků velmi úspěšné. Režisérem melodramatických filmů kolem roku 1950 byl Douglas Sirk, který pracoval s Rockem Hudsonem na psaní filmů Psané ve větru a All That Heaven Allows, oba filmy jsou příkladem tohoto žánru. Melodramata kolem roku 1990, jako televizní Moment of Truth, se cíleně zaměřují na americké ženy, a to tím, že vylíčí alkoholismus, domácí násilí, znásilnění a podobně. Typický je film Agnes Brownová z roku 1999.

Muzikál

Slovo muzikál má vícero významů a může označovat též muzikálový film (tj. filmovou adaptaci muzikálu coby dramatického díla) anebo divadelní inscenaci muzikálu, případně též muzikálové divadlo jako druh divadla (vedle činohry, opery a baletu). Všechny tyto významy slova muzikál je nutno rozlišovat.

O muzikálových hercích platí, že musí být dobří činoherci, zpěváci i tanečníci zároveň. Muzikál může být celozpívaný, nebo se v něm střídají zpěv a mluvené slovo. Stejně tak může být muzikál celotančený (vznikla i představení, jež se více blíží baletu) nebo v něm nemusí být balet obsažen vůbec.

Slovo muzikál pochází zkrácením anglického slovního spojení musical comedy, které označovalo v 1. polovině 20. století revue s humoristickými a pěveckými čísly, jež mnohdy neměla souvislý děj.

Muzikál vznikl v USA z různorodých kořenů, z nichž významnou složkou byly opereta, ale také singspiel, revue (výše zmíněná musical comedy) apod.

Jako první muzikál vůbec je označována Show boat (česky Lod' komediantů) z roku 1927 v New Yorku, přesněji na Broadwayi, jež kromě písní obsahuje i jednotící příběh herců putujících po Mississippi a vyjadřuje se i k rasovým otázkám v americké společnosti. Úspěch Show boat podnítl řadu dalších autorů k práci, takže od 30. let do současnosti vznikly stovky nejrůznějších hudebních produkcí.

Hudební výraz muzikálu byl postupně ovlivňován jazzem, klasickou hudbou, rockem a moderní pop music. Nejdůležitějším místem vývoje muzikálu byla newyorská Broadway a její divadla. Řada muzikálů byla později úspěšně zfilmována.

Většina celosvětově proslulých muzikálů měla premiéru na Broadwayi. V tzv. zlaté éře muzikálu (od

Show boat (Lod' komediantů).

40. do 60. let 20. století) vznikla řada dodnes populárních děl. K jeho obrovskému rozmachu přispěli hudební géniové jako George Gershwin, Jerome Kern, Irving Berlin, Cole Porter a Richard Rodgers. Gershwinovo dílo Ženuško má, buď hodná (1924) ještě relativně korespondovalo s úspěšnými operetami, ovšem Lod' komediantů od Jeroma Kerna, napsaná o tři roky později, přinesla na Broadway novou kvalitu a stala se milníkem v historii muzikálu. Od 60. let se objevují konkurenceschopná díla rovněž v Londýně, první vlaštvou byl Oliver! Lionela Barta. Dnes je tvorba těchto dvou metropolí více méně vyrovnaná. Ojedinele vyprodukovala kvalitou a popularitou srovnatelná představení rovněž Francie a Německo. V Evropě převzaly americké muzikály vedoucí úlohu po druhé světové válce.

Hudební a divadelní vědci obvykle označují za jediný český muzikál srovnatelný kvalitou se zahraniční muzikálovou produkcí filmový muzikál Starci na chmelu. Do roku 1989 však vznikla celá řada tzv. hudebních komedií, ve kterých se nejen zpívá, ale i tančí. Některé z nich se staly doslova kultem a jejich písně jsou dodnes velmi populární. Od 90. let byly v Česku více produkovány zahraniční i původní muzikály, jednalo se často o divácky úspěšná díla. Ta se však velmi liší svojí kvalitou. Především jsou jasně patrné velké rozdíly mezi původními muzikály, které vznikají na stálých divadelních scénách po celém Česku. V městských a oblastních divadlech bývají muzikálové produkce kvalitnější, většinou se obejdou bez mediální podpory a jsou do nich obvykle obsazováni stálí herci jednotlivých divadelních souborů. Na rozdíl od toho vznikla v Česku i řada čistě komerčních muzikálů, které sází na bohatou výpravu a obsazování známých tváří a rozsáhlou mediální kampaň, avšak jejich kvalita bývá často problematická. Mezi komerčně nejúspěšnější české muzikály patří Dracula, Monte Cristo, Krysař, Johanka z Arku, Hamlet, Tři mušketýři a Kleopatra.

Opereta

Opereta je hudebně-dramatický divadelní útvar zábavního rázu, v němž se střídá mluvené slovo se zpěvem. Jedná se vlastně o kombinaci klasické divadelní činohry s operou. Opereta je ve své původní formě v podstatě lehčí a zábavnější opera (tzv. komická opera), jedná se o přímého předchůdce dnešního muzikálu, kterému je také nejvíce podobná. Operety bývají někdy považovány za méně hodnotný umělecký žánr, často s přídechem pokleslé, popřípadě i zastaralé lidové zábavy. Nicméně i v této hudební oblasti je možno najít velmi podařené kusy, a to jak po hudební, tak i po dramatické stránce. Nehledě na to, že i některé dnes všeobecně uznávané opery byly původně vytvořeny jako operety – např. Smetanova národní opera Prodaná nevěsta, jež byla původně vytvořena jako opereta a v operu byla autorem teprve během doby postupně dotvořena.

Vlastní operetní představení velmi často námětově čerpá z činoherního žánru komedie, obvykle se jedná o nějakou jednoduchou komediální hru typu frašky či burlesky, jež byla vhodně hudebně doplněna písněmi a dalšími doprovodnými hudebními skladbami a tanečními čísly. Samotný děj operety pak bývá vhodně schematizován do několika klasických částí (dějství, jednání).

Muzikálovým a operetním žánrem se často zabývají specializovaná hudební a muzikálová divadla. V Praze se již dosti tradičně jedná o klasické muzikálově zaměřené Hudební divadlo v Karlíně (budova byla poničena v roce 2002 velkou povodní a následně nově zrekonstruována). Operetním žánrem se v Pra-

ze také kdysi systematicky zabývalo, mimo jiné, též nuselské divadlo Na Fidlovačce. V Brně se muzikálu věnuje Hudební scéna Městského divadla Brno.

Není jednoduché odhadovat budoucí vývoj tohoto zábavného žánru, prozatím se zdá, že jeho vývoj je již uzavřen s tím, že všechny hlavní společenské funkce převzal po operetě právě muzikálový žánr.

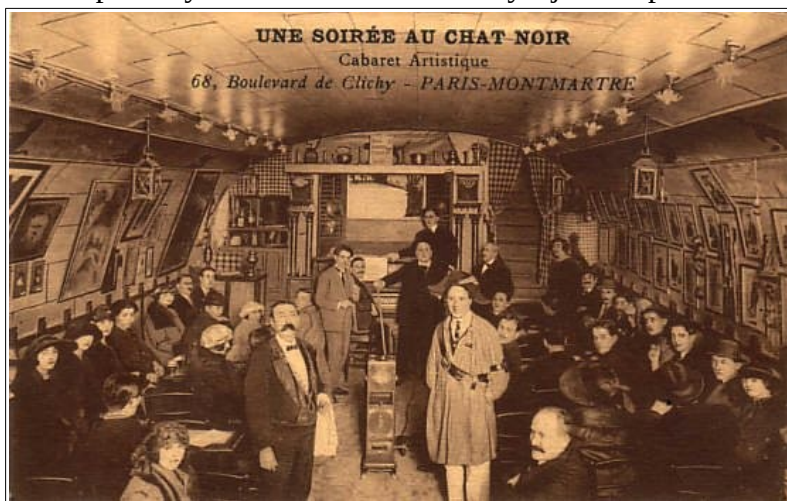
Kabaret

Kabaret (z franc. cabaret) – hospoda, krčma, kavárna, zábavní podnik, či hostinec se zábavným, humoristickým, hudebním nebo tanečním programem. Obsahuje výstupy hudební, pěvecké: často smutné písně zvané šansony, nebo veselé či komické písně zvané kuplety (z franc. couplet sloka, refrén, jednoduchý popěvek, volně přeloženo odrhovačky), dále taneční výstupy a mluvené scénky (skeče). Programem může provázet konferenciér (entertainer). Lehčí kabaret s převažujícím hudebním programem a dámskou obsluhou bývá označován slovem šantán (z francouzského café chantant – kavárna se zpěvem).

Francouzský termín cabaret není podle filologů jednoznačného původu. Mohl vzniknout z francouzského slova „chambre“ označujícího komoru či pokoj, nebo z arabského „kharabat“, jež podobně jako v turečtině „khammarât“ znamená místo prostituce, obchod s alkoholem nebo tavernu. Kabaret je tedy místem zábavy v nejširším slova smyslu, nelze je jednoznačně vymezit ani ohraničit. Stejně jako většina uměleckých forem i kabaret se musel přizpůsobovat době. Reagoval na proměny politické, ekonomické a společenské. Satirickým, často jízlivým způsobem kritizoval chudé i bohaté, buržoazii i smetánku. Jeho cílem zůstávalo diváky pobavit, rozesmát, mnohdy i pobouřit a vyvolat jejich reakce. Ať už skeči, pantomimou, tancem, zpěvem nebo agitací na politickou situaci. V kabaretech se inspirovali i velcí umělci a nacházeli svobodné prostředí, v němž se nemuseli bát vyjádřit svůj názor. Ne že by byli chráněni před ranami nebo bitkou, ale kabaret byl místo, kde se s tím počítalo.

Předchůdcem kabaretů byly v 17. a 18. století takzvané Les Caveaux (sklípky), v nichž se scházela uzavřená společnost umělců a prezentovala svá díla poetická, prozaická, hudební, pěvecká či divadelní. Do těchto klubů bylo obtížné proniknout, proto začaly vznikat Les Goguettes (z franc.), místa k nadávkám a opíjení, volně přeloženo nálevny. Šlo o lidové podniky otevřené každému obyčejnému pouličnímu

umělci, eskamotérovi a lidovému písničkáři. Kvalita produkce i sociální složení publika byly v těchto podnicích nízké, přitahovaly kriminální živly, a tak většinou brzy zanikaly, pokud nebyly uzavřeny zásahem policie. Rozšíření novodobých kabaretů je spojeno s nástupem moderní společnosti, obdobím nazývaným La belle époque, krásná či zlatá epocha. V Paříži roku 1881 byl otevřen kabaret Le Chat Noir (Černý kocour). Jeho zakladateli byli Rodolphe Salis a Emil Godeman, který byl členem slavné francouzské avantgardní skupiny Hydropatů. V téže době byl populární také

druhý pařížský kabaret Folies Bergère. Stejně známý a stále existující je Le Moulin Rouge („červený mlýn“), který proslavil pařížskou čtvrt' Montmartre a byl kolébkou kankánu. Celosvětovou módu kabaretu vyvolala Světová výstava v Paříži roku 1900, kde kabaret patřil ke každodenním programům. Kolem roku 1900 se kabaret velmi rozšířil také v německy mluvících zemích, v Londýně a v New Yorku.

Kabarety od sklonku devatenáctého století zažívaly rozmach především v hlavních městech zemí: Mnichov, Berlín, Paříž, Vídeň a New York. Z Ameriky pochází i pověstná burleska, fraška, varieté. Umělci či umělkyně, často z nejnižších společenských vrstev, v kabaretu také bydlívali a mohli se živit prostitucí. Návštěvníci v kabaretech hledali místo, kde se veřejně mohli vysmívat měšťáctví a obdivovat ne-logiku všedních dnů. Kabaret byl vším, čím nebyl svět za jeho dveřmi.

Každý kabaret měl svou vlastní tvář a prezentoval se trochu jinak. Některé se snažily o ryze intelektuální zábavu, ale neskázely valný úspěch. Publikum lákala pokleslá zábava. Žádné předpisy a pravidla. Žádné striktní scénáře, mnohdy ani opona. Nejslavnější Berlínský kabaret proslul svou bojovnou satirou, v Paříži byly slavné kabarety literární a v New Yorku se divák mohl dočkat prvotřídní show s nádechem erotiky.

Počátky kabaretu v českých zemích jsou v 19. století spojeny s kočujícími kabaretiéry, kteří se mohli

rekrutovat z divadelních společností, od nichž se oddělili nebo z pouličních bavičů na tržištích. Většinou to nebyli Češi, nýbrž potulní umělci z Německa, například z Lipska, z Drážďan či Vídně.

První kabaret se v Praze pokusil otevřít zkrachovalý barytonista, neúspěšný pořadatel vojenských koncertů, špatný kouzelník a eskamotér Schlöbl pod názvem Etablissement Schloeb, vystupoval například v kavárně Union.

Po delším úsilí o ustanovení stálého hudebně divadelního souboru v Praze byla 14. srpna 1892 otevřena pod vedením pěvce a ředitele Františka Leopolda Šmída První pražská pěvecká společnost působící v sále restaurace U zlatého soudku v Ostrovní ulici. Jednalo se o první stálý český šantán, kde byly uváděny především kabaretní představení: tanečně hudební komponované večery s komediálními či kouzelnickými výstupy, v počtu až 15 výstupů. Na závěr bylo pak sehráno jednoaktové hudební představení. Rovněž zde byla hojně uváděna Šmídova díla. Šmíd se jako ředitel zasloužil také o řádnou organizaci představení: začátku v přesně avizovaný čas či výběru vstupného na pokladně u vstupu, a nikoli výběrem vstupného mezi diváky v hledišti.

Kabaretní výstupy dále probíhaly v divadle Uranie v zahradě pivovaru v Holešovicích od roku 1898, poprvé při Výstavě spolku inženýrů a architektů. Mezi stálé kabarety patřily podniky U Labutě (U Bílé labutě) v ulici Na Poříčí (název z reklamních důvodů ve 30. letech 20. století převzal sousední obchodní dům), U Zlatého soudku, U Rozvařilů, U Bažantů, U Bucků, U Sv. Tomáše, U Fleků, či U Medvídků. Tyto hostince se chlubily jak stálým repertoárem, tak proměnným programem. Zatímco ve světě se v podobných podnicích servírovalo spíše víno nebo káva s koňakem, v Praze to bylo jednoznačně pivo. Kabaretům se vyrovnaly hostince se stálým hudebním programem,

například s dámskou kapelou (U Ježíška ve Spálené ulici).

Samotný pojem kabaret se začal v Česku užívat až od roku 1908, poprvé na Jubilejní výstavě Obchodní a živnostenské komory na pražském Výstavišti. Ihned si získal velkou oblibu a diváci se do nově vzniklých kabaretů jen hrnuli. V roce 1914 bylo v Praze kolem deseti kabaretů. V roce 1910 například v Mramorovém sále paláce Lucerna vystupovala francouzská kabaretiérka slečna Théodora Degen, emblém Lucerny dodnes září při vchodu do pasáže ve Vodičkově ulici. S koncem monarchie kabarety přetrvávaly, stěhovaly se z místa na místo a měnily svůj repertoár. Tvrdou konkurencí pro ně byl biograf. Tak skončil například v roce 1918 kabaret Hvězda na Václavském náměstí, kabaret Červená sedma se během první světové války přestěhoval do Rokoka a odtud roku 1918 do hotelu Central v Hybernské ulici. V menším počtu, ale s předními divadelními herci kabarety působily za První republiky, kdy uměleckou avantgardu v Praze stále představoval kabaret Červená sedma, založený již roku 1909 v kavárně Montmartre v Řetězové ulici na Starém Městě. Pro střední společenské vrstvy byl hlavní autorskou osobností až do začátku druhé světové války Karel Hašler. V kabaretech vystupovali například Vlasta Burian, Ferenc Futurista, Eman Fiala nebo Jára Kohout. Kromě Prahy byly oblíbené kabarety například v Brně nebo v Bratislavě.

Po roce 1948 komunistický režim program kabaretů hlídal a omezil jej na úroveň komunální satiry. Cenzura se snažila zabránit volnomyšlenkářským aktivitám a produkce se konala pod politickým dohledem. Pravděpodobně jediným přeživším kabaretem té doby byl Kabaret U Fleků, kde vystupovali divadelní a filmoví herci a zpěváci (např. Jiří Lír, Jaroslav Štercl, Ljuba Hermanová). Ostatní kabarety byly zavřeny nebo upadaly. Souběžně však vznikaly systémem schválené podniky s přesným programem lidové zábavy a s kontrolovaným scénářem, včetně cirkusových čísel, jako Varieté Praga ve Vodičkově ulici, které se v roce 1968 pokusilo přiblížit dávným kabaretům striptýzem (pod názvem Krása bez závoje).

Na druhé straně se počátkem 60. let začaly formovat avantgardní soubory spojené s kulturní novou vlnou při kavárnách (Alfa, Alhambra, Paravan, Reduta, Semafor, Rokoko, Alfa v Plzni). Ke kabaretu se z nich nejvíce hlásilo divadlo Paravan, které vedl Jiří Robert Pick. Další scény již překonaly formy kabaretu a zařadily se k divadlům malých forem.

Úspěšným pokusem o návrat kabaretů byly televizní zábavné pořady – například Kabaret U zvonečku (1970-1972), Kabaret U dobré pohody (1973-1980), Dostaveníčko u ... (1973-1976), Sejdeme se na Vlachovce (1973-1989) a pravděpodobně nejuspěšnější z nich Možná přijde i kouzelník (1980-1991). Na těchto pořadech se autorsky podíleli zejména Gustav Oplustil jako scenárista, Zdeněk Podskalský jako režisér nebo František Polák jako dramaturg.

S devadesátými léty a na přelomu století nastala doba, kdy umělci mohli konečně rozvinout svou invenci a tvořit. Přežil pouze tradiční a stále vyhledávaný Kabaret U Fleků v pražské Křemencově ulici, především díky pivovaru a restauraci, podobně jako v některých hotelech. Umělecká forma kabaretu se přežila. Bývá buď nahrazena estrádou v retro kostýmech, nebo adaptací amerického muzikálu „Cabaret“ nebo skomírá jako „stand up“. Objevil se český pokus o znovuzavedení burlesky. Titul Cabaret užívají pro svou reklamu jen noční podniky, např. v Praze.

Opera

Opera (z italského opera in musica, hudební dílo) je umělecká forma spojující dramatické divadelní představení s hudbou tak, že herci text (libreto) zcela či zčásti zpívají za instrumentálního doprovodu.

Opera synteticky spojuje více základních uměleckých forem, totiž instrumentální i vokální hudbu (hudební skladba fixovaná v podobě partitury a její konkrétní provedení hudebníky – zpravidla orchestrem, pěveckými sólisty a případně sborem), literární dílo (v podobě libreta), drama a herectví, často též balet a tanec, jakož i výtvarné umění, jmenovitě výpravu (scénografii), masky, kostýmy, jakož i světelné a jiné jevištní efekty. Spolu s některými dalšími příbuznými uměleckými formami je shrnována pod pojem hudební divadlo.

Opera je součástí západní klasické umělecké tradice, existuje však rovněž tradiční čínská opera, která vznikla a vyvíjela se nezávisle na západní hudbě.

Dějiny opery začínají v Itálii koncem 16. století. Nejstarším, dnes ztraceným, dílem považovaným za operu je Dafne skladatele Jacopa Periho, uvedeným ve Florencii kolem roku 1597. Samotný název „opera“ byl poprvé použit v souvislosti s uvedením díla Francesca Cavalliho Le nozze di Teti e di Peleo v roce 1639 v Benátkách. V 17. století se rozšířila po všech hlavních zemích Západu. Heinrich Schütz v Německu, Ital Jean-Baptiste Lully ve Francii a Henry Purcell v Anglii tehdy založili domácí operní tradice. Přes silnou zejména francouzskou operní školu však až dlouho do 18. století zůstávala vedoucí zemí opery Itálie. V opeře první třetiny 19. století vyvrcholil operní styl belcanto, reprezentovaný autory jako Gioacchino Rossini, Gaetano Donizetti a Vincenzo Bellini, a zároveň vznikla tradice „velké opery“ (grand opera), spojené se jménem Giacomo Meyerbeera. Následující „zlatý věk“ opery kolem poloviny 19. století, kdy působili Richard Wagner a Giuseppe Verdi, přinesl rovněž vznik dalších národních operních tradic mimo klasické země opery; českou operu tehdy ustanovil především Bedřich Smetana. Konec 19. a začátek 20. století poznamenal vliv italského verismu a rozvoj nových harmonických postupů, iniciovaných Wagnerem. K významným operním skladatelům patřili Giacomo Puccini, Richard Strauss a Leoš Janáček. 20. století přineslo mnoho nových stylů a experimentů i v oblasti opery, například atonalitu a seriální hudbu (Arnold Schönberg a Alban Berg), neoklasicismus (Igor Stravinskij) či později minimalismus (Philip Glass a John Adams).

I divadelní hry mají často hudební (instrumentální či vokální) složku, a to někdy i ve značném rozsahu. Pro žánrové zařazení je důležité, zda je pro drama určující hudební (vokální) složka či zda převažuje složka činoherní. Již v barokní době existovaly přechodné žánry, např. anglická semiopera nebo maska. Ve střední Evropě byl v 18. a počátkem 19. století nejrozšířenějším divadelním žánrem singspiel – hra se zpěvy s různým kvantitativním a kvalitativním podílem hudby. Rozřazení jednotlivých děl mezi operu a činohru je mnohdy obtížné (dobová kritéria se ostatně měnila). Dramatu plně podřízená hudba se označuje jako scénická hudba.

Dramatizace

Termín původně pochází z literární vědy a znamená přetvoření původně epické, obvykle prozaické literární látky, někdy však také lyrické předlohy, do dramatického tvaru pro divadlo nebo film. Literární předlohu je třeba přizpůsobit prezentačním možnostem divadla nebo filmu. Za tímto účelem je předmětný text upraven jako dialogová verze podle zákonů dramatického žánru, to znamená, že je scénicky přeměněn. Kromě toho se tento termín často hovorově používá také pro zvláště emocionální komunikační strategii.

Obvykle se ukáže jako nezbytné zhustit text jeho proškrtáním, vystihnout podstatu děje a soustředit se na jeho centrální linii, která nakonec upravený text řídí. Kromě toho je třeba najít dramatické role, aby byl jasně zřejmý sled událostí a jejich kauzalita. Dialogovou verzi je potřeba vytvořit téměř vždy (a dokonce i použití voiceover vypravěče slouží spíše k udržení vypravěče ve hře než k zachování zbytků původního vyprávění). Osobní zpracování toho, co se přidalo, nebo ubralo a vlastní konání obvykle ustupuje do pozadí.

Divadlo

Divadlo je výkonné čili múzické umění, při němž herci (případně zpěváci a tanečníci) na jevišti předvádějí divadelní hru. Diváci při tom obvykle sedí v hledišti kryté nebo otevřené divadelní budovy. Divadlem se zabývá divadelní věda čili teatrologie.

Divadlo vzniká tak, že kolektiv tvůrců (dramaturgové, herci, režiséři, choreografové, scenáristé, inspicient, korepetitor, scénograf atd.) a technických spolupracovníků (technici, zvukaři, osvětlovači) tvoří společně divadelní inscenaci, která je předvedena buďto jednorázově nebo ve vícero reprízách divákům. Jedná se o kolektivní umění (na rozdíl od literatury apod.), tedy o společné dílo několika tvůrců, které také publikum v hledišti vnímá kolektivně. Žádné umění není v tak úzkém vztahu ke společnosti jako divadlo. Divadlo však též ovlivňuje společnost.

Zatímco u výtvarných umění a literatury divák a čtenář vnímá definitivně ukončené umělecké dílo, v divadle se zúčastňuje jako aktivní složka při jeho dotváření. Obdobně je tomu i u jiných interaktivně vytvářených děl, kde divák dotváří výsledné dílo svou vlastní účastí (např. zvukové objekty, speciální umělecké instalace, digitální interaktivní díla apod.)

Tématem klasického divadla (na rozdíl od jiných typů umění) musí být vždy nějaká lidská nebo společenská událost, divadlo se musí zabývat člověkem, neboť hlavním nositelem divadelního výrazu je vždy člověk-herec. To však nemusí platit pro experimentální divadlo.

Divadlo je umění opticko-akustické a časově-prostorové. Ostatní druhy umění vnímáme buď zrakem (literatura, klasické výtvarné umění), nebo jen sluchem (hudba, zpěv), kdežto divadlo více lidskými smysly současně.

Do divadelní struktury vstupují i jiné druhy umění jako její složky. Některé jsou i mimo divadlo samostatnými uměními (malířství, hudba, architektura, zpěv, tanec), jiné existují v divadle (herectví, režie, scenáristika) a v divadlu příbuzných oborech jako je film, rozhlas nebo televize.

Kromě základní estetické úlohy může divadlo plnit i mnoho dalších funkcí – etickou, výchovnou, politickou, zábavnou, náboženskou nebo didaktickou – které podporují jeho účinek a zvyšují jeho celkovou společenskou prestiž v kultuře.

O vzniku divadla neexistují žádné přímé prameny, jedná se pouze o domněnky a teorie. Podle těchto teorií divadlo pravděpodobně vzniklo z pravěkých slavností a rituálů. Tyto obřady měly snad také zabezpečit úspěšný lov, od kterého bylo přímo závislé přežití pravěkých lidí. Při těchto rituálech člověk používal, mimo jiné, zvířecí masky, aby se co nejvíce připodobnil lovenému zvířeti. Masky se tak možná stala jednou z prvních divadelních rekvizit. Jisté však je, že ještě starověké řecké divadlo se chápalo jako součást kultu a uprostřed jeviště (orchestra) stával obětní oltář.

Divadlo v období starověku (Mezopotámie, Starověký Egypt)

Šlo o divadlo provozované v kontextu rituálů a náboženských obřadů. V Mezopotámii šlo o oslavy nového roku, které tehdy probíhaly v březnu. Předváděna byla Mardukova smrt a zánik Sarpanit, což bylo symbolizováno rozsekáním a spálením soch. Pozůstatky byly poté převezeny do chrámu. Rituál souvisel se vznikem přírody a vyznačoval se kultivovaným tanečním projevem a integrací hudby i akrobatických prvků. Ze starověké egyptské kultury se do dnešních dob dochovalo množství různých svitků v kontextu egyptských bohů (Usírův cyklus zachovaný v Knize mrtvých).

Divadlo v antickém Řecku

Vývoj řeckého divadla můžeme sledovat od 5. do 4. století př. n. l., kdy nastal jeho úpadek. Divadelní umění se zde vyvinulo z náboženských slavností, zejména dionýsií, které doprovázel sborový zpěv, živé obrazy a tanec a teprve později je doplnil dramatický děj, předváděný jedním, dvěma a později třemi herci. Divadelní představení se pořádala o velkých svátcích a měla podobu soutěže. Herci byli pouze muži, účastnili se jich však všichni, včetně žen a dětí. Thespis snad uvedl v letech 636-633 př. n. l. první tragédii, která se pokládala za vyšší formu, ale brzy se k ní připojila i komedie. Řecké divadlo v této době položilo základ evropskému divadlu, na toto divadlo navázal starověký Řím a tím se rozšířilo do celého světa.

Tragédie i komedie se hrály v přírodních divadlech (theatron od theamai, dívat se, pozorovat), která se stavěla na návrších.

Divadlo v Dodoně (Řecko).

Významné osobnosti starověkého řeckého divadla: Thespis (asi 7. století př. n. l.), Aischylos (asi 525-456 př. n. l.), Sofoklés (asi 496-405 př. n. l.), Aristofanés (asi 445-380 př. n. l.)

Divadlo v antickém Římě

Divadlo Starověkého Říma je pokračováním starořeckého divadla, do něhož vstoupily i prvky etruského divadla. Římané spojili amfiteatrální hlediště s divadelní budovou (scaena) v jeden celek, proscenium bylo nižší a hlubší a orchestra polokruhová. Zavedli také oponu, která se původně vyťahovala zespodu. Římská divadla se často stavěla v rovině, což bylo daleko náročnější. Původně byla dřevěná, první kamenné divadlo dal postavit Pompeius v Římě roku 55 př. n. l.

Představení se konala v době slavností lidí Romani (Římské hry) – představení se odehrávala na veřejných prostranstvích, později se začalo se stavbou dřevěných a kamenných divadel. Ve velkých městech císařské doby bylo účelem divadelních představení především bavit, podle státnického hesla panem et circenses – chléb a hry.

Latinský termín herec (histrio) pochází z pojmenování profesionálních aktérů (ister) etruských představení, která zahrnovala pantomimu, zpěv, tanec a později i improvizovaný dialog. Herci přestali používat masky a namísto toho se po vzoru Etrusků líčili. Herci nedávali důraz na správnou výslovnost a procítěné deklamování textu, ale na výřečnost a přesvědčivost, na výraznou mimiku a gestikulaci, obzvláště pokud nepoužívali masky. Římané neomezovali počet herců na jevišti, vystupovalo zde tolik herců, kolik hra vyžadovala. Ženské role také začaly hrát ženy-herečky.

Římané především inscenovali latinské překlady řeckých dramát; komedie přebásněné podle řeckých předloh, tzv. fabulae palliatae a komedie čerpající náměty z římského života, tzv. fabulae togatae.

Mezi publikem byly nejoblíbenější tzv. attelánské frašky. Římské divadlo nikdy nedosáhlo tak vysoké úrovně jako divadlo řecké. Jeho význam však spočívá v tom, že Římané zprostředkovali řecké divadelní umění a jeho pokrok dalším národům žijícím na území Římské říše. S úpadkem říše upadlo i divadlo, které bylo později považováno nastupující křesťanskou církví za nežádoucí a bylo zakázáno.

Nejnámější tvůrci římských komedií: Titus Maccius Plautus, Publius Terentius Afer.

Středověké divadlo

Rozvoj středověkého divadla trval v Evropě od 9. století do poloviny 16. století. Šlechta a církve se snažili o vybudování nové, křesťanské civilizace. Církev sice udržovala antickou literární i filozofickou tradici, populární pozdně římské divadlo však pro jeho pohanský ráz odmítala a účast na něm věřícím zakazovala.

V 9. století začalo divadlo vycházet z křesťanského kultu. Církev potřebovala oslovit i negramotné lidové masy a přiblížit jim biblické příběhy a postavy. V kostelech se začaly hrát latinské

Středověké divadlo o sv. Apoléně.

dramatické výstupy při velikonočních bohoslužbách (tzv. velikonoční tropy). Vznikaly i další náboženské žánry jako mystérium, mirákulum a moralita. Kromě náboženských žánrů vznikly později i žánry světské – plebejské: fraška a pastorála.

Hlavní budovou pro středověké divadlo byl kostel. Dramatické výstupy se odehrávaly nejprve při hlavním, později i u vedlejších oltářů. Později divadlo přešlo na veřejná prostranství – na tzv. simultánní jeviště, simultánní proto, že bylo společné pro všechny výstupy. Na jevišti bývaly umístěny malé domečky, tzv. mansiony – na nich byla namalována dekorace a herci stáli vždy před tím, ve kterém se odehrával děj.

Renesanční divadlo

Období humanistického a renesančního divadla sahá přibližně od počátku 16. do poloviny 17. století. V bohatých městech severní Itálie se od počátku 14. století objevuje nové pojetí umění a krásy, jak v malířství (Giotto di Bondone), tak také v básnictví a literatuře. Dante Alighieri ve svých náboženských básních zdůrazňuje samostatnost a svobodu člověka a od poloviny 15. století s objevem a překlady zejména řecké starověké literatury vzniká renesanční humanismus. Proti asketickým ideálům středověku staví ideál krásy a radosti, zájem o přírodu a starověké dědictví.

Roku 1531 ve Ferrare a roku 1545 v Římě byla postavena první krytá divadla. Zachovalo se Teatro Olimpico ve Vicenze z roku 1585. Andrea Palladio se na základě důkladného studia římských divadel a literatury pokusil obnovit přesnou podobu starověkého divadla (ovšem pod střechou) a provoz byl zahájen Sofoklovou tragédií „Oidipus král“. V Itálii vznikly také nové divadelní žánry, a to opera (Claudio Monteverdi, Orfeo z roku 1607) a balet. První operní divadlo vzniklo v Benátkách, odkud se šířilo dále do Evropy.

Změnily se i inscenační techniky – simultánní jeviště vystřídal jeviště s pohyblivými dekoracemi. Při výrobě dekorací Italové využili objev perspektivy. Dekorace byly malované na plátně, které bylo napnuto na trojbokých hranolech, tzv. telari. Jednalo se o předchůdce dnešních kulis. Takovéto uspořádání jeviště přetrvávalo až do našich dob.

Barokní divadlo

V 17. století pronikl barok do všech uměleckých sfér. Divadlo obohatil hlavně o monumentálnost a technické vymoženosti. Ve městech vznikaly reprezentační divadelní budovy.

Jeviště se proměnilo na kulisové nebo také kukátkové. Mělo velký prostor před oponou, zvaný rampa. Jevištní systém se skládal z několika párů malovaných stěn po stranách (kulisy), rovnoběžných s rampou a oddělený uličkami. Prostor uzavírala zadní stěna – prospekt a nahoře sufity – závěsné pásy látky, které tvořily horní část jevištní dekorace. Objev kulis umožnil využít celou hloubku jeviště a několikrát změnit scénu během představení. Příkladem takové značně mechanizované barokní scény je zámecké divadlo v Českém Krumlově. Tento jevištní systém se používal až do poloviny 19. století a s jistými úpravami je používán v zásadě dodnes.

Divadlo od baroka po preromantismus – klasicistní drama

Klasicismus vznikl a vyvrcholil v 17. a 18. století na francouzském královském dvoře za vlády Ludvíka XIV., odkud se postupně rozšířil do celé Evropy. Vzorem pro klasicistické umění se stala antika. Umělci viděli smysl v napodobování přírody. Klasicismus se utvářel pod vlivem racionalistické filozofie („Myslím, tedy jsem.“ – René Descartes). Umění nesmělo protiředit rozumu, za nejvyšší zákon byl považován soulad pravdy, krásy a dobra.

Na počátku německého klasicismu stál profesor Johann Christoph Gottsched. Uvedl do Německa francouzské klasické drama a s pomocí divadelní ředitelky a herečky Friederiky Karoliny Neuberové reformoval německé divadlo. Jejich cílem bylo očistit Německo od laciných a bezcenných her a nahradit je překlady francouzské klasiky a vlastní tvorbou. Kritik, teoretik a dramatik Gotthold Ephraim Lessing je považován za tvůrce německého měšťanského dramatu.

Preromantismus v německém dramatu se objevuje hlavně v tvorbě skupiny Sturm und Drang, které se postavila jak proti aristokratickému klasicismu, tak také proti osvícenskému racionalismu. Hnutí zdůrazňovalo tvůrčí svobodu osobnosti odmítající společenské konvence a předsudky a řídící se vlastním srdcem. Upřednostňovalo cit a vášně před racionalismem a intelektualismem. Do protikladu k městu dávalo volnost přírody. Přiklánělo se k lidovým tradicím. Nejznámější představitelé tohoto hnutí jsou Johann Wolfgang Goethe (1749-1832) a Friedrich Schiller (1759-1805).

V Itálii se proměny zastaralé commedia dell'Arte ujal Carlo Goldoni – nahradil starou improvizovanou komedii typových figur charakterovou komedií. Jeho nejznámější hry: Sluha dvou pánů, Čertice, Mirandolina.

Divadlo 19. století – romantismus a realismus

Romantismus se rozšířil jako reakce na příliš rozumové osvícenství a na vzdělance zaměřený klasicismus. Proti vládě rozumu hájili romantici právo citu. Vyžadovali tvůrčí originalitu, vytváření neskutečných světů. Drama obohatili o lyrické prvky a opisy duševních stavů. Jejich základním motivem bylo osobní rozčarování a zklamání. Vynalezli pochmurné „osudové“ drama. Romantismus neměl na divadlo podstatný vliv – působil však na vnitřní strukturu dramatu a na herecké umění. Vnesl do divadla svobodu a pestrost. Oslňoval rušným dějem, fantazií, tajuplností, dobrodružstvím, cizokrajností, velkými tragédiemi lásky a vášně a bohatou výpravou a dekorací.

Nejvýznamnější představitelé romantického dramatu: Victor Hugo, George Gordon Noël Byron, Percy Bysshe Shelley, Alexandr Sergejevič Puškin, Michail Jurjevič Lermontov.

Romantická inscenace Shakespearova Hamleta.

Realismus vznikl ve Francii v 40. letech 19. století jako protipól romantismu, podmíněný také politicky, protože po neúspěšné revoluci v roce 1848 bylo třeba na svět nazírat bez iluzí a fantazie (z latiny realis = skutečný). Jeho nástup podpořil i pokrok vědy a techniky → pozitivismus. Preferováno bylo objektivní zkoumání, metafyzika byla zavržena a umění si začalo osvojovat metody objektivního pozorování. V divadle realismus reprezentovala metoda Meiningenčanů – divadelního souboru Jiřího II., vévody sasko-meiningenského. Usilovali o co nejvěrnější zobrazení skutečnosti, ať už šlo o lidi, kostýmy nebo dekorace.

Naturalismus (z latiny natura = příroda) je metoda uměleckého zobrazení skutečnosti založená na filozofii pozitivismu a darwinismu. Opisoval temné stránky lidského života, vyznačoval se vulgárním jazykem, drastickými a krutými scénami. Život však jen „fotografoval“, nevysvětloval jej, a tak zůstal jen na jeho povrchu. Dekorace měla být odrazem konkrétního životního prostředí, a tak vzbuzovat dokonalý obraz reality.

Nejvýznamnější představitelé období realismu a naturalismu: Honoré de Balzac, Anton Pavlovič Čechov, Nikolaj Vasiljevič Gogol, Henrik Ibsen, Alexander Nikolajevič Ostrovskij, George Bernard Shaw, August Strindberg, Ivan Sergejevič Turgeněv, Oscar Wilde, Émile Zola.

Proměny divadla v první polovině 20. století – vlivy avantgardy

Jedním z prvních avantgardních uměleckých směrů, které ovlivnily divadlo, byl impresionismus. Jeho snahou bylo vyjádření okamžitého smyslového dojmu, nikoliv zobrazovaná skutečnost, ale nálada (imprese). V dramatu se do popředí dostávaly lyrické opisy a epizodní příběhy.

Kromě impresionismu je znát i vliv symbolismu, který přikládá velký význam hlavně obraznosti a fantazii, skutečnost vyjadřoval jen náznakem, symbolem. Do dramatu přinesl maximální stylizaci, která někdy přerostla až do nežádoucí abstrakce – v herectví i ve výpravě.

Německým přínosem do vlny avantgardního umění byl expresionismus. Usiloval o ponor do skutečnosti, vystižení její podstaty, jejího nitra a nejen o zobrazení její vnější podoby. Byl poznamenán životním pesimismem, tísní, napětím a emocemi, způsobenými hlavně první světovou válkou. Expresionistické herectví se liší od realistického tím, že nezobrazuje postavu jako celek, ale jen jako její náčrt a snaží se zdůvodnit jednání postavy.

V Sovětském svazu vznikl konstruktivismus, inspirovaný technikou, jednoduchostí a účelností technických zařízení, konstrukcí staveb a strojů, a to zejména ve scénografii.

Stanislavskij, absurdní drama a epické divadlo

Konstantin Sergejevič Stanislavskij a Vladimír Ivanovič Němirovič-Dančenko se stali zakladateli jedné z nejvýznamnějších divadelních institucí na světě – Moskevského uměleckého akademického divadla, známého také pod zkratkou MCHAT. Stanislavskij vytvořil svoji vlastní hereckou metodu, kterou sám nazval psychickým realismem. Herci se museli plně ztotožnit s rolí, museli ji prožívat, museli umět zdůvodnit své chování na jevišti. Do hry vstoupily nálady, náznaky, odstíny citů namísto okázalých gest a efektních pohybů. Ze Stanislavského školy vyšly režisérské osobnosti sovětského divadla: Vsevolod Emiljevič Mejerhold, Jevgenij Bagrationovič Vachtangov, Alexander Jakovlevič Tairov.

Epické divadlo a efekt odcizení (Verfremdungseffekt) – Dramatický a divadelní model je postaven na rozbití divákovy iluze, že na jevišti není předváděn skutečný život skutečných postav, ale že jde jen o iluzi, o divadelní představení. Divák má být takto veden k aktivnímu porovnávání divadelního příběhu s realitou a svým vlastním životem.

Po formální stránce dramatici nahradili přítomný dramatický čas časem minulým a epickým, v hrách vystupuje množství postav a vypravěč, scéna se často mění. Podstatou je odcizení: herec musí mít odstup od textu, nesmí se ztotožnit s úlohou, postavu má představovat, racionálně objasnit a nemá diváka citově vázat. Mezi zcizovací efekty patří písně, komentáře, transparenty, přestavba scény bez spuštění opony apod. Hlavním představitelem epického divadla se stal německý dramatik, režisér a divadelní teoretik Bertolt Brecht. Mezi jeho nejznámější díla patří: Baal, Žebrácká opera, Matka Kuráž a její děti, Život Galileiho, Dobrý člověk ze Sečuanu a Kavkazský křídový kruh.

Absurdní drama – Nazýváno někdy i jako tzv. antidrama, neboť je postaveno na nihilistické koncepci a vychází z existencialismu. Dílům často chybí souvislý děj a zápleтка. Motivace postav je neznámá, (ne)komunikace mezi postavami nabývá absurdní charakter, chybí i rozuzlení hry. Postava je obyčejně osamělý člověk, neschopný komunikovat s ostatními.

Představitelé absurdního dramatu: Eugène Ionesco (Židle, Plešatá zpěvačka), Samuel Beckett (Čekání na Godotta, Šťastné dny), Václav Havel (Zahradní slavnost, Audience), Norman Frederick Simpson.

Experimentální divadlo – Je souhrnné označení pro vizuální i akusticky orientované představení, které není narativního charakteru. Vychází více z vizuality, gesta, tance (současného), nonverbality, zvuku, absentuje literární příběh a dramatizace.

Divadlo 20. a 21. století

V reakci na složitý provoz a honosné budovy „kamenných“ divadel vznikala už začátkem 20. století ve Francii, v Německu i v USA malá divadélka s několika herci, komickými, satirickými a často improvizovanými představeními. V Praze mělo velký úspěch Osvobozené divadlo (1927) s Voskovcem, Werichem a Ježkem, od 60. let vzniklo mnoho malých divadel (Divadlo Na zábradlí, Semafor, Žižkovské divadlo Jára Cimrmana v Praze, Divadlo Husa na provázku v Brně a řada jiných).

Světově proslula polská malá a experimentální divadla, například „Laboratorium“ J. Grotkowského v Opole se 34 sedadly.

Dramatici posledních desetiletí 20. století a začátku 21. století: Graham Greene, Václav Havel, Elfriede Jelineková, Sarah Kane, Bernard-Marie Koltès, Dea Loher, Marius von Mayenburg, Martin McDonagh, Carlos Murillo, Caryl Phillips, Harold Pinter, Virgilio Piñera, Mark Ravenhill, Roland Schimmelpfennig, Tom Stoppard, Arnold Wesker.

České divadlo

České divadlo lze, podobně jako českou literaturu, dělit několika způsoby, nejčastěji se uplatňuje rozdělení podle doby vzniku. Dnes je již opuštěn etnický historiografický koncept chápající české divadlo jako divadlo hrané v českém jazyce, takže dnes historici divadla zkoumají české divadlo v celé šíři divadelních projevů v českých zemích.

Rozvoj českého divadla úzce souvisí s upevněním křesťanství v českých zemích, kdy se na českém území objevily první divadelní pokusy. Tyto divadelní začátky tak potvrdily české spojení se západní kulturou. Čeština se prosadila již v tzv. profánním divadle – jokolátoři (tj. kejklíři, 12. století). Brzy se začala prosazovat i v tzv. liturgickém divadle (např. Hra tří Marií), z těchto her se postupně vyvíjely hry se zcela světskými tématy (např. Mastičkář).

V průběhu 14. století došlo, v důsledku husitského hnutí, k omezování rozvoje divadelnictví na českém území. Důsledky přerušení tohoto vývoje byly pro české divadlo opravdu obrovské, protože došlo ke ztrátě spojení s Evropou, lidé se začali zajímat o zcela jiné literární žánry. Tím byla samozřejmě narušena kontinuita vývoje a české divadlo již nikdy nenavázalo na svoje počátky. Z této doby pochází nejstarší české drama *Mastičkář* a *Hra tří Marií*.

V 16. století do českých zemí pronikal humanismus, který přinesl nový zájem o divadlo, ten se nejprve projevil na Pražské univerzitě (zde se hrálo již v roce 1535) a teprve později se zájem rozšířil do dalších škol a mezi lid. Zhruba od roku 1550 navštěvovaly české země anglické kočovné společnosti, to samozřejmě vedlo k rozvoji dvorských slavností a tím se světové divadlo dostávalo do povědomí české šlechty.

Tvorbě v českých zemích dominovala nejprve latina, později se prosadila i čeština, tato tvorba již byla poměrně silně ovlivněna cizími vzory a tím pádem humanistickými myšlenkami, proto hovoříme o tzv. latinsko-českém humanistickém divadle. Nejznámější autoři: Jan Campanus Vodňanský, Pavel Kyrmezer. V tomto období jezuité prosadili latinsky hrané hry – jezuitské divadlo. To znamenalo, že se zde hrály velmi kvalitní hry, což ale bylo na úkor české tvorby. Tyto hry byly často protireformační, a tak i napomáhaly rekatolizaci českých měst. Česky se hrálo pouze na vesnicích, kde vznikalo tzv. sousedské divadlo. Zde se hrály především pašijové hry, hry o světcích (např. O svaté Dorotě), dále se začal prosazovat zajímavý směr – lidové zpěvohry.

Zhruba od roku 1700 začaly do českých zemí jezdit různé divadelní kočovné společnosti především z Německa, později i z Itálie. Tyto společnosti sem jezdily nejprve náhodně, později se do Čech dostávaly pravidelně. Seznámily české prostředí s operou, která se stala velmi populární.

V Brně byl vystavěn divadelní sál lóžového typu s hlubokým pódium v roce 1733, a to v městském

Divadlo v Kotcích.

Roku 1783 bylo otevřeno Hraběcí Nosticovo národní divadlo. V tomto divadle se zpočátku hrálo pouze německy, ale již od roku 1785 se zde objevovaly česky hrané hry (nikoli české). Nejprve se česky hrálo nepravidelně, ale poměrně brzy se v Nosticově divadle stala čeština pravidelnou, hry českých autorů se objevily až později (kolem roku 1795), nejprve jako odpolední představení. Ta ale byla brzy zrušena pro malou návštěvnost.

V letech 1786-1789 existovala Bouda. Zde se prosadila myšlenka českých her. V duchu původně dobře myšleného hesla „Co je české, to je hezké“ zde však začalo rychle docházet k prosazování českých her na úkor kvality. Po roce 1790 vznikla celá řada divadel a od roku 1824 se česky pravidelně hrálo v několika divadlech – české hry byly hrány spíše výjimečně. V této době vznikly první české loutkové kočovné společnosti, které měly ohlas především na venkově, tyto společnosti hrály zpravidla vlastní hry, které reagovaly na tehdejší situaci, jejich cílem bylo oslovit venkovské obyvatelstvo. Jejich činnost byla provázána finančními problémy, přesto se některé dokázaly udržet velmi dlouho a jejich loutky se staly základem českého loutkového divadla (např. Kašpárek Matěje Kopeckého).

Kolem roku 1825 si čeští buditelé uvědomili, že divadlo je velmi silný nástroj. Jelikož se čeština se již dostávala do použitelného stavu, formuloval Josef Kajetán Tyl český divadelní program, kde k divadlu přistoupil jako „k lidovému osvětovému nástroji“. V době, kdy tuto svou tezi předložil, byla její platnost diskutabilní. České divadlo z této teze vycházelo i po roce 1848, kdy již byla zcela neplatná. Na tento program reagoval Ferdinand Břetislav Mikovec, který usiloval o prosazení české tvorby a došel k názoru, že je potřeba zkvalitnit české hry. Pravděpodobně v této době a z jeho myšlenek se zrodila představa vlastního divadla. Roku 1850 vznikl sbor pro zřízení českého Národního Divadla.

V roce 1849 byla založena první česká ochotnická společnost a brzy poté vznikly další. Tyto společnosti si kladly za cíl (podle Tylova programu) šířit osvětu i mimo Prahu, přičemž se zaměřovaly na venkov a malá města a tím se do těchto míst dostalo profesionální divadlo, které mělo nepochybně větší úroveň než místní amatérská sdružení (sousedské hry), které příležitostně účinkovaly.

Roku 1862 došlo k otevření Prozatímního divadla. Toto divadlo bylo pouze české a hrála se v něm česká tvorba. To způsobilo, že se české divadlo zcela oddělilo od divadla německého. To samozřejmě krátkodobě způsobilo pokles kvality české tvorby, bylo třeba hrát pořád česky, nikoli občas. Tento pokles byl, ale brzy (zhruba během 2-3 let) eliminován a česká tvorba začala vycházet z evropských vzorů, což přineslo prudký vzestup kvality her.

16. května 1868 byl položen základní kámen Národního divadla, který byl přivezen až z Řípu a na který poklepal národní buditel František Palacký. Toto divadlo bylo postaveno jednak ze sbírek lidu, výraznou částkou přispěla šlechta a císař František Josef I. Otevřeno bylo 11. června 1881 operou Bedřicha Smetany Libuše. 12. srpna téhož roku vyhořelo, ale okamžitě byla uspořádána lidová sbírka a znovu otevřeno bylo už 18. listopadu 1883 opět Smetanovou Libuší. Výzdobu a architekturu tohoto divadla vytvořila tzv. Generace Národního divadla. Po jeho otevření se jeho součástí stalo bývalé Prozatímní divadlo. Stavba tohoto divadla se stala vzorem ostatním větším městům a již v roce 1884 bylo otevřeno Národní divadlo v Brně a poté i v Plzni.

Dřevořezba z roku 1881. Vedle novostavby Národního divadla stojí dosud nepřipojené Prozatímní divadlo. Polákův dům (zcela vpravo) je ještě v původní podobě.

Zhruba od roku 1890 dochází v českém divadelnictví k přirozenému vývoji a tím i rozdělení podle různých proudů – především realismus a naturalismus, jednota českých divadel již byla neudržitelná, protože základní cíl (osamostatnění českých divadel) byl splněn a je spíše překvapivé, že vydržela tak dlouho. Od roku 1900 se začaly prosazovat nové umělecké styly (impresionismus, symbolismus, expresionismus atp.), které byly v tu dobu poměrně populární. V českých divadlech se hrály moderní světové hry, popř. moderní české hry. Kvalita nastudování bývala v lepších divadlech na velmi vysoké úrovni.

Po vzniku Československa poklesl zájem o divadlo, který stagnoval až zhruba do roku 1923, kdy se postupně zvedl na úroveň obvyklou v tehdejší Evropě. V tuto dobu se české divadlo rozvíjelo mimo hlavní centra (Praha, Brno a Plzeň). Nastal rozvoj malých divadel, které vytvářely tzv. avantgardní scény. Velká divadla hrála většinou klasické hry, velmi populární byla především ruská klasika. Nejvýznamnější z proudu klasických divadel bylo Národní divadlo a Městské divadlo na Královských Vinohradech. Oblíbení autoři byli především František Langer, Vladislav Vančura, Jiří Mahen, Karel Čapek a Vítězslav Nezval.

Spíše než klasická divadla se v tomto období prosadila nová, většinou levicově (později antifasisticky) orientovaná divadla. Sdružení Devětsil založilo Osvobozené divadlo. Dalším významným divadlem bylo Divadlo Dada a později divadlo D 34, které pod vedením Emila Františka Buriana rozvíjelo program poetického divadla. To byla divadla na světové úrovni, především pro hledání moderní umělecké formy, například Emil František Burian jako jeden z prvních pracoval ve svém divadle se skloubením

promítaného obrazu a reprodukovávané hudby s jevištní akcí herce (theatergraph). Jeho žák Alfréd Radok pak tento postup zdokonalil v Laterně magice.

V průběhu druhé světové války se hrála především klasická díla, která prošla tehdejší cenzurou a divadlo se tak nekompromitovalo spoluprací s německými nacisty i domácími fašisty. V roce 1944 byla česká divadla uzavřena.

V roce 1945 byl uzákoněn zákaz divadelního podnikání a divadla byla postupně znárodnována, tento proces dostávání divadel pod vliv státu byl zakončen v březnu 1948, kdy byl vydán divadelní zákon. Tím se divadla zcela dostala do úlohy šířitele ideologie KSČ. Tato role byla po roce 1956 oslabena, v pozdějších letech byl možný ještě svobodnější projev, ale k obnovení svobody nedošlo. V tomto období vznikla řada tzv. divadel malých forem, která byla porůznu zakazována a povolována, popř. stěhována na méně

lukrativní místa. I přesto, nebo možná právě proto bylo české divadlo v šedesátých letech na vysoké úrovni a platilo za jedno z nejdůležitějších na světě, o tehdejším českém divadle se obdivně vyjadřuje i např. Peter Brook.

Po roce 1968 se velká divadla opět dostala do role přísluhovače režimu, pokud se velká divadla chtěla bránit, hrála klasické apolitické hry. Malá divadla byla pod přísným dohledem cenzury, ale i přesto se pomocí různých narážek a jinotajů často kriticky vyjadřovala k soudobé společenské situaci, což publikum bylo schopno „spiklenecky“ dešifrovat a divadla tak až do pádu socialistického režimu byla centry kulturního života i disentu. Za Sametové revoluce hrála divadla značnou úlohu, jako místa, kde probíhala veřejná shromáždění, herci jezdili po malých městech a vesnicích šířit ideje revoluce atp.

Po pádu komunistického režimu v roce 1989 byl zahájen postupný proces opětného odstátnění českých divadel, který byl provázen zvýšeným zájmem o divadlo. Tento proces provází časté spory o malá divadélka (např. Semafor), která byla založena po roce 1948 a kde nebyly jasné majetkové vztahy jednotlivých aktérů. Zájem o divadlo během prvních dvou let pak poklesl pod obvyklou úroveň. To bylo způsobeno obecnou

změnou života směrem ke konzumní zábavě (televize, DVD) a práci, ale také situací, kdy se už do divadla nemuselo chodit na „něco co je zakázané“. Poté, co se lidé nabažili trhu, začali se na konci devadesátých let vracet. Značný zájem vzbuzují především muzikálové produkce s populárními hvězdami v hlavních rolích, což zaručuje velmi úspěšné divadelní podnikání. Do kamenných divadel mezitím dorazila postmoderna, která se rodila v okrajových divadlech a výtvarných performancích v 80. letech (Divadlo Sklep aj.). Nový dech, který české divadlo v současnosti nabírá, je pak provázen i dalšími divadelními aktivitami, které byly dříve záležitostí jen úzkého okruhu lidí, jako je pohybové a taneční divadlo, performance, site-specific projekty atd.

Ročník 1948.

385

Sbírka zákonů a nařízení republiky Československé

Částka 15.

Vydána dne 2. dubna 1948.

Cena Kčs 1.80.

OBSAH:

(32. a 33.) 32. Zákon, kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon). — 33. Zákon, jímž se obnovuje účinnost retribučního dekretu a nařízení o lidovém soudnictví a mění některá jejich ustanovení.

32.

Zákon ze dne 20. března 1948,

kterým se vydávají základní ustanovení o zřizování divadel a o divadelní činnosti (divadelní zákon).

Ústavodárné Národní shromáždění republiky Československé usneslo se na tomto zákoně:

Divadlu jakožto národnímu kulturnímu statku zaručuje zákon podmínky, aby mohlo zdárně plnit své poslání.

Hlava první.

Úvodní ustanovení.

§ 1.

Divadlo ve smyslu tohoto zákona znamená pravidelné veřejné provozování děl dramatických a hudebně dramatických, choreografických a pantomimických (děl divadelních) buď umělci z povolání neb ochotníky.

§ 2.

(1) Dílem dramatickým, po případě hudebně dramatickým, rozumí se výtvar slovesný, po případě hudební a slovesný, který znázorňuje děj zpracovaný k provozování uměním hereckým (hudebním a hereckým) a uměním jevištním, i když není myšlenkově jednotný a ucelený, jako děj přítomný, před diváky a posluchači se vyvíjející. Uměním hereckým se rozumí také umění pěvecké a taneční.

(2) U děl choreografických a pantomimických není sluchový vjem nezbytný (díla divadelní v širším smyslu).

(3) Provozováním divadelního díla rozumí se jeho přímé představení živými osobami

uměním hereckým (hudebním a hereckým) a uměním jevištním. Pravidelné je provozování, které záleží v opětuující se činnosti. Veřejné je provozování, není-li omezeno na návštěvníky, kterým zvláštní vztah k provozovateli dává povahu užšího, na venek určitě ohraničeného okruhu osob.

§ 3.

Divadelní představení je provedení divadelního díla uměním hereckým (hudebním a hereckým) a uměním jevištním buď umělci z povolání neb ochotníky.

§ 4.

(1) Divadelní umělec z povolání jest osoba, která koná umělecké služby nebo podává umělecké výkony při provozování divadelních děl za plat, pokud tyto služby nebo výkony nejsou jen vedlejší její výdělečnou činností.

(2) Divadelní ochotnictví je dobrovolně organizovaná činnost osvětová, záležející ve veřejném provozování divadelních představení divadelními ochotníky, sdruženými v divadelních ochotnických spolcích. Divadelní ochotník jest osoba, která koná služby nebo podává výkony uvedené v odstavci 1 bezplatně. Divadelní ochotnické spolky jsou spolky, jejichž vylučným nebo hlavním účelem podle stanov je veřejné provozování divadelních děl nebo u nichž tato činnost jest aspoň podstatnou částí nebo podstatným doplňkem jejich osvětového poslání.

(3) Pokud zákon ustanovuje o divadlech a divadelních představeních bez bližšího označení, vztahují se příslušná ustanovení jen na divadla a divadelní představení, v nichž účinkují divadelní umělci z povolání; pokud jde o divadla a divadelní představení, ve kterých účinkují výlučně divadelní ochotníci, ustanovuje se o divadelní činnosti ochotnické.

25

První strana divadelního zákona z roku 1948.

Významná česká divadla

Osvobozené divadlo

Osvobozené divadlo byla pražská avantgardní divadelní scéna založená jako divadelní sekce Devětsilu v závěru roku 1925 a oficiálně vystupující od února roku 1926.

Počátky souboru, který působil v začátcích Osvobozeného divadla, sahají až do roku 1923, kdy student filosofické fakulty Jiří Frejka se svými přáteli, studenty dramatického oddělení Pražské konzervatoře a elévů Národního divadla vytvořil Volné sdružení posluchačů dramatické konzervatoře pražské, hrající s laskavým svolením rektorátu, resp. žižkovskou Zkušební scénu. Dne 15. května 1923 uvedl soubor v režii Jiřího Frejky v pražské Měšťanské besedě jeho vlastní hru Kithairon, označenou jako „pseudokomedii“ a inspirovanou Apollinaiem.

Jeho počátečním cílem byla kritika společnosti, divadlo bylo silně levicově orientováno, rozděleno na vůdce a personál. Jeho uměleckými vůdci byli Jiří Frejka, Jindřich Honzl, Emil František Burian. Tato divadelní scéna byla poměrně silně ovlivněna dadaismem, futurismem a později i poetismem. Programově se především chtěla lišit od naturalistického pojetí divadelní práce, jak ho prezentovala velká „kamenná“ divadla. Kládl se důraz na fantazii herců i diváků, na překonání odstupů mezi jevištěm a hledištěm. Název Osvobozené divadlo mu dal v říjnu roku 1925 Jiří Frejka, podle německého překladu knihy ruského režiséra Alexandra Tairova *Das entfesselte Theater*, tj. Odpoutané divadlo či Nespoutané, (odpoutané od strnulého dramatického umění). Knihu Frejka znal a obdivoval. Popud k tomuto pojmenování získal Frejka zřejmě od Karla Teiga, významného člena Devětsilu.

V tomto divadle byla uváděna díla G. Apollinaira, A. Jarryho, J. Cocteaua, André Bretona, F. T. Marinettiho a V. Nezvala. Dále se prosadilo moderní pojetí scény tj. velký důraz na světla, na scéně tančily skupiny dívek, cílem bylo „vtáhnout“ diváka do děje, čímž se dostával do kontaktu s hercem.

Pod jménem Osvobozené divadlo vystoupil kolektiv poprvé dne 17. října 1925 v Bratislavě a sou-

Voskovec a Werich v roce 1938.

Konstruktivistické představení s herci pod vlivem Mejercholda. Od března 1927 začal v divadle režirovat i Jindřich Honzl.

Počátkem roku 1927 se divadlo přestěhovalo na Malou Stranu, do Umělecké besedy. Zde poprvé vystoupili Jan Werich a Jiří Voskovec se svou hrou *Vest pocket revue* (tj. „revue z kapsičky u vesty“). Téhož roku (26. února) zde se svými klavírními improvizacemi vystoupil i Jaroslav Ježek. Ježkovi publikum vybralo náhodně několik slov a on během představení (tzn. během přibližně jedné hodiny) složil text i melodii k nové písničce s použitím daných slov.

V březnu roku 1927 po interních sporech Jindřicha Honzla s Jiřím Frejkou a E. F. Burianem si Frejka a Burian založili novou scénu – divadlo Dada a odstěhovali se do Umělecké besedy. S Frejkou a Burianem odešla část souboru, mj. Lola Skrbková, bratři Trojanové a Hugo Slípka. Honzl zůstal se zbytkem souboru Na Slupi, jako dramaturg se ve spolupráci s ním začal prosazovat Vítězslav Nezval. Ještě v témže roce si však soubory své působiště znovu vyměnily. Důvodem sporu Honzla s Frejkou byla podle pozdější interpretace J. Voskovce otázka, zda se má divadlo politicky angažovat, což byl Honzlův záměr, zatímco mladý Frejka se chtěl soustředit na estetické cíle a nechat divadlo apolitické. Svou roli ovšem sehrálo i názorové tříbení uvnitř celé české kulturní avantgardy, její ovlivněnost francouzskými a sovětskými vzory, i postupné nalézání vlastních originálních nápadů.

První hra Vest pocket revue vznikla pro Voskovcovy spolužáky a profesory z francouzských lyceí. J. Voskovec absolvoval lycée Carnot a spolužákem mu byl např. literární teoretik a kritik Václav Černý. Voskovec během studia vynikal ve filozofii převážně v analýze. Hra byla uvedena na mikulášské zábavě, objevily se zde masky, cirkusové prvky, Voskovec byl ovlivněn trojicí klaunů rodinného tria Fratellini z cirkusu Medrano, které bylo miláčkem pařížských intelektuálů a také avantgardním divadlem Vieux-colombier v Paříži používající prvky japonského divadla Noh. Jiří Voskovec jako student tato divadla navštěvoval s přítelem malířem Josefem Šimou. Dalším zdrojem inspirace byli: Charlie Chaplin, Stan Laurel a Oliver Hardy či komik Maurice Chevalier. Jan Werich psal v té době povídky s detektivní zápletkou ovlivněné G. K. Chestertonem, jedna z nich tvořila fabuli Vestpocketky.

Čtveřice Honzl, Ježek, Voskovec a Werich postupně ovládla Osvobozené divadlo. Jejich hry až do roku 1932 byly spíše zábavné, satira nebyla jejich programem a objevovala se spíše v narážkách na tehdejší společenské poměry u nás i ve světě. Vystupovali v maskách vyrobených po vzoru poetického Françoise Fratelliniho (Voskovcova maska) a divokého Alberta Fratelliniho (maska Jana Wericha). Jelikož ale nebyli tak pohybově zdatní jako opravdoví klauni, herci či artisti, ani jeden neměl hereckou či v té době cirkusovou průpravu, rozhodli se být intelektuální slovní klauni a to, co klaun provádí na jevišti tělem se rozhodli provádět mluvou. Jejich masky připravil Vladimír Müller, který hrál v prvních představeních fotografa Josseka. V hrách se objevovala kritika mladé Československé republiky, politiků „agrárníků“, nezaměstnanosti. Především však marný boj proti lidské blbosti a oslava imaginace a poetismu podle programu Devětsilu. Hry byly promyšleny a dlouho připravovány, byly to slovní bitvy mezi Werichem a Voskovcem. Psaní často zabíralo až dvacet hodin práce. Balada z hadrů vznikla za deset dní. Jejich program byl obohacen i improvizací podle reakcí publika.

V+W zavedli tzv. forbíny z německého Vorbühne (předscéna), tj. improvizované dialogy na předscéně, které reagovaly na aktuální politické a kulturní události. Tyto dialogy byly pokaždé jiné, nepřipravené. Původně vznikly díky poruše kulis při jednom z představení – V+W chtěli na dobu nutnou pro opravu zabavit diváky. Forbíny pak po válce dělal Werich i s Miroslavem Horníčkem v divadle ABC.

Roku 1929 se divadlo přestěhovalo do komfortního divadelního sálu paláce U Nováků (dnes sídlo divadla ABC). Se souborem vystupoval komik Ferenc Futurista, který měl svou vlastní show, kde převážně předělával kabarety z francouzského divadelního světa a upravoval je do českého „pivního“ prostředí. V souboru byl důležitý též choreograf Joe Jenčík se svými girls, což byl dívčí taneční a baletní soubor. Divadlo prosperovalo navzdory začínající hospodářské krizi. V roce 1930 měla premiéru nesmírně úspěšná hra Ostrov Dynamit, ze které pochází píseň Tmavomodrý svět.

13. října 1933 měla premiéru hra Osel a stín, která měla velké problémy s cenzurou, kritika nacismu tu byla již přímá, osel promlouvá k Abděřanům autentickým hlasem vůdce. Hra je věnována doktoru Schoenbaumovi, který dvojici seznámil s příběhem o zaplacení oslova stínu ze spisu Dějiny Abderistů. Autorem spisu byl Kristof Martin Viland. Uvedení hry Osel a stín vedlo k protestům ze strany nacistického Německa pro urážku hlavy státu. V+W používali v promluvách osla hlas Adolfa Hitlera, hajlování atd. Představení navštívil také tehdejší ministr zahraničních věcí Edvard Beneš a hra se mu líbila. „Budeme trvat na naší konstituci a na svobodě projevu“, pronesl. Požádal jen, aby se snad nepoužíval autentický hlas představitele jiného státu. V+W změnili tedy jméno postavy z Hitlera na Kohosi a odstranili autentický hlas v promluvě osla. Především německá mládež hru narušovala, byla však vyvedena policií. Později se objevily i náznaky přípravy fyzického útoku na V+W. Hra způsobila jejich definitivní zápis na černou listinu u českých fašistů a německých nacistů.

Po různých protestech, demonstracích a útocích v tisku se V+W rozhodli odpočinout, divadlo uzavřít

a uchýlit se k filmové práci. Došlo tedy opět ke sblížení s filmovým magnátem Milošem Havlem. Navrhl mu zfilmovat starší hru Golem. Osvobozené divadlo bylo tedy dobrovolně dvojicí uzavřeno. V+W objížděli po celé léto československou republiku, aby sehnali dostatek finančních prostředků. Poslední představení odehrané U Nováků bylo Panoptikum.

Po krachu u filmu přišla další neradostná zpráva, jelikož scéna U Nováků ve Vodičkově ulici byla obsazena operetou, nebylo možné obnovit Osvobozené divadlo. Bylo jim nabídnuto účinkování v Národním divadle, s nabídkou přišel Stanislav Lom, kde mělo duo V+W zpracovat Komenského Labyrint světa a vystupovat jako postavy Všudybyl a Mámení. Po zveřejnění této informace přišly útoky z pravicového nacionalistického tisku, že by národní scéna neměla hostit tyto dva věčné studenty, kterým nic není svaté. Plánované angažmá tedy bylo zrušeno. Hra Labyrint světa a ráj srdce se tedy neuskutečnila. V roce 1935 Jan Werich s Jaroslavem Ježkem, Jindřichem Honzlem a Františkem Zelenkou odlétli do Moskvy na III. festival moskevských divadel. Vízum bylo Voskovcovi zamítnuto, jelikož jeho otec byl v ruských legiích. Jaroslav Ježek byl nadšen z některých tamních divadel, ale z celkové situace v sovětském Rusku měl smíšené pocity.

Nutnost finanční i tvůrčí a také publikum dožadující se návratu své oblíbené dvojice, nutilo obnovit již mnohem úspornější verzi Osvobozeného divadla. Přejmenovalo se na Spoutané divadlo a mělo jen několik protagonistů z dřívějšího souboru. V+W si pronajali malý sál s malým jevištěm „za rohem“ v malinkém divadle, které se nazývalo divadlo Rokoko na Václavském náměstí (nedaleko od Paláce U Nováků). Zahajovalo se hrou Balada z hadrů. V tomto období napsali V+W své nejlepší hry.

Opereta, která měla pronajatý sál U Nováků zkrachovala, proto se v roce 1936 Spoutané divadlo mohlo vrátit do paláce U Nováků a tím i k původnímu názvu Osvobozené divadlo. Jejich protinacistické směřování bylo vyhlášeno i na mezinárodní divadelní scéně.

Na podzim 1938 chystalo Osvobozené divadlo premiéru apolitické komedie Hlava proti Mihuli. Premiéra hry měla být 10. listopadu 1938, ale v předvečer premiéry byla Osvobozenému divadlu výnosem Zemského úřadu odňata divadelní koncese, což znamenalo jeho konec. Pravděpodobně jedním z důvodů odnětí koncese byl německý nátlak.

Voskovec pro své původní jméno Wachsmann byl označován německým bulvárem za Žida. V lednu 1939 hlavní protagonisté odcestovali do Francie, kde Werich poprvé a Voskovec naposledy navštívili představení komického tria Fratellini. Jan Werich svými výbuchy smíchu způsobil v divadle menší senzaci. Později odcestovali do USA. Poslední hra duo V+W v Praze byla Pěst na oko s plakátem s koláží, na které je Michelangelův David vyzbrojen plynovou maskou.

Po druhé světové válce (1946) se Jan Werich a Jiří Voskovec (Jaroslav Ježek zemřel roku 1942 v USA) pokusili obnovit Osvobozené divadlo (hra Divotvorný hrnec), ale společenské poměry nebyly politické satíře příliš nakloněny, navíc se společnost posunula doleva a pokud by chtěli pokračovat v nastalém trendu, museli by kritizovat to, za co v předchozích letech bojovali. Werich se vrátil již v roce 1945 záhy po osvobození. Spekuluje se, že jej k návratu povolal sám ministr Václav Kopecký. Voskovec zůstal v USA až do roku 1946. Voskovec se sám k situaci v Československu nevyjadřoval nijak pochvalně, všude byla cítit kolaborace s fašisty a nacisty. Navíc se již počátkem tohoto období objevily rozpory mezi oběma autory o dalším směřování divadla, což se samozřejmě podepsalo na jejich dialogích. Po druhé emigraci Jiřího Voskovce v roce 1948 Osvobozené divadlo zaniklo úplně.

Jan Werich navázal na tradici Osvobozeného divadla v duu s Miroslavem Horníčkem, později i dvojfilmem Císařův pekař a pekařův císař navázal na starší hru Golem Osvobozeného divadla.

Na činnost Osvobozeného divadla navázalo na přelomu 50. a 60. let Divadlo Na zábradlí, divadlo Semafor (obě založená mj. Jiřím Suchým) a další divadla malých forem, kterých v 60. letech vzniklo v Československu velké množství.

Divadlo Vlasty Buriana

Divadlo Vlasty Buriana bylo jedno z nejúspěšnějších divadel v meziválečném období v Československu. V roce 1925 ho založil komik Vlasta Burian, který divadlo řídil až do 1. září 1944, kdy byla divadla zavřena nacisty.

Divadlo působilo nejdříve (1925-1928) v sále hotelu Adria v Praze na Václavském náměstí 784/26. Dramaturgicky i inscenačně navázalo na divadlo Rokoko, kde byl V. Burian ředitelem od 1. ledna 1923. Svoji činnost zahájilo dne 1. září 1925 večerem drobných frašek. V létě 1928 se divadlo přestěhovalo do smíchovského Švandova divadla a v prosinci roku 1930 do nového paláce Báňské a hutní společnosti v Lazarské ulici 7 (později zde sídlilo Divadlo Komedie).

Poslední nastudovanou inscenací před uzavřením divadel byla *Když kocour není doma*, která měla přes 350 repríz. Posledním představením pak byla dne 2. července 1944 hra *Ducháček to zařídí*. Sezónu 1944/1945 již divadlo nezahájilo.

Vlasta Burian byl zatčen 24. května 1945 pro údajnou kolaboraci s Němci; v tentýž den bylo jeho divadlo obsazeno závodní stráží a přejmenováno na Divadlo kolektivní tvorby. Uměleckým šéfem se stal Zdeněk Podlipný. Divadlo kolektivní tvorby pak zaniklo na konci sezóny 1945/1946.

Divadlo Na zábradlí

Divadlo Na zábradlí je jedno z nejznámějších menších divadel v Praze a představuje přední scénu současných divadelních tendencí. Bylo založeno roku 1958 Helenou Philippovou, Ivanem Vyskočilem, Jiřím Suchým a Vladimírem Vodičkou. Během jeho existence se zde vystřídal mnoho i v zahraničí známých režisérů a herců (Václav Havel, Jan Grossman, Evald Schorm, Jiří Pokorný nebo Petr Lébl).

Zakladatelé dali svému profesionálnímu divadlu název podle uličky vedoucí z Anenského náměstí, kde divadlo leží, na nábřeží. Jako první představení uvedli 9. prosince 1958 divadelní leoporelo s písničkami *Kdyby tisíc klarinetů*.

3. března 1959 se k činohernímu souboru divadla připojil Ladislav Fialka se svou pantomimickou skupinou, aby tak vrátil slávu opomíjenému divadelnímu žánru. Činohra a pantomima vedle sebe existovaly až do roku 1991, kdy Ladislav Fialka zemřel.

Na počátku šedesátých let s příchodem režiséra Jana Grossmana, scénografa Libora Fáry a kulisáka, později dramaturga a dramatika Václava Havla začalo Divadlo Na zábradlí rozvíjet českou podobu

absurdního divadla. Divadlu se dostalo značného uznání doma i v zahraničí, přesto v roce 1968 museli Jan Grossman a Václav Havel z divadla odejít. V sedmdesátých a osmdesátých letech se Divadlo Na zábradlí stalo útočištěm některých filmových režisérů české nové vlny šedesátých let, kterým byla normalizačními praktikami znemožněna filmová práce. Byl to především Evald Schorm, který od roku 1976 vytvořil v Divadle Na zábradlí řadu vynikajících až kultovních inscenací.

V roce 1989 se do divadla vrátil Jan Grossman jako režisér a pozdější ředitel. Po jeho smrti v roce 1993 bylo jmenováno nové vedení – ředitelka Doubravka Svobodová a umělecký šéf Petr Lébl. Petr Lébl byl jedním z nejtalentovanějších režisérů svébytné imaginace, který provokoval svými interpretačními objevy. Po tragické smrti Petra Lébla v roce 1999 pokračovalo v linii podoby současného Divadla Na zábradlí umělecké vedení ve složení dramatik a režisér Jan Antonín Pitínský, herec a režisér Jiří Ornest a dramaturgyně Ivana Slámová.

V roce 2003 vystřídalo tento „triumvirát“ umělecké vedení Ivana Slámová a dramatik a režisér Jiří Pokorný, které se pokouší texty klasické dramatické literatury prokládat českými i světovými premiérami současných dramatických autorů evropské, angloamerické i české provenience. V letech 2005-2007

iniciovali a se statečnou podporou celého divadla realizovali náročný a ojedinělý divadelní projekt Československé jaro, jehož úkolem bylo uvádět ve světových premiérách původní hry českých současných autorů. Po odchodu Jiřího Pokorného z Divadla Na zábradlí ustanovila jeho ředitelka jako svůj poradní orgán uměleckou radu ve složení Igor Chmela, Juraj Nvota, Jiří Ornest a Ivana Slámová.

Semafor

Semafor je divadlo v Praze, založené 30. října 1959, a spjaté především se jmény Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra. Jeho nynější sídlo je v ulici Dejvická v Praze, v blízkosti stanice metra Dejvická. V druhé dekádě 21. století v divadle hraje okolo padesáti herců.

Divadlo bylo založeno skupinou divadelníků a hudebníků soustředěných kolem Jiřího Suchého a Jiřího Šlitra. Jeho název je de facto akronym, který byl původně odvozen od slov SEdm MAJých FORem. To mělo vyjadřovat původní úmysl zakladatelů věnovat se co nejširšímu spektru uměleckých žánrů. Těmito formami byly myšleny: film, poezie, jazz, loutky, tanec, výtvarné umění a hudební komedie (jindy bývá uváděno poezie, kabaret pro děti, divadlo ožvlých rekvizit a škrobených hlav, pantomima, výtvarné umění, film a hudební komedie). V prvních dvou sezonách se v souladu s touto myšlenkou Semafor prezentoval i jazzovými koncerty, výstavami spřízněných výtvarníků, kombinací činoherního, loutkového a černého divadla, pásmy poezie a scénického tance i dětským divadlem. Zájem obecnstva o hudební komedii (230 repríz Člověka z půdy) a tzv. divadlo písniček (pásma inscenovaných písní, volně

spojených reprodukováním mluveným slovem a doplněných filmovou projekcí), zahájené 1960 pořadem Zuzana je sama doma (režie A. Moskalyk), způsobil, že se Semafor po dvou sezonách stal autorským divadlem písničkářské (od 1962 i herecké) dvojice Suchý + Šlitr.

Původně toto divadlo působilo pod tehdejším Kulturním střediskem ONV Praha 2 v podzemním sále Ženských domovů v ulici Ve Smečkách, nynějším Činoherním klubu, ale v roce 1961 se muselo pod záminkou údajného havarijního stavu budovy a nutnosti adaptace přemístit. Následovala více než roční anabáze po 13 různých místech mimo pražské divadelní centrum, během níž Semafor uváděl jednak starší repertoár, jednak nová pásma písniček. Publikum sice neztratilo, ale kočovná existence vyvolala krizi v souboru, z něhož odešly populární pěvecké hvězdy (W. Matuška, E. Pilarová, K. Štědrý) do existenčně jistějšího Rokoka.

Poté, co v roce 1964 představení Jonáš a tingl-tangl zhlédlo 14 členů tehdejšího ÚV KSČ, včetně hlavního stranického ideologa Jiřího Hendrycha, bylo přijato rozhodnutí o velkorysé rekonstrukci divadla v pasáži Alfa pro potřeby divadla Semafor. Zde po několikrát předchozím stěhování divadlo nakonec zakotvilo, a to až do roku 1993, kdy dům, ve kterém divadlo sídlilo, byl v restituci vrácen zpět původnímu majiteli. Po několika přechodných místech se v roce 1995 usídlilo v podzemních sálech Hudebního divadla Karlín. Po povodních v roce 2002 došlo k dalšímu přesunu a divadlo od roku 2005 působí v Dejvické ulici, naproti současnému sídlu divadla Spejbla a Hurvínka.

První hrou Semaforu se stala hudební komedie Člověk z půdy. Autorem libreta byl Jiří Suchý, Jiří Šlitr opatřil písňové texty Jiřího Suchého hudbou. Titulní postavu spisovatele Antonína Sommera v ní alternovali Miroslav Horníček a Miloš Kopecký (později František Filipovský), dále hráli např. Karel Štědrý, Waldemar Matuška, Pavlína Filipovská a Jiří Suchý. Představení doprovázel orchestr divadla Semafor pod vedením Ferdinanda Havlíka.

Na jaře 1962 odešlo ze Semaforu několik významných představitelů (Miroslav Horníček, Eva Pilarová, Waldemar Matuška, Karel Štědrý), neboť Jiří Suchý měl představu komornějšího a autorského divadla. Jeho partner Jiří Šlitr se poprvé objevil po jeho boku i na pódiu a vzniklo pravděpodobně nejslavnější představení Semaforu, kabaret Jonáš a tingl-tangl (1962).

V roce 1964 také Suchý a Šlitr se svými kolegy Evou Pilarovou, Hanou Hegerovou, Janou Malknechtovou, Waldemarem Matuškou, Karlem Gottem a dalšími natočili filmový muzikál Kdyby tisíc klarinetů. V roce 1966 uvedlo divadlo Semafor další dvě hry, oba komici se tentokrát rozdělili: Jiří Suchý hrál v Benefici, kde v rolích hrobníků v parodii na Hamleta také účinkovali Miloslav Šimek s Jiřím Grossmannem, kteří v té době přišli do Semaforu jako nová komická dvojice se svým autorským reper-

toárem, a Jiří Šlitř hrál v *Đáblu z Vinohrad*. V roce 1967 byl v Semaforu uveden pořad *Tak co, pane barone*, o rok později crazy komedie *Poslední šťace* (v témže roce také vznikala film *Zločin v šantánu*) a v roce 1969 pokračování „Jonáše“ – kabaret *Jonáš a dr. Matrace*.

V tomto období vznikaly velice kvalitní hry písňového typu. V těchto komediálních hrách se prosadily klasické zábavné prvky malých divadel. Po dlouhé době se tak divadlu vrátila jeho funkce lidí bavit, nikoli vychovávat. Tyto hry nedržely přísně logický sled a byly jakousi kombinací písní a scének, které z části dotvářela aktuální situace.

V roce 1969 zemřel Jiří Šlitř. V roce 1970 se stává dvorním hudebním skladatelem Semaforu Ferdinand Havlík. Novou členkou divadla se stala vítězkyne celostátní pěvecké soutěže *Talent 70* Jitka Molavcová.

Roku 1972 měla premiéru hra *Kytice*, nejhranější hra Semaforu vůbec (více než 600 repríz). V *Kytici* se objevily desítky herců, nových i stávajících. Zpíval zde Michal Prokop, Hana Zagorová, Jiří Helekal, Věra Křesadlová, duo *Saze*, *C&K Vocal*, výrazněji se projevil někdejší Suchého asistent Jiří Datel Novotný a také Josef Dvořák, dříve člen *Kladivadla*, který se Suchým spolupracoval už na filmu *Nevěsta*.

Po smrti Jiřího Grossmanna (1971) tvořil Miloslav Šimek (od roku 1973) dvojici nejprve s *Luďkem Sobotou* (a také trojici ještě s *Petrem Nárožným*) a později s *Jiřím Krampolem*. V roce 1974 vytvořil samostatnou skupinu v rámci Semaforu i *Josef Dvořák*.

Po roce 1990 se rozhodl Jiří Suchý vrátit Semaforu jeho původní poetiku a proto požádal, aby skupiny *M. Šimka* a *J. Dvořáka* divadlo opustily. Nejvýraznějšími inscenacemi 90. let byly pokusy o komorní muzikál, dávající prostor *Jitce Molavcové*. Do Semaforu se vrátil jako režisér *L. Smoljak* a *Jiří Menzel*.

Divadlo Husa na provázku

Divadlo Husa na provázku je divadlo v Brně na *Zelném trhu*, jehož uměleckým šéfem je od konce sezony 2020/2021 dramaturg *Martin Sládeček*. Soubor funguje od roku 1967, kdy skupina divadelníků z *JAMU* pod vedením *Bořivoje Srby* začala experimentovat s divadelními tvary. Od roku 1968 soubor působil pod záštitou *Domu umění města Brna*.

Na počátku vzniku divadla byla myšlenka experimentální scény jako širšího kulturního centra, které by sdružovalo generačně a názorově spřízněné umělce. Vznik divadla sahá do roku 1967, kdy se kolem dramaturga *Bořivoje Srby* začala formovat skupina složená z profesionálních divadelníků, studentů uměleckých škol, mladých spisovatelů, hudebníků a výtvarníků. Sdružení si vypůjčilo název knihy brněnského spisovatele *Jiřího Mahena* *Husa na provázku* (1925), obsahující šestici experimentálních divadelních, cirkusových a filmových libret. Předmluva knihy se stala také uměleckým východiskem souboru.

Srba formuloval jako základní tvůrčí princip program nepravdivé dramaturgie, ve které jde o hledání nových témat v původně nedramatických textech. Jádro souboru tvořili studenti činoherní režie *Eva Tálská*, *Zdeněk Pospíšil* a *Peter Scherhauser*, studenti herectví, např. *Jiří Pecha*, *Hana Tesařová* nebo *Jiří Čapka*, skladatel *Miloš Štědroň*, hudebníci *Bohuš Zoubek*, *Vladimír Kramář* a *Max Wittmann*, výtvarníci *Boris Mysliveček* a *Libor David*, literáti *Miloš Pospíšil*, *Josef Souchop* a další. Záštitu nad souborem převzal brněnský *Dům umění*, konkrétně jeho ředitel *Adolf Kroupa*. Od 15. do 18. března 1968 proběhla první veřejná představení v *Procházkově síni* *Domu umění*. *Z. Pospíšil*

vedl svou montáž *Panta Rei* aneb *Dějiny národa českého* v kostce podle Milana Uhdeho a E. Tálská představila kreaci na verše Christiana Morgensterna *Šibeniční písně*. Dům umění zůstal na 25 let domovskou scénou souboru.

V dubnu 1969 se do čela KSČ dostal Gustáv Husák a soubor musel na základě cenzurního zásahu ze svého názvu vypustit slovo „husa“, jelikož během jedné noci někdo v ulicích Brna přepsal plakáty divadla na „Husák na provázku“. Soubor přijal název *Divadlo na provázku*.

Od 1. ledna 1972 se podařilo divadlo profesionalizovat a od května toho roku začal soubor pravidelně hrát v Procházkově síni, kterou postupně přetvářel do podoby variabilního divadelního prostoru. Do stálého angažmá přišli Jiří Pecha, Boleslav Polívka, Gabriela Wilhelmová, Jiří Bartoška, Karel Heřmánek a Miroslav Donutil. Jako dramaturg nastoupil Petr Oslzlý, který se v dalších letech výrazně podílel na rozvíjení paradivadelních a společenských aktivit souboru a přípravě mezinárodních projektů. V roce 1973 se poprvé uskutečnila festivalová akce *Divadlo v pohybu*.

V roce 1974 se divadlo stalo známým nejen v Brně, ale postupně v celém kraji a velkých městech Československa. V letech 1973-1978 vznikla řada inscenací, které divadlo proslavily v rámci celé Evropy. Od roku 1975 byl soubor pravidelně zván na zahraniční festivaly a divadelní přehlídky, počaly také mnohá přátelství a spolupráce se zahraničními skupinami, především s polským Teatrem 77. *Divadlo na provázku* doplnilo svá programová východiska o koncept otevřeného divadla, sestávající z paradivadelních akcí a pouličního divadla.

Při *Divadle na provázku* bylo v roce 1975 zřízeno amatérské Dětské studio. Studio se řídilo profesionálním uměleckým, pedagogickým a inscenačním programem.

V lednu 1977 byl soubor divadla vyzván, aby podepsal prohlášení proti Chartě 77, tzv. Antichartu. Po dlouhých diskuzích se kolektiv rozhodl prohlášení nepodepsat, i když se tak vědomě postavil do opozice vůči tehdejšímu režimu. Program divadla byl formulován jako nenásilný boj za demokracii. V témže roce se v souvislosti s přípravou nového divadelního zákona rozvíjejí diskuze o budoucí existenci divadla. Následně bylo na začátku roku 1978 administrativně připojeno ke Státnímu divadlu v Brně, jako jeho pátý, experimentální soubor, ze svého sídla v Domě umění se ale přestěhovat nemuselo. V roce 1979 se ve Stockholmu *Divadlo na provázku* stalo tajným členem Mezinárodní federace nezávislých alternativních divadel (IFIT).

Na začátku roku 1980 proběhla v Brně česká premiéra projektu *Vesna národů – Wiosna ludów*, kterou *Divadlo na provázku* přichystalo s polským Teatrem 77. Na událost rychle zareagovala cenzura a další uvádění v Brně i v zahraničí bylo zakázáno. Právě tato inscenace zapříčinila také nedobrovolnou výměnu vedení divadla. Jako nový umělecký vedoucí byl dosazen herec činohry Státního divadla Jaroslav Tuček, člen KSČ. I přes tyto cenzurní zásahy mělo divadlo stále možnost vystupovat na zahraničních festivalech a účastnit se mezinárodních projektů.

Od začátku roku 1986 vznikají projektové studie ohledně nové divadelní budovy pro *Divadlo na provázku*. Architekt Václav Králíček ve své studii vytvořil návrh rekonstrukce barokního paláce pánů z Fanalu a dostavby moderní budovy. Projekt se podařilo prosadit a na čelní zeď budoucího divadelního komplexu byl upevněn symbolický základní kámen. V srpnu téhož roku byla formulována první vize Centra experimentálního divadla (CED) jako tvůrčího dramatického modelu. Ke konci roku se k této vizi připojilo také brněnské HaDivadlo.

U příležitosti sedmdesátého výročí vzniku samostatného státu, vytvořilo v roce 1988 *Divadlo na provázku* spolu s HaDivadlem první číslo scénického časopisu *Rozrazil 1/88* (o demokracii). Projekt publicistického divadla *Rozrazil* vznikl z potřeby kriticky a otevřeně se vyjádřit k naléhavým tématům ve společnosti. Jelikož opakovaně nebylo povoleno vydání časopisu v tištěné podobě, vznikla mezi umělci kolem zmíněných brněnských divadel idea vytvořit jej scénicky.

V listopadu 1989 zahájilo *Divadlo na provázku* společně s HaDivadlem v souladu se svým uměleckým a občanským programem divadla stávkou divadel v Československu jako protest proti komunistickému režimu.

Hned v prvních dnech roku 1990 vrátilo divadlo do svého názvu zakázané slovo „husa“ a přejmenovalo se na Divadlo Husa na provázku. Z vedení odešel komunistickými orgány přidělený Jaroslav Tuček. Spolu s HaDivadlem se Divadlo Husa na provázku pustilo do realizace projektu Centra experimentálního divadla (CED). Jeho prvním ředitelem se stal Milan Sedláček. Jako jedno z prvních československých divadel uvedlo inscenaci Havlovy Zahradní slavnosti. Od počátku roku 1990 se také rozvíjela realizace nového areálu Divadla Husa na provázku.

Změna společenské situace umožnila divadlu častější možnost cesty do zahraničí. Během května divadlo pod hlavičkou CED organizovalo v té době už sjednoceném Berlíně přehlídku českých a slovenských divadel Divadelní festival ČSFR, kterou doprovázely přednášky a výstavy. Následovaly festivaly a představení ve Vídni, Mnichově nebo dánském Aarhusu.

V roce 1992 se Divadlo Husa na provázku a HaDivadlo odpojilo od Zemského divadla v Brně. Od 1. ledna začalo právně existovat Centrum experimentálního divadla (CED) a vznikla tak nová kulturní instituce zřizovaná městem Brno. Během ledna téhož roku byly dokončeny práce na paláci pánů z Fanalu, který tvořil první část nového divadelního areálu. Během slavnostního otevření 11. ledna probíhala v celém prostoru historické budovy mnohahodinová akce nazvaná Otevření dveří.

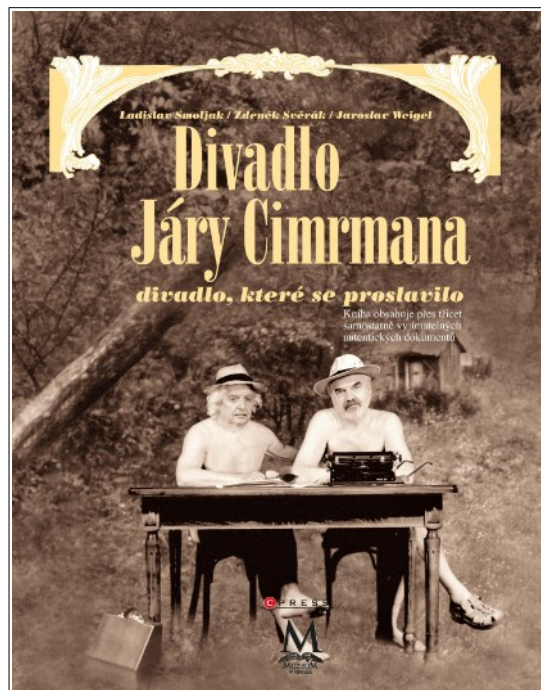
Na konci května 1993 proběhlo happeningové rozloučení s bývalým prostorem divadla v Domě umění s názvem Posledních 24 hodin – bál vzpomínek. Akce probíhala od 29. května 4:51 hodin ráno do 4:52 hodin druhého dne. 5. září téhož roku se otevírá celý nový areál Divadla Husa na provázku na Zelném trhu a přilehlé Petrské ulici. Současně byl zahájen další ročník Mezinárodního kulturního festivalu Divadlo v pohybu (IV) – Brno 93.

V únoru 1994 se Divadlo Husa na provázku poprvé spolu s divadelní fakultou JAMU a městem Brnem stalo spolupořadatelem mezinárodního festivalu divadelních škol Setkání/Encounter Brno '94, se kterým v rámci CED spolupracuje dodnes.

Během roku 1995 podniklo divadlo několik zahraničních zájezdů, vystupovali na Knižním veletrhu v Lipsku, s inscenací Labyrint světa na slavnostním otevření Komenského zahrady v Berlíně, dále v Bad Kissingenu nebo polském Sanoku. Divadlo se zúčastnilo také Mezinárodního festivalu experimentálních divadel, druhé nejvýznamnější akce svého druhu v arabském světě, v egyptské Káhiře.

Divadlo Husa na provázku patří k předním českým experimentálním scénám. Důležitým principem tvorby Divadla Husa na provázku je už od prvních sezón nepravidelná dramaturgie, která usiluje o hledání nových cest metodou zkoumání a experimentu. Klíčovou roli při tvorbě inscenace hraje osobnost režiséra. Poetika divadla je tedy silně ovlivněna vyhraněnými rukopisy jednotlivých režisérských osobností, které v divadle působily a působí. Důležitou myšlenkou je také pohled na divadlo jako místo sdružující lidi, pro které je divadlo životním postojem, a vnímání divadla jako živého hnutí.

Od poloviny 70. let se začal režijně realizovat také herec Bolek Polívka. Jeho autorské projekty se staly další linií tvorby Divadla na provázku. Své celovečerní klauniády stavěl na jednoduchém příběhu a pohybovém umění. Spolupracoval především s herci Jiřím Pechou, Chantal Poullain a Dagmar Bláhovou.

Divadlo Jára Cimrmana

Divadlo Jára Cimrmana (zkracované jako DJC) je pražský divadelní soubor fungující od konce 60. let. Jeho repertoár tvoří komické hry Ladislava Smoljaka a Zdeňka Svěráka s tematikou fiktivního českého génia Jára Cimrmana, který je prohlašován za původního autora těchto her. V divadle tradičně hrají pouze muži, a to až na výjimky bez hereckého vzdělání. Jde o jedno z nejuspěšnějších a nejpoblárnějších českých autorských divadel a českých poválečných divadel vůbec. Od roku 1992 působí na půdě Žižkovského divadla Jára Cimrmana.

Prvotním autorem nápadu založit toto divadlo byl Jiří Šebánek, který roku 1966 seznámil se svou myšlenkou své kolegy z rozhlasu Miloně Čepelku, Ladislava Smoljaka a Zdeňka Svěráka. K projektu byli v jeho rané fázi přizváni ještě Karel Velebný, Jan Trtílek a Oldřich Unger jako účinkující a Helena Philippová, která se ujala režie. Už 23. prosince toho roku pak byl v rozhlasovém pořadu Nealkoholická

vinárna U Pavouka oznámen „doktorem Evženem Hedvábným“ (pseudonym Karla Velebného, pod nímž byl později označován za Svěrákova bratrance) nález pozůstalosti doposud neznámého českého génia Járy Cimrmana ve (fiktivní) vesnici Liptákov v Pojizeří. Krátce po založení se k souboru připojili Ivan Štědrý, Josef Podaný, Vít Mach a Jiří Stivín, drobných rolí se ujali kulisáci Milan Papírník, Petr Čada, Jindřich Holna a František Malota.

Podle původního plánu měly být při premiéře nového divadla uvedeny dvě jednoaktové hry, z nichž jednu měl napsat Zdeněk Svěrák a druhou Jiří Šebánek. Jelikož však Šebánkova hra Domáci zabijačka nebyla včas dokončena, bylo nutné plán změnit. Její místo vyplnil seminář o Cimrmanově životě a díle, přičemž tuto originální formu (seminář + hra) si udržela představení DJC dodnes. Po semináři následovala Svěrákova hra Akt (lehce morbidní rodinná komedie, v podtitulu „hra se zpěvy a tanci“), která měla nejprve zkušební premiéru pro rodiny a známé a teprve poté byla 4. října 1967 v Malostranské besedě představena široké veřejnosti.

Ještě téhož roku mělo premiéru Smoljakovo Vyšetřování ztráty třídní knihy (činohra žánru absurdní komedie) a pak byla konečně uvedena i Šebánkova Domáci zabijačka aneb Nebyl tady Bormann (podtitul „toiletní horor“). V té době už ale sílily osobní i umělecké neshody mezi Šebánkem a Philippovou na jedné straně a Smoljakem na straně druhé, které se postupně staly nepřekonatelnými. Zdeněk Svěrák se přiklonil na Smoljakovu stranu, což roku 1969 vedlo k odchodu Šebánka, Philippové a několika dalších členů a ke stažení Domáci zabijačky z repertoáru. (Šebánek později založil paralelní cyklus Salón Cimrman, kde s ním z původních členů divadla účinkoval Karel Velebný a jako stálý host Miloň Čepelka.) Režisérem divadla Járy Cimrmana se po Philippové stal právě Ladislav Smoljak.

Působení divadla v období normalizace se neslo ve znamení ustavičných neshod a bojů se státním aparátem, kulturními komisemi a cenzurou (které zachycuje i film Nejistá sezóna), kdy se divadlo muselo několikrát stěhovat, hrát na alternativních scénách v provizorních, často zcela nevyhovujících podmínkách, měnit obsah her (například sexuolog Pepa ze hry Akt byl původně příslušník Veřejné bezpečnosti) a svého

času, v roce 1972, mělo dokonce zakázáno účinkovat na území Prahy. Největší problémy s cenzurou měla hra Lijavec (1982), která musela být už následujícího roku stažena a znovu mohla být uváděna až od roku 1986. Navzdory těmto problémům a překážkám se DJC během této doby stalo velmi populárním. Smoljak se Svěrákem psali (nyní už společně) další hry a tvorba divadla mohla vycházet i oficiálně knižně (scénáře) a na gramodeskách. Etabloval se „klasický“ (ne)herecký ansámbl, obvykle doplňovaný z řad kulisáků nebo přátel stávajících herců. Kromě zakladatelů Svěráka, Smoljaka, Čepelky a Ungera (ten koncem 70. let emigroval) sem patřili Jaroslav Weigel (také výtvarník scén a doprovodných materiálů), Jaroslav Vozáb, Pavel Vondruška (také dirigent případné scénické hudby), Petr Brukner, František Petiška (zemřel roku 1980), později Václav Kotek (ten se posléze stal především manažerem a impresáři divadla), Jan Hraběta, Bořivoj Penc, Genadij Rumlena, Josef Koudelka a Jan Kašpar. Krátce jako herci DJC vystupovali např. také režiséři Andrej Krob a Jiří Menzel či skladatel Jaroslav Uhlíř. Významným členem byl ve své době i skladatel a herec Jan Klusák, autor hudby k představení Cimrman v říši hudby.

V 80. letech realizovali Smoljak se Svěrákem na cimrmanovská témata i několik filmů, konkrétně Jára Cimrman ležící, spící, rekonstruovaná Cimrmanova biografie popisovaná v seminářích, Rozpuštěný

a vypuštěný na motivy hry Vražda v salónním coupé, a Nejistá sezóna, autobiograficky ztvárňující skutečný život divadla v té době a obsahující úryvky několika dalších her (zejména Vizionáře). Všechny tyto filmy režíroval Ladislav Smoljak a vystupovali v nich (mezi jinými) i herci DJC.

Roku 1988 postihla soubor DJC dvě neštěstí, když zemřel Jaroslav Vozáb a záhy nato se vážně zranil Jan Kašpar. Ten i přes své ochrnutí ale zůstal hercem divadla a autoři mu v dalších hrách psali na tělo „sedavé“ role.

Uvolnění po revoluci v roce 1989 přineslo nejen možnost uvést hru Blaník (o které se nevěřilo, že projde přes schvalovací komisi), ale i rozmach popularity osobnosti Járy Cimrmana. Byly po něm pojmenovány nejen ulice, ale např. i planetka objevená astronomem Zdeňkem Moravcem. V červnu 1995 dostává hra Záskok Cenu Alfréda Radoka jako hra roku 1994.

Postupně docházelo k přirozené generační obměně ansámblu, i když jen velmi zvolna, neboť stávající herci zpravidla účinkovali (nebo ještě účinkují) až do velmi vysokého věku, často doslova až do smrti. Z mladší generace se mezi kmenové herce zařadili Marek Šimon, Petr Reidinger a Robert Bárta, původně kulisaři a technici. Menší role ztvárňují také Michal Weigel a Václav Verner. Roku 2008 byla uvedena patnáctá hra České nebe, obecně chápána jako poslední. V ní se poprvé ve větší roli objevil Zdeněk Škrdlant, který nahradil Josefa Koudelku.

Významné personální ztráty postihly divadlo roku 2010, kdy ze zdravotních důvodů musel odejít Pavel Vondruška (jako dirigenta ho nahradil Milan Svoboda) a zemřel Ladislav Smoljak, jedna z vůdčích osobností souboru. Roku 2013 po vleklé nemoci skonal i Jan Kašpar. Tyto ztráty byly částečně kompenzovány hereckým angažmá dvou potomků členů divadla v rámci tzv. akce „Synové pomáhají otcům“ (Josef Čepelka a Vojtěch Kotek) a hostováním Miroslava Táborského. Též se k souboru vrátil Andrej Krob.

V dalších letech zemřeli Bořivoj Penc (2018), Jaroslav Weigel a Václav Kotek (oba 2019). Náhradou se jako další hostující profesionál k DJC připojil Ondřej Vetchý.

Divadlo Sklep

Divadlo Sklep je jedno z pražských divadel, které bylo založeno v roce 1971 Davidem Vávrou a Milanem Šteindlerem. V současné době sídlí v divadle Dobeška v Praze 4 v Braníku.

Název divadla Sklep pochází ze skutečného sklepního prostoru domku babičky Davida Vávry, který zde soubor založil (pod původním jménem Kobil klub) se svým čtrnáctiletým spolužákem Milanem Šteindlerem v roce 1971. Texty z této doby, rané básně a krátké scénky, byly o pár let později použity v jednotlivých představeních pořadu Besídka. V první polovině 70. let tyto texty představovali pouze svým kamarádům. Původně soukromá aktivita zakládající dvojice a několika dalších přátel začínala ve druhé polovině 70. let přerůstat ve veřejná vystoupení. Vůbec první se odehrálo v Branickém loutkovém divadle Zvoneček, kde působil otec člena souboru Tomáše Vorla, další v klubu ZV ROH Tesla Karlín, restauraci U Jaurisů v Michli, strahovském studentském klubu a mnohých dalších.

Kolem roku 1978 se začíná utvářet jádro souboru – krom Vávry a Šteindlera ještě přibyl Jiří Burda, Tomáš Vorel, František Váša, Eva Holubová a Tomáš Hanák. Eva Holubová se k souboru přidala po přijímacích zkouškách na DAMU, kdy jí Tomáš Hanák nabídl roli ve hře Podivuhodný cestopis, kterou za pomoci Vávry a Šteindlera předvedl poprvé přímo před profesory DAMU.

Od roku 1980 vystupuje soubor v kulturním domě Dobeška, který se stal jeho domovskou scénou na další dlouhá léta. Krom toho soubor hostoval na různých významnějších pražských místech jako Malostranská beseda, Futurum nebo Branické divadlo pantomimy a také mimo Prahu – například v Písku, Plzni a Brně. Také se započala rozvíjet spolupráce Vávry a Vorla se spolkem Mimóza a Recitační skupinou Vpřed.

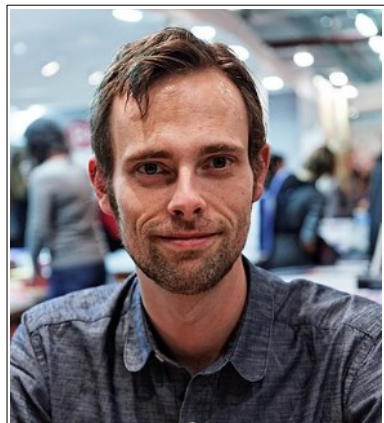
V té době začala spolupráce s dalšími pražskými divadly. Divadlo Sklep bylo hlavním tahounem skupiny Pražská pětka, dále tvořené divadly Mimóza, Vpřed, Kolotoč a Křeč, která představovala nejvýraznější generační hnutí 70. a 80. let 20. století a přinesla oživení tehdejší divadelní scény. Všechny spolky propojoval osobní, životní, filosofický a estetický názor. Ze společných projektů lze jmenovat divadelní karneval Maskáč v hotelu Tichý, divadelní bál ve vysočanském Lidovém domě anebo Mimotočskřed chmelový aneb bludiště v Juniorklubu Na Chmelnici. Činnost Pražské pětky pronikla i do televizní oblasti, když v roce 1988 režíroval Tomáš Vorel film Pražská pětka, ve kterém divadlo Sklep připravilo pátou část nazvanou Na brigádě. Film spolu s dalšími televizními scénkami a písničkovými klipy přinesl souboru další příznivce.

Sklep byl z divadel Pražské pětky nejen nejstarší, ale také nejpočetnější i nejvytrvalejší: bez větších přestávek hraje dodnes. Dobrým příkladem je tradiční sklepovská Besídka, každoročně uváděné pásmo scének, skečů, písní a tanců, čerpající z nasazení interpretů a jejich svérázného smyslu pro humor. Jistý posun během let, po která se Besídka hraje, lze spatřit v jazykové zásobě; tvůrci představení si už nevystačí pouze s češtinou, pro své záměry využívají celou škálu jazyků, zkomolenin a neologismů.

Po revoluci v listopadu 1989, jejíhož dění se řada členů souboru aktivně účastnila, připravil Sklep dvě úspěšné, mnohokrát reprízované inscenace, s nimiž objížděl celou republiku: Mlýny a Tajů plný ostrov. Inscenace Mlýny vychází ze hry Václava Havla a Karla Bryndy Život před sebou, pojatá je však s dávkou humoru a nadsázky. Tajů plný ostrov zas oživuje legendy dětství, jako třeba Rychlé šípy.

Narození v únoru

Ransom Riggs (3. únor 1979) je americký spisovatel, známý především díky knize Sirotčinec slečny Peregrinové pro podivné děti.

Riggs se narodil v Marylandu na 200 let staré farmě, a vyrůstal na Floridě, kde navštěvoval Pine View School for the Gifted. Studoval anglickou literaturu na Kenyon College a film na Univerzitě Jižní Kalifornie. Riggs shromáždil sbírku kuriózních starých fotografií, kterou přinesl do vydavatelství Quirk Books s nápadem využít je v obrázkové knize. Na návrh šéfredaktora Riggs použil fotografie jako východisko pro sepsání příběhu. Výsledkem byla kniha Sirotčinec slečny Peregrinové pro podivné děti, která se umístila na seznamu bestsellerů, zveřejněném v deníku The New York Times. Riggs v současné době žije v Santa Monice v Kalifornii a v roce 2013 se oženil se spisovatelkou Tahereh Mafi.

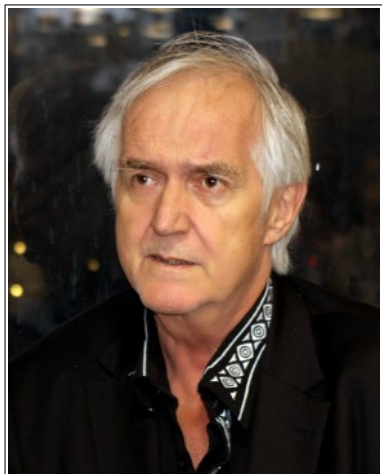
v naší knihovně: Sirotčinec slečny Peregrinové 1., 2., 3.

Jaroslav Havlíček (3. únor 1896 – 7. duben 1943) byl český spisovatel. Řadí se mezi nejvýznamnější představitele domácí psychologické prózy.

Narodil se v Jilemnicích. Jeho otcem byl učitel Josef Havlíček a jeho matka Julie Havlíčková (rozená Knýřová) byla dcera nadlesního z okolí Chlumce nad Cidlinou. Jaroslav Havlíček vystudoval reálku v Jičíně (maturoval 1913). Poté absolvoval abiturientský kurz obchodní akademie v Chrudimi a začal studovat na ČVUT v Praze. Roku 1915 byl jako dobrovolník odveden do první světové války, zúčastnil se bojů v Rusku, v Itálii a v roce 1919 na Slovensku. V roce 1919 obnovil vysokoškolská studia a začal v rámci praxe pracovat jako úředník v Živnostenské bance v Praze, kde již zůstal, zatímco studií zanechal. V roce 1921 se oženil s Marií Krausovou. Zemřel z fyzického vyčerpání v důsledku zánětu mozkových blan. Jeho literaturu ovlivnili písmáci a spiritisté, napsal několik románů, jejichž děj je zasazen do maloměsta na přelomu 19. a 20. století. Popisuje tragické lidské osudy, degeneraci – téměř naturalisticky, až chladnokrevně, duševní stavy často velmi narušených lidí a extrémní situace. Některé jeho postavy vykazují velkou mravní a duševní sílu.

v naší knihovně: Helimadoc, Hodinky pana Balabána, Máňa, Petrolejové lampy, Prodavač času, Ta třetí, Vlčí kůže

Henning Mankell (3. únor 1948 – 5. říjen 2015) byl švédský spisovatel, autor populárních detektivních románů s inspektorem Kurtem Wallanderem, jehož případy se vždy odehrávají ve švédském městě Ystad, které se tak stalo poutním místem milovníků detektivek. Romány s Wallanderem byly natočeny i jako televizní seriál s Kenethem Branaghem v hlavní roli. Psal i prózu pro děti a divadelní hry. Byl rovněž krajně levicovým a protiizraelským aktivistou, účastnil se nepokojů švédských studentů v roce 1968. Jeden čas žil v Norsku, kde podporoval místní maoistickou stranu. Žil v Mosambiku, kde vedl divadelní soubor. Jeho manželkou byla Eva, dcera Ingmara Bergmana. V roce 2014 veřejně oznámil, že mu byla diagnostikována dvě nádorová ložiska v krku a plíci.

v naší knihovně: *Číňan, Firewall, Italské boty, Pyramida, Švédské holínky*

Božena Němcová, rodným jménem Barbora Novotná, později Barbora Panklová (4. únor 1820 – 21. leden 1862) byla česká spisovatelka národního obrození. Někdy bývá řazena k pozdnímu romantismu nebo ranému realismu, většinou je však umisťována na rozhraní těchto dvou směrů, případně je označována za autorku, která se těmito zařazením vymyká. Lze též uvažovat o souvislostech se sentimentální estetikou biedermeieru. Vzdělání, zejména německé, získala v letech 1830-1833 ve Chvalkovicích, svůj český pravopis zdokonalovala až v dospělosti, během prvního pobytu v Praze. Je spojována s emancipačními snahami ženskými i národními. Svým působením si vydobyla pozici české národní patronky a pomyslné strážkyně národní identity. Kromě literárního díla Boženy Němcové je předmětem zájmu také její soukromí, zejména nešťastné manželství a vztahy s muži, ale také bída, politická perzekuce a zdravotní obtíže, jež vedly k její předčasné smrti. Objevily se rovněž hypotézy o nemanželském původu spisovatelky z milostného vztahu šlechtických rodičů. Ve 20. století si Němcová

udržovala stálou pozornost umělců i badatelů.

Přesné datum a místo narození Boženy Němcové není známo. Existuje o nich několik teorií. Někteří historici a badatelé vycházejí z údajů v matrice města Vídně, podle kterých se 4. února 1820 na předměstí Alservorstadt narodila Barbara Nowotny. Zprvu byla zanesena jako nemanželské dítě Terezie Novotné (Theresia Nowotny), žijící v letech 1797-1863. V osobní korespondenci Boženy Němcové je 4. únor několikrát zmíněn jako den jejího narozenin. Příjmení Panklová (nebo německy Pankl) získala Barbora po svatbě jejího oficiálního otce, kočího Johanna Pankla (1794-1850), s Terezií Novotnou. Tato svatba se konala 7. srpna 1820 v kostele Nanebevzetí Panny Marie v Malé Skalici. Johann Pankl byl původem Rakušan z obce Gainfarn v Dolních Rakousích. Po svatbě legitimizoval Barboru jako manželské dítě. Pozoruhodné je, že existuje druhopis vídeňského matričního listu, ve kterém je Johann Pankl již uveden jako otec Barbory. Další teorií, podporovanou například historikem Jaroslavem Šulou, je však, že se Božena Němcová narodila 2. května 1818 ve Slezsku. Hlavním podkladem této teorie jsou záznamy ze školní matriky v České Skalici. Barbora navštěvovala tuto školu v letech 1824-1830, což činí rok narození 1820 nepravděpodobným. Záznam o narození z Vídně z roku 1820 podle této teorie patří jinému nemanželskému dítěti Terezie Novotné. Existují ovšem také spekulace o původu Boženy Němcové jako nemanželské dcery aristokratických rodičů. Ještě před svou svatbou se Pankl a Novotná s dcerou Barborou přestěhovali do Ratibořic na panství vévodkyně Kateřiny Zaháňské, kde pak otec pracoval jako štolba, matka získala zaměstnání pradelny. Tam se za nimi později na čas přistěhovala i její tehdy 55letá matka a babička Barbory – Marie Magdalena Novotná, rozená Čudová (nar. 1770 v Dobrušce-Křovicích, zemřela v roce 1841 ve Vídni). Babička malou Barunku velmi ovlivnila; v dospělosti si ji Božena Němcová velmi zidealizovala. Jak již bylo uvedeno, navštěvovala Barbora Panklová v letech 1824-1830 školu v České Skalici. Poté byla dána „na vychování“ do Chvalkovic do rodiny tamějšího správce panství Augustina Hocha, aby se dále učila němčině a „panským mravům“. Zde strávila tři roky, než se opět vrátila do Ratibořic. Již v roce 1837 jí rodiče našli ženicha Josefa Němce, podstatně staršího než ona sama. Svatba se uskutečnila 12. září 1837 v kostele Nanebevzetí Panny Marie v České Skalici. Josef Němec, jemuž porodila tři syny a dceru, pracoval jako respicient finanční stráže. Němec byl český vlastenec a publikoval

pod pseudonymem Bořivoj N. Bydžovský. Jeho nadřazení s ostražitostí sledovali jeho projevy češství a někdy malou služební horlivost. V souvislosti s tím byl často služebně překládán a s ním se musela stěhovat i jeho rodina. Manželství nebylo od počátku šťastné.

Od roku 1840 se Němcová léčila u doktora Josefa Čejky, se kterým se spřátelila, a který ji seznámil s tehdejšími vlastenecky smýšlejícími českými spisovateli. V roce 1840 se celá rodina přestěhovala do Polné, 14 km severovýchodně od Jihlavy, kde byl Němec jmenován respicientem finanční expozitury. Rodina se

mužovým prostřednictvím sblížila s místními obrozenci, v čele s hostinským a starostou města Antonínem Pittnerem. Navštěvovali ochotnické divadlo, četli české noviny Květy a Českou včelu. Podle dopisu, který Božena Němcová napsala Ludvíku rytíři z Rittersberka, v Polné poprvé dostala do ruky české knihy. V polovině roku 1842 se přestěhovali do Prahy, kam byl Josef Němec přeložen a povýšen do vyšší funkce. V Praze začala Božena Němcová pod vlivem básníků Václava Bolemíra Nebeského a Karla Jaromíra Erbena psát česky. Její první báseň, Ženám českým, byla na přímluvu Nebeského otištěna 5. dubna 1843 v Květech. Roku 1843 se s manželem odstěhovali do Domažlic, kde Němcová působila jako prakticky první národní buditel. Na fasádě domu na náměstí Míru č. 120 je pamětní deska s textem: „Zde žila Božena Němcová, první spisovatelka česká, o Domažlicko nad jiné zasloužilá. Sestry sestře. 1895“. Roku 1847 se Němcovi z Domažlic odstěhovali. Roku 1848 byl Josef Němec obviněn ze spiknutí proti státu, došlo k nucenému stěhování z místa na místo a počátkem roku 1850 byl na vlastní žádost přeložen do Uher. Němcová se společně se čtyřmi dětmi přestěhovala do Prahy, kde okamžitě navázala styky s literárně činnými vlastenci. Dne 19. října 1853 zemřel její syn Hynek na tuberkulózu. (O závažnosti onemocnění se Božena Němcová poprvé dozvěděla až v srpnu 1853, neboť synové

Hynek a Karel zůstali v Praze a ona pobývala s manželem od května do poloviny října 1853 v Balašských Ďarmotech. Protože její korespondence byla policií zdržována, či nebyla doručena, stačila se vrátit až k umírajícímu.) Roku 1853 byl Josef Němec odvolán ze své funkce; nejprve mu byl plat snížen na polovinu, později byl zastaven úplně. Josef Němec se ocitl bez práce, a jeho žena proto byla nucena hledat pomoc u známých v Praze, avšak často neúspěšně. Právě v této době (po smrti Hynka) napsala povídku Babička. V roce 1856 obdržel Němec místo účetního oficiála ve Villachu v Korutanech. Když po čase požádal o povýšení, byl odmítnut a navíc obviněn ze zpronevěry. Nakonec byl penzionován a vrátil se do Prahy, kde ho čekal ostrý spor s manželkou. Příčinou se tentokrát stala budoucnost dětí, na kterou měli manželé rozdílné názory. Němec po těchto rozporech sepsal koncept žádosti o rozvod. Děti nakonec spolu se svou matkou dosáhly svého a otce neposlechly – syn Karel se šel učit zahradníkem do Rájce nad Svitavou a Jaroslav odjel studovat do Mnichova na výtvarnou akademii. Roku 1861 odešla Němcová do Litomyšle, kde se pokoušela živit prací pro nakladatele Augustu, když připravovala vydání svých spisů. V té době ale byla již vážně nemocná (skutečná diagnóza není jasná; pravděpodobně gynekologická rakovina, k níž se přidala tuberkulóza) a finanční nouze a zdravotní stav ji donutily k návratu do Prahy k manželovi. Zemřela 21. ledna 1862 po čtyřech dnech v bezvědomí v domě U Tří lip (dnešní ulice Na Příkopě). Doktor Josef Podlipský uvedl jako příčinu smrti „všeobecnou vodnatelnost“.

Božena Němcová prožila mnoho let svého života, zvláště na jeho sklonku, v ponižující chudobě, často i v hladu. Mnohokrát musela žádat známé o výpomoc nebo žila na dluh. Manželovy příjmy byly nedostačující, v době jeho pobytu v Uhrách zasilány nepravidelně. Příležitostné příjmy měla z literární činnosti. Její muž byl pohřben v roce 1879 na dnes již zrušeném hřbitově u kostela sv. Filipa a Jakuba v Táboře. Zemřel tam ve svých 74 letech na srdeční záchvat u syna Karla a jeho rodiny, kteří bydleli na Křižkové náměstí. Karel Němec byl profesorem na místní hospodářské škole a pracoval i v tamější botanické zahradě.

v naší knihovně: *Babička, Báchorky, Bylo nebylo, Čtyry doby, Divá Bára a jiné prózy, Listy, Mahulena, krásná panna, Národní báchorky a pověsti, Neohrožený Mikeš, Pohádky Boženy Němcové, Pohorská vesnice, Povídky, Princezna se zlatou hvězdou na čele, Velká kniha pohádek*

Josef Kajetán Tyl (4. únor 1808 – 11. červenec 1856) byl český dramatik, režisér, herec, překladatel, divadelní kritik, spisovatel a novinář.

Jeho otec František, který byl v úředních záznamech psán též jako Till, Tille, Tylli nebo Týl, byl hudebníkem u 28. pěšího pluku, matka Barbora byla dcerou mlynáře Ignáce Králíka. Rodné jméno Josef Kajetán Till změnil na „Týl“ roku 1825 a na „Tyl“ roku 1838. Od roku 1822 studoval staroměstské Akademické gymnázium v Praze, roku 1827 odešel pokračovat na gymnázium do Hradce Králové, kde se seznámil s Václavem Klimentem Klicperou. Po ukončení gymnázia (1828) začal studovat Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze. Studium nedokončil. Stal se členem Hilmerovy kočovné společnosti, kde se blíže seznámil s Magdalenou Forchheimovou, herečkou a operní zpěvačkou, se kterou se pak v roce 1839 oženil. Po dvou letech působení u této společnosti se vrátil do Prahy.

V Praze získal místo účetního ve vojenské kanceláři 28. pěšího pluku, kde pracoval až do roku 1842. Ve volném čase se věnoval divadlu a novinářině. Od roku 1833 prakticky vedl redakci časopisu Jindy a nyní, který se po roce 1834 změnil na Květy české a roku 1835 se název zjednodušil na Květy. V roce 1833, společně s dalšími, založil Kajetánské divadlo, které hrálo na pražské Malé Straně v Kajetánském domě lékárníka a divadelníka Jana Dobromila Arbeitera. Bylo zaměřeno na vzdělanější vrstvy a během své čtyřleté existence se zde konalo 25 představení především domácích dramatiků. Od roku 1842 působil jako režisér a dramaturg v Novém divadle v Růžové ulici. Dne 21. prosince 1834 byla uvedena na scéně Stavovského divadla jeho divadelní hra Fidlovačka, kde byla poprvé zpívána píseň Kde domov můj. V roce 1835 dal dohromady ochotnickou společnost, která hrála české hry ve Stavovském divadle. Roku 1846 odešel do Stavovského divadla, kde působil jako dramatik. V této době se dostal na vrchol kariéry, byly vydány všechny jeho spisy, obdržel cenu Matice české a zlatý prsten za literaturu, byl nazýván miláčkem českého národa. V této době působil také jako organizátor českého kulturního života. Během revolučního roku 1848 se zapojil i do politického dění. Byl členem Svatováclavského výboru, účastníkem Slovanského sjezdu a účastnil se založení Slovanské lípy. Ve volbách roku 1848 byl zvolen na rakouský ústavodárný Říšský sněm. Zastupoval volební obvod Unhošť v Čechách. Aby uživil početnou rodinu, snažil se úřadům zavděčit oslavnými texty na mocnáře – v roce 1853 například napsal oslavné díkuvzdání za nezdařený atentát na Františka Josefa I. Nic mu to však nepomohlo a dluhy nadále narůstaly. V této době si udělal spoustu nepřátel a byl propuštěn z divadla. Poté odešel k Zöllnerově kočovné společnosti vedené Filipem Zöllnerem, těžce onemocněl a nakonec zemřel v Plzni v bídě.

Cílem jeho tvorby bylo vytvořit české drama. Nejprve hry pouze překládal, ale pak je začal i psát. V 50. letech 20. století byla Tylova díla aktualizována pod vlivem dobové ideologie a koncepcí Zdeňka Nejedlého. Tylova dramata byla dávana za příklad pro svou lidovost, realismus a společenskou angažovanost. Dítě, které čekal se svojí ženou Magdalenou, se narodilo mrtvé a Magdalena již po tomto těžkém porodu další děti mít nemohla. Záhy navázal intimní poměr s Magdaleninou mladší sestrou Annou Forchheimovou-Rajskou. Tak vznikl manželský trojúhelník se dvěma sestrami. Se svou milenkou Annou nakonec zplodil osm dětí (jedno zemřelo předčasně), které vychovávala manželka Magdalena.

v naší knihovně: *Don Juan a jiné povídky, Dramatické báchorky, Jan Hus, Strakonický dudák, aneb, Hody divokých žen*

Karin Lednická (5. únor 1969) je česká nakladatelka, překladatelka a spisovatelka. Vyrostla v Havířově; chtěla studovat knihovnictví a žurnalistiku, k čemuž se však nedostala. Po maturitě pracovala v průmyslových podnicích na Ostravsku a Karvinsku. Počátkem 90. let psala pro regionální tisk. Mezi lety 1993 a 1994 studovala v Londýně angličtinu a anglickou historii. Po návratu do Česka dva roky překládala beletrii. V roce 1997 založila nakladatelství Domino, které vydávalo především detektivní romány a thrillery, některé z knih Lednická sama přeložila; roku 2019 Domino koupila společnost Albatros Media a o rok později, v únoru 2020, vyšla Lednické prvotina Šikmý kostel. Román Šikmý kostel, jehož děj se odehrává v Karvině, v okolí titulního kostela svatého Petra z Alkantary,

původně Lednická plánovala pojmut jako povídku; po rozsáhlé rešeršní práci z knihy vznikla románová kronika, která je zamýšlena jako první část trilogie. Druhý díl románové kroniky vyšel v lednu 2021. V roce 2021 obdržela Cenu ÚSTR za mimořádný přínos k reflexi novodobých dějin.

v naší knihovně: *Šikmý kostel 1., 2., Životice*

William Seward Burroughs (5. únor 1914 – 2. srpen 1997), obecně známý jako William S. Burroughs, byl kultovní americký romanopisec, esejista, sociální kritik a malíř. Byl duchovním otcem beat generation, zakladatelem kyberpunku, původcem pojmu heavy metal, vášnivým literárním experimentátorem a zatím posledním spisovatelem amerických dějin, jehož dílu hrozil zákaz další publikace.

Burroughs se narodil jako mladší syn v dobře situované rodině v St. Louis, Missouri. Jeho dědeček, William Seward Burroughs I., založil Burroughs Adding Machine Co., později Burroughs Corporation, firmu držící patent na mechanickou pokladnu. Jeho matka Laura Hammon Lee byla dcerou ministra pocházejícího z rodiny generála Roberta E. Lee, vedoucího jižanská vojska ve válce Severu proti Jihu. Otec Mortimer Perry Burroughs vedl starožitnictví – nejprve v St. Louis a poté v Palm Beach na Floridě. William jako dítě trpěl úzkostnými stavy a halucinacemi. Navštěvoval základní John Burroughs School v St. Louis. Jeho první esej byl publikován v John Burroughs Review v roce 1929. Sám však jako své první dílo udával ztracenou povídku Biografie vlka. Na přání rodičů pokračoval studiem na internátní The Los Alamos Ranch School v Novém Mexiku. Vojenský režim školy byl pro něj noční můrou. Jediné, co jej na škole bavilo, byl střelecký výcvik. Zde prožil svou první nenaplněnou lásku k chlapci. Matka nakonec vyslyšela jeho úpěnlivé prosby a ze školy jej vzala (podle jiných verzí byl z různě lícených důvodů vyloučen). Tehdy se jí podle vlastních slov svěřil se svou homosexualitou a matka tuto informaci přijala bez problémů. Střední vzdělání ukončil na Taylor School v St. Louis v roce 1932. Harvardské období přivedlo Burroughse do newyorské gay subkultury. Graduoval v roce 1936 v oboru anglická literatura a lingvistika. Byl vynikajícím znalcem Shakespeara, ze kterého byl schopen citovat nekonečné pasáže z paměti. Jeho rodiče mu přiřkli výnos z majetků Cobbleston Gardens, což byla v té době nemalá suma, která mu umožnila žít nezávisle a potloukat se na hranici polosvěta, který ho po celý život fascinoval. Po ukončení Harvardu se Burroughs dále formálně nevzdělával, ačkoliv flirtoval s různými obory. Krátce studoval medicínu ve Vídni, ale pobyt v Rakousku byl spíše jedním homosexuálním večírkem. Kupoval si chlapce, navštěvoval sauny, žil v jednom víru, jehož divoký rytmus se později odrazil i na jeho tvorbě. Krátce pobýval i v Praze. Ve Vídni se potkal s Ilse Klapper, Židovkou utíkající před nacismem. Ačkoliv se téměř neznali, Burroughs se s ní navzdory protestům rodiny, obávající se finančních ztrát způsobených rozvodem, oženil v Chorvatsku, a umožnil jí tak získat americké občanství a vycestovat z Evropy. Záhy se rozvedli, ale dlouhá léta zůstali přáteli. Krátce po bombardování Pearl Harboru se v roce 1942 Burroughs přihlásil do armády. Byl však zařazen to pěchotní třídy 1-A, což jej silně frustrovalo. Matka využila své kontakty, aby jej dostala do tajných služeb: Burroughsovým velkým snem bylo stát se agentem nebo důstojníkem. Rozhodně ne pěšákem. Tento plán nicméně selhal poté, co se u výběrové komise střetl s bývalým vyučujícím z Los Alamos, s nímž se vzájemně nenáviděli. Řešením se nakonec ukázalo prohlásit jej za mentálně nezpůsobilého služby v armádě na základě předchozího psychiatrického nálezu. V roce 1940 si totiž Burroughs v zoufalém gestu z neopětované lásky uřízl po samurajském způsobu poslední článek malíku, což stačilo k určení diagnózy paranoidní schizofrenie. Pět měsíců čekal v Jeffersonových kasárnách poblíž St. Louis na uznání služby neschopným a poté odcestoval do Chicaga. Zde vykonával – spíše pro zábavu – nejrůznější povolání, mj. barmana, ale i deratizátora, což se později odrazilo v povídce Hubitel! Během chicagského období Burroughs propadl opiátové závislosti. Došlo k tomu téměř nepozorovaně: zakoupil pro další prodej od jakéhosi drobného zloděje větší množství vojenských morfiových syret na jedno použití. Většinu prodal a něco si nechal. Výsledkem byla těžká závislost. Třebaže Burroughs později chválil apomorfinovou léčbu, příznak fetování jej nadosmrti nepustil, pokaždé skončil v relapsu. Užívání halucinogenů všeho druhu a příležitostnou konzumaci nejrůznějších psychofarmak vnímal jako součást procesu osvobození mysli, faktem zůstává, že narkomanie byla jeho prokletím. Opustil Chicago a přesunul se do New Yorku. V roce 1944 začal Burroughs žít s Joan Vollmer-Adamsovou v bytě, který sdílel s Jackem Kerouacem a jeho první manželkou, Edie Parkerovou. Kerouac

a Burroughs se dostali do problémů se zákonem kvůli křivému svědectví ve věci vraždy. Burroughs v té době příležitostně prodával heroin a stále rostoucí potřebu peněz způsobenou návykem řešil i další drobnou kriminalitou, počínaje okrádáním opilců v metru a konče falšováním receptů na opiáty. I Vollmerová užívala drogy – její návyk byl ale amfetaminového typu, užívala převážně Benzedrin. Její závislost a společnost, ve které se pohybovala, přiměly jejího manžela Adamse, aby se s ní neprodleně rozvedl. Tehdy se stala Burroughsovou manželkou. Novomanžel byl ale brzy zatčen v souvislosti s drogami a rozhodl se vrátit do St. Louis. Drogy působily Vollmerové problémy psychického rázu, byla jí odebrána dcera Julie a sama byly umístěna v psychiatrické léčebně. Poté, co si Burroughs odkroutil své „domácí vězení“ v St. Louis, vzal si ženu z léčebny. Brzy s ním otěhotněla. Jejich syn William Seward Burroughs III. získal pod jménem Billy Burroughs jistou proslulost jako nadaný spisovatel a zemřel na následky užívání drog o šestnáct let dříve než jeho otec. Po jeho narození se rodina přestěhovala do New Orleans. V roce 1951 po návštěvě Bounty Baru v Mexico City Burroughs svou manželku Joan Vollmerovou před očima jejich syna zastřelil, když chtěl sehrát variaci na Viléma Tella a hodlal sestřelit z její hlavy šampusku. Tak to podal tisk, ale další den to Burroughs popřel a uvedl, že nabitá zbraň upadla na stůl a samovolně vystřelila. Byl opět zatčen a očekával, že bude odsouzen za vraždu. Avšak jeho bratr zaslal značnou sumu nejlepšímu dostupnému právníkovi i mexickým úřadům, takže byl propuštěn na kauci už po třinácti dnech. Oficiální verze obhajoby zněla, že k výstřelu došlo náhodně při upadnutí zbraně. V situaci, kdy očekával výsledek balistické expertizy se Burroughs rozhodl celou věc „skončit“ a vrátit se do USA. V nepřítomnosti byl odsouzen za těžké ublížení na zdraví s následkem smrti ke dvěma letům vězení. Trest byl promlčen. Děti manželů Burroughsových byly svěřeny do výchovy prarodičům. On sám později tvrdil, že smrt Joan byla tím, co z něj udělalo spisovatele. Po zastřelení manželky nakonec neodcestoval do USA, ale do Brazílie, kde se potloukal mezi Indiány i podivnými euroamerickými ztroskotanci hledaje drogy, o kterých slyšel, že mohou probouzet telepatické schopnosti, stavy podřízenosti a další. Během této cesty Burroughs jednak načerpal obrovské množství metafor a obrazů, a současně v dopisech Allenu Ginsbergovi objevuje novou techniku psaní, techniku čísla. Číslo je v podstatě divoké povídání, prorocká zvěst a pábení, které popírá klasickou syžetovou formu kauzálních souvislostí. Burroughs však přesto stále cítil, že jeho psaní cosi chybí. Koncem osmdesátých let se Burroughs stal kulturním gigantem ovlivňujícím nejširší škálu umělců. Do města Lawrence v Kansasu se Burroughs přestěhoval v roce 1983 a dožil tam ve společnosti mnoha koček, které hrály značnou roli v jeho soukromé mytologii, a velkých demižonů laciné vodky z blízkého supermarketu. Zde se také začal realizovat jako malíř, když objevil techniku brokovnicové malby, která spočívala v tom, že vystřelil do plechovek s barvou před plátnem. Na sklonku svého života – ač je to k neuvěření – vydělával na svých obrazech více než na ostatních tantiémách. Burroughs zemřel 2. srpna 1997 v 18.50 následkem srdečního selhání, ke kterému došlo předchozího dne, ve městě Lawrence ve státě Kansas.

v naší knihovně: *Kočka v nás, Nahý oběd*

Jan Werich, plným jménem Jan Křtitel František Serafínský Werich (6. únor 1905 – 31. říjen 1980) byl český filmový a divadelní herec, dramatik a filmový scenárista, v autorské trojici s Jiřím Voskovcem a Jaroslavem Ježkem představitel meziválečné divadelní avantgardy a posléze i poválečné české divadelní kultury, spisovatel. Proslavil se mezi válkami jako jedna z klíčových osobností avantgardního Osvobozeného divadla. Druhou světovou válku jako antifašista strávil v emigraci. Po válce se vrátil do Československa, kde nakonec získal titul národní umělec.

Jan Werich byl jediný syn Vratislava Wericha, úředníka První české vzájemné pojišťovny, a jeho manželky Gabriely rozené Choděrové. Rodiče se brzy rozvedli a Jan připadl do péče otci. Narodil se na Smíchově, kde měli matčini rodiče hostinec; za první světové války, když byl otec na frontě, žil u své matky v Holešovicích. Jan Werich studoval Masarykovo gymnázium v Křemencově ulici v Praze (zrušeno roku 1949, nyní je na stejném místě Masarykova střední škola chemická), kde se také seznámil se svým pozdějším divadelním partnerem Jiřím Voskovcem. Poslední ročník víceletého gymnázia však absolvoval na smíchovském reálném gymnáziu, kde také odmaturoval. Po maturitě studoval práva na Karlově univerzitě. V roce 1926 vytvořili s Jiřím Voskovcem dvojici. Nejprve spolupracovali v redakci časopisu *Přerod* a brzy na to začala

i jejich divadelní spolupráce v Osvobozeném divadle. Ta vyústila do jejich první hry Vest pocket revue – názvem mysleli malou revui do kapsičky u vesty. Werich byl na plakátech uveden jako J. W. Rich. V letech 1927-1938 jejich divadelní spolupráce pokračovala, do roku 1935 působili v Osvobozeném divadle, v letech 1935-1937 působili pod hlavičkou tzv. Spoutaného divadla, kde uvedli jednu ze svých nejdůležitějších her Balada z hadrů. V roce 1937 se vrátili k Osvobozenému divadlu, které bylo o rok později (1938) uzavřeno a J. Werich, J. Voskovec a jejich dlouholetý hudební autor Jaroslav Ježek byli nuceni opustit Československo. Druhou světovou válku strávili spolu v USA, kde se živili jako herci; především mezi tamní českou komunitou. Proslavili se též svými protinacistickými pořady pro rozhlasovou stanici Hlas Ameriky vysílanými česky do Evropy. V roce 1945 se Jan Werich vrátil zpět do osvobozeného Československa. Jiří Voskovec se navrátil až 1. 9. 1946. Spolu s Jiřím Voskovcem na krátký čas otevřeli Divadlo V+W, ale vzhledem k politické situaci už nebylo možné dělat politickou satiru. V roce 1948 Werichův partner Jiří Voskovec emigroval do Francie. Po roce 1948 Jan Werich působil v řadě pražských divadel. V letech 1956-1961 byl ředitelem Divadla ABC, založil Divadlo Voskovce a Wericha, kde se jeho novým partnerem stal Miroslav Horníček. Z jejich divadelní tvorby této doby se staly nejznámější tzv. forbíny, tj. předscény. Ke konci 50. let podnikl J. Werich několik individuálních cest do Itálie; jednu z nich i s dcerou Janou. Své zážitky popsal v knize Italské prázdniny. Roku 1963 mu byl udělen titul národní umělec. V roce 1929 se Jan Werich oženil se švadlenou a návrhářkou divadelních kostýmů Zdeňkou roz. Houskovou. Jejich jediná dcera Jana Werichová byla herečka a překladatelka.

v naší knihovně: *Deoduši, Fimfárum, Italské prázdniny, Jan Werich - vlastně Potlach, Když už člověk jednou je, Lincoln 1933, Listování, Úsměv klauna, Všechno je jinak*

Charles Dickens (7. únor 1812 – 9. červen 1870) byl britský spisovatel, publicista a novinář. Je považován za jednoho z největších romanopisců 19. století.

Narodil se jako druhé z osmi dětí Elisabeth a Johna Dickensových v Landportu na ostrově Portsea, dnešním centru města Portsmouth. První roky života prožil v přímořské oblasti hrabství Kent, kde otec pracoval jako úředník námořní společnosti. Dostalo se mu soukromého vzdělání, hodně četl a volný čas trávil venku ve zdravém prostředí. Idylické dětství skončilo po přestěhování rodiny do Londýna, kde se jeho otec ocitl v roce 1824 ve vězení pro dlužníky. Matka zůstala sama s pěti dětmi a Charles Dickens si musel sám vydělávat na živobytí. Jako dvanáctiletý chlapec pracoval šest měsíců v továrně na leštidla na boty. Deset hodin denně lepil štítky na krabičky s leštidlem. Tato zkušenost mu zůstala v paměti celý život jako traumatizující zážitek. Ovlivnila jeho literární tvorbu a stala se základem jeho zájmu o reformu sociálně-ekonomických a pracovních podmínek

dělníků. Několik měsíců po uvěznění otec získal malé dědictví a po zaplacení dluhů byl propuštěn. Charles se mohl vrátit do školy. V patnácti letech se stal poslíčkem v advokátní kanceláři. Později, když zvládl těsnopis, pracoval jako písař. Koncem roku 1828 z kanceláře odešel, aby se stal reportérem na volné noze. Další čtyři roky psal reportáže ze soudních síní. V roce 1830 se Dickens setkal se svou první láskou Marií Beadnellovou, dcerou bankéře. Mariini rodiče nesouhlasili s námluvami a ukončili vztah tím, že ji poslali do školy v Paříži. Dickens byl z rozchodu nešťastný a Marie se stala předobrazem několika postav v jeho románech. Od svých dvaceti let působil v listu Morning Chronicle, stal se parlamentním zpravodajem. Pracoval jako politický novinář, informoval o parlamentních debatách a cestoval po celé Británii, aby informoval o volebních kampaních. Svou literární dráhu zahájil roku 1833 drobnými časopiseckými črtami a povídkami, vydávanými pod pseudonymem Boz, v nichž zachycoval londýnské prostředí a postavy i z nižších společenských vrstev. Tyto jeho práce plné humoru a vtipu si čtenáři oblíbili natolik, že se rozhodl pustit se do větších prací. Když roku 1836 své črty vydal knižně, dostal od nakladatele objednávku na Kroniku Pickwickova klubu. Bylo to jeho první rozsáhlé dílo a proslavilo jej. V témže roce se Dickens oženil s Catherine Hogarthovou, dcerou svého přítele George Hogartha, se kterou měl deset dětí. Roku 1837 začal vycházet román Oliver Twist, jehož námětem je autorovo celoživotní téma – těžký život chudých dětí. Z nuzných poměrů se Dickens díky své houževnatosti a vytrvalosti vypracoval na skutečnou hvězdu literárního nebe. Byl slavný nejen v Evropě ale i v USA, které navštívil roku 1842 a podruhé roku 1867. V Anglii i v USA pořádal turné, na kterých předčítal svá díla. Byl velmi pracovitý. V 50. letech vydával svůj vlastní časopis, vyjadřoval se ke společenským i politickým událostem své doby, jako známý

filantrop přispíval na různé dobročinné účely. Zabýval se amatérským divadlem. Při inscenování jedné z jeho her se Dickens v roce 1857 zamiloval do herečky Ellen Ternanové a tento silný cit změnil jeho soukromý život. V následujícím roce se rozešel se svou manželkou, ale charakter vztahu s Ternanovou zůstává dodnes nevyjasněn. V roce 1860 Dickens spálil veškerou osobní korespondenci a Ternanová zničila všechny jeho dopisy. V listopadu 1867 vyplul na své druhé čtenářské turné do Spojených států. Náročný program, v němž absolvoval 76 čtení během 4 měsíců se projevil na zhoršení zdravotního stavu. Od návratu do Anglie v dubnu 1868 se Dickens necítil dobře. Ztrácel paměť a měl první příznaky mrtvice. Naposledy předčítal 15. března 1870 v St. James's Hall v Londýně. 8. června 1870 utrpěl Dickens další mrtvici ve svém domě Gads Hill Place v Highamu po celodenní práci na románu Záhada Edwina Drooda. Zemřel následujícího dne, aniž nabyl vědomí. Je pohřben v koutě básníků Westminsterského opatství v Londýně. Je nejvýznamnějším a nejpopulárnějším představitelem viktoriánského románu a jedním z největších realistických autorů první poloviny 19. století. V mnohých svých knihách uplatnil zkušenosti ze svého dětství a jeho celoživotním tématem se tak stal tragický osud chudých dětí. Jeho romány mají promyšlenou stavbu a Dickens se v nich nevyhýbal ani policejním a kriminálním námětům. Byl mistrem dějových zápletek, výstižných osobních charakteristik a usiloval i o citovou působivost. Dickens se také živě zajímal o soudobou vědu a zejména pak o geologii a paleontologii.

v naší knihovně: *Americké poznámky, Barnabáš Rudge, David Copperfield, Kronika Pickwickova klubu, Nadějně vyhlídky, Oliver Twist, Ponurý dům, Starožitníkův krám, Strašidelný dům, Vánoční povídky, Zlé časy*

Jindřich Šimon Baar (7. únor 1869 – 24. říjen 1925) byl český katolický kněz, básník a spisovatel, představitel realismu, tzv. venkovské prózy a Katolické moderny.

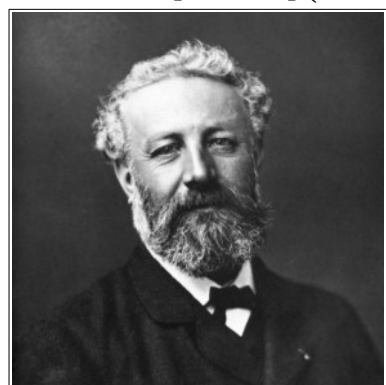

Jindřich Šimon se narodil v rodině Georga Baara a Anny Baarové-Schöppelové. Měl sestru Barbaru Bláhovou. Studoval gymnázium v Domažlicích, poté teologii v Praze. Roku 1892 byl vysvěcen na kněze. Pak působil na několika místech jako duchovní a v této funkci se zapojoval do snah o církevní reformu. Nejprve jako kaplan v Přimdě, Spáleném Poříčí, Stochově a Úněticích, poté v letech 1895-1897 a 1909-1919 jako farář v Ořechu a 1899-1909 v Klobukách. V letech 1918-1921 byl předsedou Jednoty katolického duchovenstva československého. Roku 1919 odešel do důchodu a žil ve své rodné obci. Pohřben je na hřbitově v rodném Klenčí pod Čerchovem. Jindřich Šimon Baar si nepřál, aby na náhrobku bylo uvedeno jeho jméno, a proto je na něm pouze verš. Po jeho smrti v Klenčí bylo zřízeno Muzeum Jindřicha Šimona Baara. Nedaleko Klenčí, v malé vsi Výchledy, mu byl zřízen památník se sochou v nadživotní velikosti. Na jeho

zbudování se podílely okolní obce a některé další spolky, každý z nich je na památníku zmíněn. Pamětní deska se také nachází na fasádě fary v Ořechu u Prahy, kde Baar dlouhá léta působil jako kněz. Jeho snahou bylo zobrazit běžný život na vesnici (především chodské). Před psaním napřed poctivě bádával v archivech a jeho díla jsou realistická.

v naší knihovně: *Babiččin kapsář a jiné povídky, Farská panička, Hanče, Hanýžka a Martínek, Holoubek, Chodské pohádky, Jan Cimbury, Lůsy, Mžikové obrázky, Na srdci přírody, Osmáctyřicátníci, Paní komisarka, Poslední rodu Sedmerova, Skřivánek*

Jules Verne [žül vern] (8. únor 1828 – 24. březen 1905) byl francouzský spisovatel dobrodružné literatury.

Je považován za jednoho ze zakladatelů žánru vědeckofantastické literatury. Jeho knihy jsou dodnes oblíbeny hlavně mezi mládeží. Je po něm pojmenován kráter Jules Verne na odvrácené straně Měsíce.

Jules Gabriel Verne se narodil na ostrůvku Île Feydeau ve městě Nantes jako první z pěti dětí pařížského právníka Pierra Vernea a Sophie Allote de la Fuyje, která pocházela z nantské rodiny námořníků. V roce 1834 byl poslán do penzionátu při škole, kterou vedla paní Sambinová. O rok později nastoupil do školy Saint-Stanislas, která byla vedena v přísném katolickém duchu. Byl velmi nadaným žákem – obdržel několik ocenění, např. za zeměpis, latinu či řečtinu. Další roky školy strávil v semináři Saint-

Donatien. Roku 1839 se nechal – dle legendy – najmout ve věku jedenácti let jako plavčík na loď do Indie, jeho rodiče však cestě zabránili. Údajně chtěl dovézt sestřenicí Caroline korálový náhrdelník. Otcí musel slíbit, že od této doby bude cestovat jen ve svých snech. Maturitu složil 29. července 1846 v Rennes. Roku 1847 odjel Jules na žádost otce do Paříže studovat práva. Zamiloval se do Rose Herminie Arnaud Grossetière a začal skládat první básně, ve kterých ji opěvoval. Rodiče Herminie těžce snášeli, že o ni má zájem mladý student bez jisté budoucnosti. Zaslíbili ji jinému, za kterého se provdala 19. července 1848. Jules si svůj vztek vybíjel psaním. Tento sňatek se odrazil v celé řadě jeho pozdějších literárních postav – dívek, které byly provdány proti své vůli. Spisovatel Jules Verne projevoval ve svých dílech určitou zášť vůči rodnému kraji a tamním lidem. Roku 1848 se definitivně usadil v Paříži. Jeho strýc Châteaubourg jej brzo uvedl do literárních salónů, které pak s gusem navštěvoval. Nadchnul se pro divadlo a pustil se do psaní her, které ale zůstaly z větší části nevydané až do roku 2005. V březnu 1849 upoutala jeho pozornost cholera, která postihla Paříž. Byl také povolán do zbraně, což nesl velmi nelibě a projevil tak svůj antimilitaristický postoj. Aby se Verne nějak užíval, dával hodiny (což nesl nelibě jeho otec) a vypomáhal u přítele advokáta. Od této doby se také datovalo Verneovo špatné zdraví – časté hladovění mu působilo problémy se zažíváním a žaludkem, k čemuž je nutno přičíst dědičné předpoklady ke gastrickým obtížím a hlavně pak patologickou bulimii. Dále byl postižen paralýzou obličejových nervů, která se mu za život vrátila celkem čtyřikrát, údajně zapříčiněná zánětem středního ucha. I přes své zdravotní obtíže složil právnické zkoušky a mohl tak začít pracovat jako advokát. Spolu s přáteli začal organizovat pravidelné večere nazvané „Jedenáct bez ženy“. Až do 1855 byl velice plodným dramatikem. Postupně se nadchl pro vědu a geografii. Seznámil se s proslulým Jacquem Aragem, který pokračoval v objevování světa i přes svou slepotu. Ten jej také přivedl k pro něj novému literární žánru – cestopisu. V roce 1862 se seznámil s nakladatelem Pierrem-Julesem Hetzelem, který vydal jeho dobrodružný román Pět neděl v baloně. Ten měl tak obrovský úspěch, že nakladatel nabídl Verneovi exkluzivní smlouvu na dvacet let, v níž se Verne zavázal napsat dva svazky ročně. Tato smlouva Vernea finančně zajistila a umožnila mu žít se pouze psaním. Roku 1864 uzavřeli Hetzel a Verne druhý kontrakt na napsání dějin velkých zeměpisných objevů. Na tomto díle Verne spolupracoval s Gabrielem Marcelem (1843-1909), knihovníkem ve francouzské Národní knihovně v Paříži. Důvodem spolupráce bylo především to, že Verne uměl mluvit a číst pouze francouzsky, zatímco velké množství informací bylo dostupných pouze v cizích jazycích, které Marcel velmi dobře ovládal. Od té doby, co Verne založil skupinu „Jedenáct bez ženy“, se všichni jeho přátelé oženili. Proto se i on začal poohlížet po vhodné partnerce. Na jedné ze svateb, kterých se zúčastnil, se seznámil se sestrou nevěsty, 26letou vdovou Honorií Morelovou, matkou dvou dcer. Roku 1857 se s ní oženil. Měli pak spolu syna Michela, který po jeho smrti dopsal některá jeho nedokončená díla. Jules Verne je považován, společně s anglickým spisovatelem Herbertem Georgem Wellsem, za zakladatele žánru vědeckofantastické literatury (science-fiction). Dá se říci, že Verne ve svých dílech předpověděl celou řadu vědeckých a technických objevů a vynálezů, např. dálkové lety říditelným balónem, velkorážní dělo, videofon, skafandr, kosmické cesty, elektrický motor, tank, vrtulník a další. Jules Verne zemřel 24. března 1905 v Amiensu. Jeho syn Michel Verne se postaral o vydání jeho posledního originálního románu Zatopená Sahara a poté knihou Maják na konci světa zahájil dlouhodobé vydávání dalších svazků Podivuhodných cest.

v naší knihovně: 20 000 mil pod mořem, Archipel v plamenech, Bratři Kipové, Cesta do středu Země, Cesta kolem světa za osmdesát dní, Claudius Bombarnak, Děti kapitána Granta, Do středu země, Honba za meteorem, Lodivod dunajský, Malý Dobráček, Matyáš Sándorf, Ocelové město, Patnáctiletý kapitán, Pět neděl v balonu, Plovoucí město, Plující ostrov, Podivuhodná dobrodružství výpravy Barsacovy, Tajemný hrad v Karpatech, Tajemství Wilhelma Storitze, Tajuplný ostrov, Věčný Adam, Ze Země na Měsíc, Zemí šelem, Zlatá sopka, Zmatek nad zmatek, aneb, Bez hlavy a paty

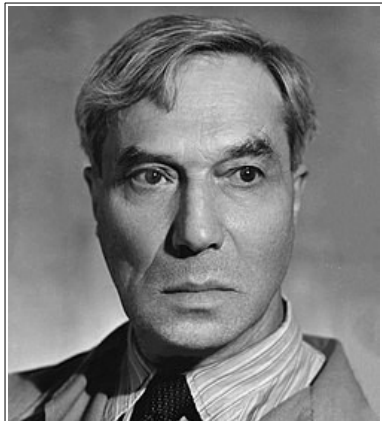
John Grisham (8. únor 1955) je americký spisovatel.

Narodil se v Jonesboru v USA v baptistické rodině jako druhý ze čtyř sourozenců. Po střední škole v Southavenu se dostal na Státní mississippijskou univerzitu, kde vystudoval účetnictví, rovněž zde v roce 1981 absolvoval na právnické fakultě. Poté působil jako obhájce ve věcech trestních. Nějakou dobu se věnoval také politice. Právě z těchto dvou oblastí (politika a právo) získal mnoho námětů ke svým pozdějším dílům. Dnes žije se svou ženou Renne a dvěma dětmi ve Virginii. Jeho druhý

román *Firma* zaznamenal u čtenářů obrovský úspěch. Ihned po vydání se vyšplhal na první místo amerických bestsellerů. Tam ho po dvou letech vystřídal další román *Klient*. Ještě před ním vydal další, snad nejpopulárnější, román *Případ Pelikán*, jehož se jen v USA prodalo na jedenáct milionů kusů. Od té doby vydává téměř jednu knihu ročně, z nichž se většina později stala bestsellery.

v naší knihovně: *-a je čas zabít, Bratrstvo, Firma, Pohledávka, Předvolání, Theodore Boone, Trenér, Vánoce nebudou!, Vytvářáče deště*

Boris Leonidovič Pasternak (10. únor 1890 – 30. květen 1960) byl ruský básník a spisovatel, nositel

Nobelovy ceny za literaturu z roku 1958. Narodil se v umělecké rodině židovského původu. Jeho matka Rosalia Isidorovna Pasternaková (rozená Kaufmanová) byla klavíristka a otec Leonid Osipovič Pasternak akademický umělec na Petěrburské akademii umění. Boris Pasternak měl dvě sestry a bratra. Častými hosty Pasternakových rodičů byli různí ruští umělci, mezi ty nejznámější patřil například Lev Nikolajevič Tolstoj. Roku 1908 dokončil Boris gymnázium a pokračoval ve studiu práv na Moskevské univerzitě, roku 1912 studoval krátce i v Marburgu v Německu. Pasternak byl jedním ze zakládajících členů futuristické skupiny Centrifuga. Vliv na jeho tvorbu mělo především dobré rodinné zázemí a možnost setkávat se s významnými osobnostmi. Za román *Doktor Živago*, který psal mezi lety 1945-1955, byl vyloučen ze svazu spisovatelů, hrozilo mu odebrání sovětského občanství a vyhnání na Sibiř. Na jeho obranu vystoupila světová inteligence. V Rusku mohl román vyjít až v roce 1988 – do té doby bylo dílo různými způsoby kritizováno, někdy dokonce i s osobně motivovaným odporem. Roku 1958 obdržel Nobelovu cenu za celoživotní dílo, které se na nátlak sovětských orgánů zřekl poté, co ji telefonicky přijal. Cenu po jeho smrti převzal jeho syn Jevgenij. Kromě básnické a prozaické tvorby se Pasternak věnoval také překladům Shakespeareových tragédií a gruzínských básníků.

v naší knihovně: *Doktor Živago, Hvězdný déšť*

Georges Simenon (13. únor 1903 – 4. září 1989) byl belgický spisovatel detektivních a psychologických románů. Tvůrce komisaře Maigreta.

Kvůli otcově vážné nemoci nedokončil středoškolská studia a začal pracovat jako cukrářský učeň, příručí v knihkupectví a v 16 letech jako novinář v místních novinách. V roce 1923 odešel do Paříže, kde začal psát do deníku *Le Matin*. Deset let zde psal pod různými pseudonymy velké množství sešitových románů. Nejprve psal psychologické romány, později v roce 1930 začal psát také detektivní romány s hlavní postavou komisaře Maigreta. Často cestoval, po válce žil v Kanadě a v USA, ve Francii a ve Švýcarsku. Napsal více než 200 románů a 150 kratších povídek. Jeho romány byly překládány do mnoha jazyků a desítky z nich byly zfilmovány. Pouze postavu komisaře Maigreta ztvárnilo po celém světě postupně nejméně 29 filmových a televizních herců, tři z nich ve třech rozsáhlých televizních seriálech, snad nejznámější z nich byl francouzský herec Jean Gabin, který si tuto postavu zahrál ve třech celovečerních hraných filmech.

v naší knihovně: *Dva plus pět, Kdo jinému jámu kopá, Maigret a staříci, Maigret v New Yorku, Můj přítel Maigret, Přítelkyně paní Maigretové, Třikrát Maigret a neochotní svědkové, Třikrát zločin na vodě, Vdova Coudercová*

Miroslav Zikmund (14. únor 1919 – 1. prosinec 2021) byl český cestovatel a spisovatel. Procestoval 112 zemí světa a s Jiřím Hanzelkou natočili 4 celovečerní, 147 dokumentárních filmů a napsali kolem 20 knih. Narodil se do rodiny strojívníka Antonína Zikmunda a jeho manželky Magdaleny, rozené Voráčkové, v Plzni, kde žili do roku 1927. Jeho dědeček Josef Zikmund byl řezník a hospodský ve Volduchách na Rokycansku. Svou první delší cestu podnikl asi v šestnácti letech s mladším bratrem Josefem a kamarádem Václavem na Podkarpatskou Rus, která byla v období první republiky součástí Československa. Po maturitě v roce 1938 začal studovat Vysokou obchodní školu. Protože na počátku druhé světové války němečtí okupanti uzavřeli české vysoké školy, mohl ji ukončit až v roce 1946. Na škole studoval s Jiřím

Hanzelkou. V letech 1947-1950 podnikl spolu s Jiřím Hanzelkou cestu do Afriky a Jižní Ameriky. Celou tuto výpravu absolvovali společně vozem Tatra 87. Z této cesty bylo rozhlasem odvysíláno přes 700 reportáží. Na cestě udělali velké množství fotografií a natočili množství filmového materiálu, jehož dokumentární cena je značná. V roce 1953 se oženil s operní pěvkyní a sólistkou Národního divadla Evou Maškovou (1932-2020), se kterou měl syna. Toto manželství skončilo rozvodem v průběhu druhé cesty. V roce 1993 byla Zikmundovi a Hanzelkovi udělena za celoživotní dílo Cena E. E. Kische a v roce 1999 převzali z rukou českého prezidenta Václava Havla Medaili Za zásluhy II. stupně. Dlouhou dobu žil ve Zlíně a v roce 2014 mu byl udělen čestný doktorát Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. V téže roce dne 28. října mu český prezident Miloš Zeman udělil Řád Tomáše Garrigua Masaryka I. třídy. Na konci června 2021 patřil

mezi 13 nejstarších mužů České republiky. Zemřel v Praze dne 1. prosince 2021. Celé dílo je napsáno společně s J. Hanzelkou (oba autoři si dokonce rovným dílem dělili i všechny honoráře) a týká se výhradně jejich cest. Cestám je věnována také stálá expozice v Muzeu jihovýchodní Moravy ve Zlínském zámku S inženýry Hanzelkou a Zikmundem pěti světadíly, otevřená 30. listopadu 1996. V roce 2013 byla tato expozice přestěhována do bývalého areálu Baťových závodů (Svítu) a nově instalována v budově 14/15 Baťova institutu.

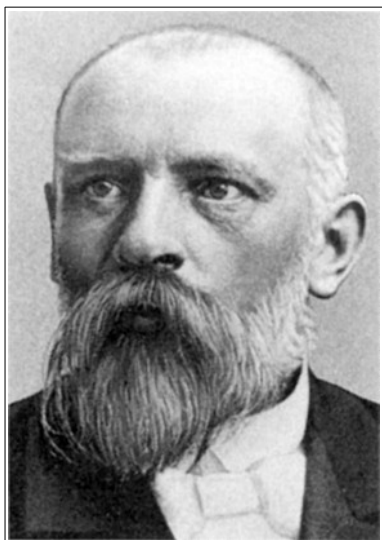
v naší knihovně: *Cejlon, Přemožení pouště, Století Miroslava Zikmunda, Velké vody Iguazú, Zvláštní zpráva č. 4, Život snů a skutečnosti*

Hana Marie Körnerová, vlastním jménem Hana Martinková (16. únor 1954) je česká spisovatelka.

Patnáct let pracovala ve zdravotnictví, své zkušenosti v tomto oboru využila v knize *Prosím vás, sestřičko*. Toto dílo uspělo v literární soutěži Knižního klubu. Je vdaná, má děti. Od 90. let 20. století žije v Podkrkonoší. První kniha jí vyšla roku 1992. Do roku 2021 napsala 33 knih. Většina jejích knih se zabývá tím, jak obstát v nečekané nebo složité situaci, na kterou hrdinové příběhu nebyli výchovou či předchozím životem připraveni. Romány, které se odehrávají v historické kulise, jsou dobrodružné a napínavé. Knihy ze současnosti jsou skutečné příběhy s nezbytným minimem fabulace. Mezi její nejznámější díla patří rodinná sága *Pán hor*, jež se odehrává v 18. století.

v naší knihovně: *Almužna jen pro bohaté, Andělská tvář, Carolina, Císařská vyhlídka, Co neodvál čas, Děkuji, sestřičko..., Dlouhá cesta, Druhý břeh, Dům U Tří borovic, Heřmánkové údolí, Hlas kukačky, Kočár do neznáma, Láska a zášť, Minuta na rozloučenou, Nevěsta ze zámoří, Pán hor 1.-6., Prosím vás, sestřičko, Setkání v Opeře, Třetí přístav, Tři vánoční dárky, Ve stínu erbu, Znamení hada, Znamení jednorozce*

Jaroslav Vrchlický, vlastním jménem Emil Jakub Frida (17. únor 1853 – 9. září 1912), byl český spisovatel, básník, dramatik a překladatel. Jeho monumentální dílo, obsahující všechny žánry literární tvorby, patří k jednomu z nejbohatších a nejvšestrannějších v české literatuře.

Narodil se v Lounech jako syn Jakuba Fridy a jeho manželky Marie, rozené Kolářové. Asi po roce se rodiče odstěhovali do Slaného a Emil Frida žil do deseti let u svého strýce, faráře Antonína Koláře v Ovčárech u Kolína. Zde navštěvoval první ročníky obecné školy (1857-1861), do hlavní (měšťanské) školy chodil v Kolíně v letech 1861-1862. Na Gymnázium ve Slaném studoval od roku 1862. Dále studoval v Praze a v roce 1872 maturoval v Klatovech. Verše začal psát už během studií. Pseudonym Jaroslav Vrchlický si zvolil na návrh spolužáka z klatovského gymnázia Josefa Thomayera. Jako studenti navštívili na jaře rozkvetlé údolí řeky Vrchlice u Kutné Hory a Vrchlický byl unesen nádhernou jarní scenérií. Veden

strýcovým příkladem vstoupil Vrchlický po maturitě do pražského Arcibiskupského semináře. V roce 1873 ale přestoupil na filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze, kde studoval dějepis, filozofii a románskou filologii. V době studií učil češtinu francouzského historika Ernesta Denise, který mu zprostředkoval první kontakty s francouzskou kulturou. První literární práce mu k tisku zprostředkovala redaktorka Sofie Podlipská, do níž se Vrchlický podle dochované korespondence zamiloval. Podlipská byla o dvacet let starší a moudře mu k životnímu vztahu i sňatku nabídla svou, tehdy patnáctiletou, dceru Ludmilu. Dále Vrchlický v Praze navázal přátelství např. se Zikmundem Winterem, Josefem Václavem Sládkem a Aloisem Jiráskem. Společně založili skupinu lumírovců. Vrchlický jako první literát s oblibou užíval slova pábit, když si odcházel zakouřit. Toto slovo později posunul dále Bohumil Hrabal. Od roku 1875 působil jako tajemník a vychovatel synů hraběcí rodiny Montecucoli-Laderchi. Po návratu krátce působil na učitelském ústavu v Praze v Panské ulici, vyučování ho však nebavilo. Na přímluvu hraběte Montecucoliho u Leopolda Lva Thuna-Hohensteina byl roku 1877 jmenován tajemníkem na pražské české technice, později pracoval jako tajemník České akademie věd a umění. To mu poskytlo existenční zajištění a možnost věnovat se ve volném čase literární tvorbě. V osmdesátých letech prožíval tvůrčí vrchol a byl nejuznávanějším českým básníkem. Jeho tvorba byla překládána i do cizích jazyků, zvláště němčiny a polštiny. Roku 1898 získal vzácně udílené Vyznamenání za umění a vědu. V roce 1901 jej rakouský císař František Josef I. jmenoval doživotním členem Panské sněmovny Říšské rady ve Vídni. Jako člověk byl nesmírně činný, mj. byl členem Královské akademie v Padově, členem Polské společnosti tovaryšstva polského v Paříži a také čestným občanem mnoha českých měst. Roku 1893 byl jmenován profesorem evropské literatury na Univerzitě Karlově, získal čestný doktorát. Byl také členem České akademie věd a umění (jmenován císařem 20. dubna 1890). Vrchlický byl prvním českým autorem, který byl nominován na Nobelovu cenu za literaturu. Cena mu však nikdy nebyla udělena. Jeho dílo obsahuje kolem 270 svazků, přes 80 básnických sbírek a 50 divadelních her. Jeho básnické sbírky a dramata jsou vrcholnou ukázkou formální dokonalosti, avšak zároveň poměrně čtivé. Chtěl vytvořit poezii, která by se vyrovnala poezii evropské a přivedla tak českou literaturu na nový, vyšší stupeň. Vrchlický nebyl za svého života ani po něm přijímán jednoznačně. Jeho orientace na náměty z cizích zemí a kultur se stala koncem sedmdesátých let popudem ke kritickým útokům obviňujícím Vrchlického z kosmopolitního přehlížení české tematiky, z opomíjení potřeb národního života. Počátkem devadesátých let, kdy byl všeobecně uznáván za největšího českého básníka a zahrnován oficiálními poctami, se dostal do konfliktu s generací mladých básníků a kritiků, kteří mu vytýkali ztrátu originalnosti, povrchnost a frázovitost. Nyní je Vrchlický považován za jednoho z nejvýznamnějších českých básníků. Vrchlický svým ideově bohatým dílem připravil půdu pro symbolismus. Cílem jeho díla bylo vytvořit poezii, která by se zcela vyrovnala vrcholnému evropskému básnictví a která by ztělesňovala harmonický ideál člověka. Vrchlického básnické dílo bylo inspirováno životními prožitky i uměním, které povyšoval nad všednost života. Do české poezie vneslo nebývalé bohatství látek a básnických forem. V jeho lyrických básních najdeme ohlasy milostných zážitků, smyslové okouzlení, ale také reflexi zamýšlející se nad otázkami života a smrti. Příroda, záhady života a smrti, láska a umění tvoří páteř celé Vrchlického lyriky. Epická část jeho díla je věnována básnickému zobrazení kulturního a myšlenkového vývoje lidstva, úvahám o smyslu dějin a současně je v ní vyjádřena jeho víra v sílu lidského poznání a budoucnost lidstva. Zabýval se historickými náměty, vývojem lidstva.

v naší knihovně: *Barevné střepy, Básně, Druhých deset básní Jaroslava Vrchlického, Host na zemi, Myth, Noc na Karlštejně, Ó lid mne zná a v srdci mne vpíše, Před branami Eldoráda, Selské balady, Šárka*

Jeff Kinney (19. únor 1971) je vývojář a designer online her a spisovatel. Je autorem série knih s názvem *Deník malého poseroutky* a *Deník báječného kamaráda*, které v roce 2012 patřily mezi nejprodávanější dětské knihy v Česku. Dětství strávil ve Fort Washington v Marylandu, počátkem 90. let vystudoval University of Maryland. Žije v jižním Massachusetts se svou manželkou Julií a dvěma syny Willem a Grantem a společně vlastní knihkupectví *An Unlikely Store*. Časopis *Time* ho v roce 2009 zařadil mezi 100 nejvlivnějších lidí na světě. Má dva bratry a jednu sestru.

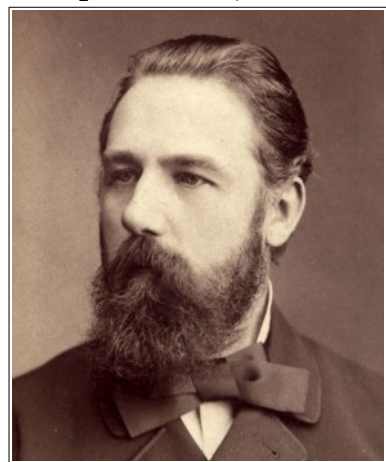
v naší knihovně: *Deník báječného kamaráda, Deník malého poseroutky 1.-16., Dobrodružství báječných kamarádů, Strašidelné historky báječného kamaráda Rowleyho Jeffersona*

Helen Fieldingová (19. únor 1958) je britská spisovatelka a scenáristka, která se nejvíce proslavila příběhem single třicátnice Bridget Jonesové, která se snaží najít smysl života a lásku. Knihy *Deník Bridget Jonesové* a *Bridget Jonesová: S rozumem v koncích* byly publikovány ve čtyřiceti zemích světa a prodalo se více než 15 milionů výtisků. Filmy se stejným názvem dosáhly světového úspěchu. Helen vyrůstala v Morley (West Yorkshire), v městečku zaměřeném na textilní průmysl na severu Anglie. S rodinou bydlela vedle továrny na hornické oblečení, kde byl její otec generálním ředitelem. Otec zemřel v roce 1982 a její matka, Nellie, stále žije v hrabství Yorkshire. Helen navštěvovala dívčí střední školu a vystudovala angličtinu na St. Anne College v Oxfordu. V roce 1979 začala Helen pracovat v BBC v magazínu Nationwide. Dále pracovala jako vedoucí různých dětských a zábavních show. V roce 1985 produkovala živé vysílání z uprchlického tábora ve východním Súdánu. Psala a produkovala dokumentární filmy o Africe. Tyto zkušenosti se staly základem pro její první román. V letech 1990-1999 pracovala jako novinářka pro několik periodik.

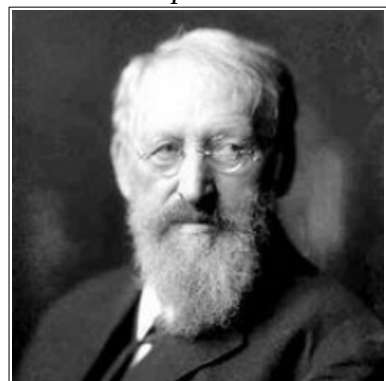
v naší knihovně: *Bridget Jonesová - S rozumem v koncích, Deník Bridget Jonesové*

Svatopluk Čech (21. únor 1846 – 23. únor 1908) byl český básník, prozaik, novinář a cestovatel, který se proslavil příběhy pana Broučka. Narodil se v Ostředku u Benešova. Jeho otec František Jaroslav Čech byl panský hospodářský správce a český vlastenec, matka Klára, rozená Raková. Otec působil v letech 1848-1849, v době konání Kroměřížského sněmu, v Kroměříži jako novinář. Povolání a vlastenectví otce byly důvodem častého stěhování v době básnickova mládí. Dětství prožil na Benešovsku v Ostředku, Jezeře, Střížkově a Postupicích a v Litni na Berounsku. V Praze vystudoval piaristické gymnázium a později práva. Přispíval do almanachu Ruch a časopisu Květy, od roku 1871 byl redaktorem Světozoru. V letech 1873-1876 působil jako redaktor Lumíru, krátce působil i v Národních listech. V roce 1873 byl členem advokátní kanceláře ve Slaném, téhož roku však praxe zanechal a věnoval se jí až v letech 1876-1879, kdy byl členem advokátní kanceláře v Praze. Řádným členem České akademie věd a umění byl zvolen dne 3. července

1890, svého členství se vzdal v roce 1895. Hodně cestoval, navštívil Kavkaz, Chorvatsko, Dánsko, Polsko, Itálii, Paříž. V letech 1895 – 1903 žil v Obříství u Mělníka. Konec života trávil v Praze na Letné, v Holešovicích a v Tróji. Pohřben byl s velikou slávou na Vyšehradě. Na hrobě byla instalována portrétní socha v životní velikosti, dílo Jakuba Obrovského. Při balsamování mrtvoly Svatoopluka Čecha zjistil profesor Hlava „rakovinu dolního oddílu střeva tlustého s proděravěním stěny střevní. Proděravění toto mělo za následek náhlou smrt“. Jeho dílo je žánrově velmi bohaté. Psal především eposy s mnoha přirovnáními a popisy, jimiž je přerušován děj, ale také sociální, politickou a alegorickou lyriku, satiry, povídky a romány. Svými Výlety pana Broučka se stal jedním z průkopníků science fiction v české literatuře. Napsal také velké množství humoristických povídek, črt a fejetonů, ke kterým čerpal často náměty z advokátního prostředí. Mnohokrát byl kritizován za frázovitost. Uznával, že jeho poezie může působit frázovitě, ale on se hlásil k trvalým hodnotám, které si v sobě nesl celý život.

v naší knihovně: *Básně, Jestřáb contra Hrdlička a jiné povídky, Nový epochální výlet pana Broučka tentokrát do patnáctého století, Písně otroka a jiné básně, Ve stínu lípy, Výlety pana Broučka*

Karel Matěj Čapek-Chod (21. únor 1860 – 3. listopad 1927) byl český prozaik, dramatik a novinář, představitel naturalismu. Narodil se v rodině středoškolského profesora na reálné škole v Domažlicích Jana Čapka a matky Josefy, rozené Jakubšové. Pokřtěn byl jako Mathias (Matěj) Čapek. Měl staršího bratra Václava, který žil v dospělosti v Praze, kde pracoval jako poštovní zřízenec. Další bratr Jan byl knězem, zemřel jako kooperátor v Lošticích ve věku 27 let na souchotiny. Po studiích na gymnáziu v Domažlicích pokračoval Matěj Čapek studiem práv v Praze. Tato studia však nedokončil. Jako novinář začínal v Olomouci, kde působil jako redaktor

v letech 1884-1888 v novinách Našinec. V Praze byl policejně hlášen od roku 1889. V letech 1888-1890 pracoval jako redaktor ve staročeském Hlasu národa a následně (1890-1900) v Národní politice. Dne 4. května 1896 se v Pražském kostele sv. Štěpána oženil s Boženou roz. Kubeovou, se kterou měl syna. Počínaje rokem 1898 byl policejně hlášen na Královských Vinohradech. Jak vyplývá z korespondence K. M. Čapka-Choda uložené v Památníku národního písemnictví, stýkal se a přátelil s mnoha významnými osobnostmi své doby. Zemřel krátce po operaci střev v sanatoriu v Praze-Podolí. Ve svém díle se Čapek-Chod soustřeďoval na atraktivní náměty, na příběhy fyzicky a duševně poznamenaných jednotlivců nebo lidí z periferie. Různá prostředí, ve kterých se jeho hrdinové pohybují, charakterizuje i jazykem, užívá archaismy i novotvary, slangy, odborné termíny i obecnou češtinu. V návaznosti na Jana Neruda se také soustředil na drobné beletristické žánry určené pro noviny.

v naší knihovně: *Ad hoc!*, *Antonín Vondřejc*, *Čtyři odvážné povídky*, *Romanetto*, *Řešany*, *Turbina*

Chuck Palahniuk, Charles Michael Palahniuk (21. únor 1962) je americký postmoderní spisovatel ukrajinského původu. Věnuje se depresivním tématům na pozadí současné americké společnosti, čerpá ze svých vlastních frustrací a vlastní novinářské kariéry, jeho díla končí téměř vždy tragicky. Jeho romány byly zprvu nakladateli odmítány jako příliš temné a depresivní, brzy se ale staly kultovními. Jeho nejvýznamnějším dílem je jeho prvotina Klub rváčů, zfilmovaná v roce 1999 režisérem Davidem Fincherem.

Narodil se Pascu ve státě Washington jako syn Carol Adele a Freda Palahniuka. Má francouzské a ukrajinské předky. Jeho dědeček z otcovy strany odešel z Ukrajiny do Kanady a poté do New Yorku v roce 1907. Vyrůstal se svou rodinou v mobilním domě v přilehlém městě Burbank. Rodiče se později rozvedli, a tak Chuck a jeho tři sourozenci trávili hodně

času se svými prarodiči na jejich dobytčářské farmě ve východním Wahshingtonu. Vystudoval žurnalistiku na Oregonské univerzitě. Školu dokončil v roce 1986. Po studiích se přestěhoval do Portlandu. Krátkou dobu psal pro místní noviny, poté začal pracovat v továrně na kamiony Freightliner jako mechanik diesellových motorů. V této práci zůstal až do chvíle, než se rozběhla jeho spisovatelská kariéra. Protože ve svém životě chtěl dělat něco víc než jen své zaměstnání, stal se dobrovolníkem pro útulek pro bezdomovce. Později byl také dobrovolníkem v hospici, kde vozil smrtelně nemocné pacienty na sezení jejich terapeutických skupin. S dobrovolnictvím přestal po smrti jednoho pacienta, ke kterému za tu dobu začal cítit oddanost. Rok 1999 mu přinesl sérii neštěstí, které se udály v jeho osobním životě. V té době se jeho otec, Fred Palahniuk, seznámil s ženou jménem Donna Fontaine. Setkali se přes inzerát s titulkem „Kismet“. Její bývalý přítel, Dale Shackelford, byl zatčen za sexuální obtěžování a přísahal, že ji zabije, jakmile vyjde na svobodu. Jakmile byl Shackelford propuštěn z vězení, sledoval Palahniuka staršího a jeho přítelkyni domů v Kendrick, Idaho. Poté je zastřelil a těla zatáhl do domu, který posléze zapálil. Na jaře roku 2001 byl Shackelford shledán vinným za dvojnásobnou vraždu a odsouzen k trestu smrti. Vlivem těchto událostí začal Palahniuk pracovat na románu Ukolébavka. Palahniuk se nyní otevřeně hlásí k homosexualitě. Jeho nepřilíh rozsáhlé romány jsou velmi temné a depresivní. Odehrávají se v moderní době, nejčastěji v americkém velkoměstě. Typický hrdina má nějakou psychickou poruchu, komplex či závislost. Většina románů je vyprávěna v první osobě přímo hlavním hrdinou, který o svém bezútešném životě medituje, přechází do filosofických úvah. Viníkem osobní krize postavy není většinou on sám, ale společnost, ve které žije. Romány končí téměř vždy tragicky. Podle tohoto typu hlavního hrdiny je tento žánr anglicky nazýván transgressive fiction (tj. příběhy o překročení pravidel), česká obdoba tohoto označení neexistuje. Autor se často věnuje nechutným a odpudivým tématům, přičemž se nevyhýbá jejich detailním popisům. Jeho romány proto mohou být pocíťovány jako kontroverzní. Přes celkovou depresivitu a tragičnost děl je charakteristický velmi cynickým smyslem pro humor.

v naší knihovně: *Klub rváčů*, *Prokletí*

Karolina Světlá, vlastním jménem Johanna Nepomucena Rottová, provdaná Mužáková (24. únor 1830 – 7. září 1899), byla česká spisovatelka, představitelka generace májovců. Je považována za zakladatelku českého vesnického románu.

Karolina Světlá pocházela z jedné z větví zámožné rodiny Rottovy. Jejím otcem byl obchodník Eustach Jakub Rott, matka Anna, rozená Vogelová. O babičce Kateřině Vogelové napsala Karolina Světlá povídku

Purkmistrovic Katynka. Měla sestru Sofii a bratra Jindřicha. V mládí se jí dostalo vzdělání; kromě němčiny a češtiny ovládala také francouzštinu. Její dílo a život velmi ovlivnilo přátelství s Janem Nerudou a Boženou Němcovou, ze zahraničních literátů její tvorbu ovlivnila francouzská spisovatelka George Sandová. Dne 7. ledna 1852 se vdala za svého učitele hry na klavír Petra Mužáka, který ji také uvedl do kruhů české společnosti. Literárně začala tvořit koncem 50. let, kdy překonávala krizi způsobenou smrtí svého jediného dítěte, tříměsíční dcery Boženky. Inspirací pro její pseudonym bylo manželovo rodiště Světlá pod Ještědem a život v Podještědí, kam jezdila na léto. Od roku 1875 trpěla oční chorobou a musela svá díla diktovat. Její sekretářkou a společnicí byla její neteř Anežka Čermáková-Sluková. Karolina Světlá byla členkou několika emancipačních spolků. Roku 1871 založila tzv. Ženský výrobní spolek český,

kteřý pak i několik let řídila; cílem spolku byla pomoc dívkám z chudých rodin. Spoluzaložila Americký klub dam, společně s Vojtěchem Náprstkem. Působila i jako novinářka, jejím hlavním tématem bylo postavení ženy ve společnosti. S manželem, profesorem Petrem Mužákem bydlela v Praze v ulici Ve Smečkách a v domě U Kamenného stolu na Karlově náměstí. Světlá byla přesvědčena, že ženy svými vlohami a inteligencí jednou dokáží, že jsou schopné studovat a samostatně se rozhodovat. Svým rozhledem působila na nejbližší okolí jako žena, jaká se v tehdejší společnosti běžně nevyskytovala. Zpočátku psala o pražském měšťanském prostředí, z něhož pocházela. Světlá vytvořila několik tzv. pražských próz, ale nebyly zdaleka tak úspěšné jako její prózy venkovské. Její nejslavnější prózy jsou z Podještědí. Snažila se v nich podat charakteristiku venkovského lidu a zároveň řešit určité morální otázky, které považovala za důležité. Největší pozornost věnovala vztahu muže a ženy – jejími literárními hrdiny jsou vždy ženy, které jsou mravně a morálně silné. Tyto ženy jsou schopny obětovat svou lásku vyšším ideálům. Její hrdinky většinou nejsou spokojeny se svým životem a nenacházejí štěstí.

v naší knihovně: *Časové ohlasy, Černý Petříček, Frantina, Hubička, Kantůrčice, Kříž u potoka, První Češka, Romaneta a novely, Romaneta z Ještěda, Upomínky, Vesnický román, Z ještědských povídek, Zvonečková královna*

Gillian Flynn (24. únor 1971) je americká spisovatelka, scenáristka a bývalá televizní kritička pro Entertainment Weekly.

Po absolvování na Northwesternu pracovala na volné noze pro U.S. News & World Report, než v roce 1998 byla najata jako novinářka do Entertainment Weekly. Byla povýšena na televizní kritičku a psala filmové recenze, ale v prosinci 2008 byla propuštěna. Během práce v Entertainment Weekly také ve svém volném čase začala psát knihy. Napsala tři romány. Ostré předměty jsou příběhem sériového vraha ve městě Missouri a reportérky, která se vrátí z Chicaga do svého rodného města, aby událost zdokumentovala. Kniha *Temné kouty* je o ženě, která vyšetřuje, zda její bratr ve vězení byl opravdu zodpovědný za vyvraždění jejich rodiny, které se stalo, když byla dítě. Poslední kniha *Zmizelá* je o ženě, která zmizela v den pátého výročí své svatby a podezřelým se jeví její manžel. Všechny tři knihy byly zfilmovány. V roce 2007 si vzala advokáta Bretta Nolana a mají spolu dvě děti. Žijí společně v Chicagu.

v naší knihovně: *Temné kouty, Zmizelá*

Karel May (25. únor 1842 – 30. březen 1912), byl německý spisovatel převážně dobrodružných románů a povídek z exotických krajů. Proslul zejména svými příběhy z Divokého západu o indiánském náčelníku Vinnetuovi a zálesáku Old Shatterhandovi, známém také jako Kara ben Nemsí. Obliba jeho díla dostala nový impuls v šedesátých letech dvacátého století, kdy podle něj bylo natočeno sedmáct výpravných filmů. Mayovo dílo se vyznačuje výrazným humanismem a pacifismem, vyzdvihuje a oslavuje sepětí s přírodou, mír a rovnost lidí všech ras a vyznání. Jeho kladní hrdinové sahají k násilí jen v krajních případech a vždy se snaží vyhnout zabíjení. Knihám i přes seriózní dramatické linky nechybí humor a jistá míra nadsázky a mnohé jeho dialogy mají komediální charakter.

Narodil se jako páté dítě v chudé a početné tkalcovské rodině Heinricha Augusta a Christiny Wilheminy Mayových v Ernstthalu v saském Podkrušnohoří. Rodiče museli věnovat všechnen čas obstarávání obživy a děti vychovávala babička. Pravděpodobně vlivem podvýživy, nedostatkem vitamínu A a D a špatných hygienických podmínek po narození trpěl zrakovou poruchou a křivicí. Teprve v pěti letech se lékařům podařilo mu zrak opět navrátit. Když začal chodit do školy, projevil se jako velmi nadaný žák a pod přísným dohledem svého otce musel tvrdě studovat. Četl a přepisoval knihy, učil se latinsky, anglicky i francouzsky a také hře na klavír, housle a varhany. Ve čtrnácti letech ukončil školu a nastoupil do učitelského semináře ve Waldenburgu. V roce 1861 seminář úspěšně vystudoval. V roce 1880 se poprvé oženil s Emmou Linou Pollmerovou, ale manželství se po třinácti letech fakticky rozpadlo. Od roku 1892 začaly vycházet romány z Orientu s hlavním hrdinou jménem Kara ben Nemsí, který je totožný s Old Shatterhandem, a jeho známost rostla. V roce 1903 se

rozvedl a krátce na to si vzal Kláru Plöhnovou. 30. března 1912 v důsledku vysílení, prodělaného zápalu plic a pomalé otravy těžkými kovy z olověných vodovodních trubek zemřel.

v naší knihovně: *Abdán effendi, Ahriman Mirza, Cizinec přichází, Černý oheň Cortejů, Derviš, Divokým Kurdistánem, Dobrodružství v jižní Africe, Duch Llana Estacada, Já, náčelník Apačů, Kapitán Kajman, Karavana otroků, Klikaté stezky vášní, Komanč a zálesák, Královna pouště, Krumir, Loupežná karavana, Lovci lidí, Lovec sobolů, Mahdí, Na hoře Alláhově, Na Rio de la Plata, Na řece Zabu, Odkaz posledního Inky, Old Firehand, Old Surehand, Pouští, Pouští a prérií, Sam Firegun, Tajemství babylónské věže, Údolí smrti, V balkánských roklínách, V Kordillerách, V osidlech temných intrik, V propastech stínů, Vánoce, Ve stínu palem, Vinnetou, Vinnetouovi dědicové, Z Bagdádu do Cařihradu, Z Murzúku do Kairvánu, Zákon pouště, Zemí Škipetarů, Žezlo a kladivo, Žut*

Michel Houellebecq. narozen jako Michel Thomas (26. únor 1956), je francouzský spisovatel.

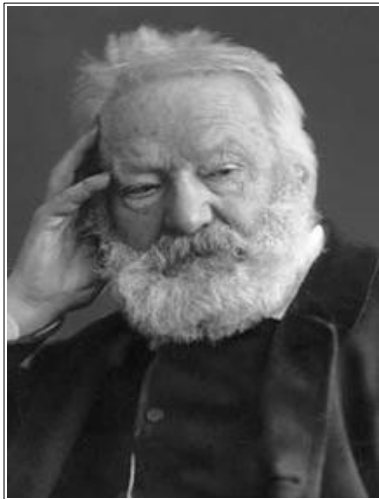
Jeho otec byl horský vůdce a matka anestezioložka. Když mu bylo 6 let, jeho matka opustila rodinu, konvertovala k islámu a žije s muslimem. Malý Michel pak žil u své babičky z otcovy strany, Henriette Houellebecqové, členky Francouzské komunistické strany a pravověrné stalinistky, v Crécy-en-Brie u Paříže. Dobrý vztah s babičkou měl vliv na jeho levicovost. Vystudoval lycéum v Meaux a Vysokou školu zemědělskou. Z prvního manželství se sestrou přítele má syna, ale svazek se rozpadl již po roce vztahu. Znovu se pak oženil až v roce 1999. V 80. letech trpěl depresemi, které utápěl v alkoholu, a psal poezii. Na počátku 90. let napsal svou románovou prvotinu Rozšíření bitevního pole. Druhý román, Elementární částice (1998), ho rázem vynesl na francouzské literární nebe. Příběh dvou čtyřicátníků žijících ve světě masturbace a peep show pobouřil vládnoucí generaci osmašedesátníků a vyvolal senzaci. Dostal za něj dvě ceny: Velkou

národní literární cenu pro mladé talenty a Listopadovou cenu. Ještě větší pobouření vyvolal třetí román, Platforma (2001). Liga lidských práv ho udala za podněcování k rasové nenávisti. Soud však smetl tento pokus omezovat uměleckou svobodu. Za román dostal Mezinárodní dublinskou cenu Impac. Dalším počinem byl čtvrtý román Možnost ostrova (2005), který se dočkal i filmového zpracování.

v naší knihovně: *Podvolení*

Victor Hugo (26. únor 1802 – 22. květen 1885) byl francouzský básník, prozaik, dramatik, esejista a politik, vrcholný představitel romantismu.

Victor Hugo byl třetím synem Josepha Léopolda Sigisberta Huga a Sophie Trébuchetové. Narodil se v Besançonu a žil ve Francii po většinu svého života. Doba dětství Viktora Huga byla poznamenána politickými zvraty. Napoleon byl prohlášen císařem, když byly Victoru Hugovi dva roky, a bourbounská monarchie byla obnovena před jeho třináctinami. Opačné politické a náboženské názory, které měli Hugovi rodiče, zobrazovaly ideologické síly, které se přely o nadvládu ve Francii celý jeho život: Hugův otec byl vysoce postavený důstojník v Napoleonově armádě. Byl ateistický republikán, který považoval

Napoleona za hrdinu; jeho matka byla extrémní katolická royalistka. Jelikož byl Hugův otec důstojník, rodina se často stěhovala a Victor se při cestování hodně naučil. Na cestě do Neapole viděl rozlehlé alpské vrcholky, velkolepě modré Středozemní moře a Řím v době oslav. Ačkoliv mu bylo pouze šest let, uchoval si tento půlroční výlet pevně v paměti. Mladý Viktor se zamiloval do Adèle Foucherové, se kterou se proti vůli své matky tajně zasnoubil. S Adèle se oženil až poté, co zemřela jeho matka v roce 1821. Hugo vydal svůj první román *Han z Islandu* roku 1823. Krize v osobním životě spisovatele nastala v roce 1833, kdy jeho manželka Adèle navázala milostný poměr s jeho dobrým přítelem, kritikem Sainte-Beuvem. Ve stejném roce se Victor Hugo seznámil s herečkou Juliettou Drouetovou, která se stala jeho milenkou, dobrovolnou sekretářkou a společnicí na cestách. Přestože v jeho životě byly ještě další ženy, tento vztah trval padesát let, až do její smrti. Provázela ho i po dobu jeho pozdějšího exilu,

ne vždy však bydleli spolu pod jednou střechou. Victor Hugo jí věnoval mnoho svých básní a ona mu napsala velké množství dopisů. Autor byl zdrcen, když jeho nejstarší dcera Léopoldine tragicky zahynula v roce 1843, krátce po své svatbě. Utopila se nešťastnou náhodou i se svým manželem při projížděce na lodi v jezeře Seine à Villequier. Viktor Hugo byl zrovna na cestách a dozvěděl se o Léopoldině smrti z novin. Svůj šok, zděšení a žal popsal ve své básni *À Villequier*. Později napsal mnoho básní o jejím životě a smrti, nejslavnější pravděpodobně *Demain, dès l'aube*, ve které popisuje návštěvu jejího hrobu. I po mnoha letech se ve svých dílech snažil vyrovnat se ztrátou milované dcery tím, že vyjadřoval nejen zármutek truchlícího otce, ale i soucit s bolestí všech trpících. V důsledku převratu provedeného Napoleonem III. v roce 1851 byl nucen odejít do exilu, ve kterém žil téměř dvacet let. Krátce pobýval v Bruselu, poté v Jersey a nakonec zamířil na menší ostrov Guernsey. Zde také prožil další osobní tragédii se svoji krásnou, ale psychicky labilní nejmladší dcerou Adèle, která ho doprovázela do vyhnanství. Po útrapách, spojených s nešťastnou láskou (muž, kterého milovala, věřila mu a za nímž odjela až do daleké Kanady, ji veřejně odmítla), u ní naplno propukla vážná duševní nemoc. Po návratu do Francie žila až do své smrti v zařízeních pro duševně nemocné. Victor Hugo zemřel roku 1885 v Paříži jako velký a uznávaný francouzský národní básník. V den jeho pohřbu byl vyhlášen státní smutek. Je pochován v pařížském Panthéonu.

Victor Hugo je autorem klasicistních básní a romantických dramát a románů, v nichž mísil postupy černého románu se zásadami kritického realismu. Ve své tvorbě spojoval snové, filosofické, politické a lyrické oblasti, mísil tragično a komično, krásu a ošklivost, vznešenost a grotesknost a z pozice humanisty se nadčasově dotkl řady sociálních problémů světa. Dva romány Victora Huga byly katolickou církví zařazeny na Index zakázaných knih: *Chrám Matky Boží v Paříži* dekretem ze dne 28. července 1834 a *Bídníci* dekretem ze dne 20. června 1864.

v naší knihovně: *Bídníci*, *Dělníci moře*, *Devadesát tři*, *Chrám Matky Boží v Paříži*, *Napoleon Malý*, *Veliký Jargal*

John Steinbeck [Štajnbek] (27. únor 1902 – 20. prosinec 1968), byl americký spisovatel, představitel moderního amerického románu. Je nositelem Pulitzerovy ceny za román *Hrozny hněvu*. V roce 1962 mu byla udělena Nobelova cena za literaturu za realistické a nápadité prózy, které kombinují sympatický humor a pronikavé společenské vnímání. Patří mezi klasiky světové literatury, jeho díla byla přeložena do více než 45 jazyků.

John Steinbeck se narodil 1902 v Salinas v Kalifornii. Jeho otec, který pracoval jako správce mlýna a později pokladník okresu Monterey, pocházel z rodiny německých přistěhovalců. Jeho dědeček si po emigraci do Spojených států změnil původní příjmení Großsteinbeck na Steinbeck. Matka měla irské předky, bývala učitelkou a svému synovi vštípila zálibu ve čtení a psaní i zájem o sociální problematiku. Steinbeckovi měli čtyři děti, John byl jediným synem. John Steinbeck absolvoval střední školu

v Salinas a v letech 1919-1925 studoval na Stanfordově univerzitě historii, anglickou literaturu a biologii. Navštěvoval kurzy kreativního psaní a začal psát a publikovat první povídky. Už od čtrnácti let chtěl být

spisovatelem. O prázdninách pracoval na okolních rančích a farmách, kde poznával život migrujících dělníků, česáčů vína a ovoce, pěstitelů cukrové řepy. Toulal se v okolí Monterey a poslouchal vyprávění tuláků, které bylo živou kronikou Spojených států a stalo se zdrojem námětů pro jeho literární tvorbu. Univerzitu opustil v roce 1925 bez diplomu a odjel do New Yorku. Vystřídal tam několik dělnických profesí a neúspěšně se pokusil prosadit jako novinář. V roce 1928 se vrátil do Kalifornie, kde pracoval jako průvodce a správce u jezera Tahoe. Setkal se tam s levicovou aktivistkou Carol Hennigovou, která se v roce 1930 stala jeho manželkou. Žili spolu v Pacific Grove na poloostrově Monterey, v rodinné chatě a jejich materiální situace byla svízelná. Opravdový úspěch mu přinesla až novela Pláň Tortilla, která se po zveřejnění v roce 1935 stala americkým bestsellerem a jako první z jeho románů byla překládána do cizích jazyků. Získaná publicita a pozornost médií Steinbecka netěšila, proto se v roce 1936 přestěhoval do nového domu nedaleko od San José, obklopeného vysokým plotem. V manželství se začaly objevovat neshody, měl problém s alkoholem. V roce 1941 se Steinbeck rozvedl, odstěhoval se a v roce 1943 se znovu oženil s Gwendolyn „Gwyn“ Congerovou. Z druhého manželství měl dva syny. Rozvedli se v roce 1948. V tomto období Steinbeck často propadal depresím a alkoholu. V roce 1950 se oženil s divadelní manažerkou Elaine Scottovou a třetí manželství trvalo až do jeho smrti v roce 1968. Žili spolu v New Yorku. V roce 1962 mu byla udělena Nobelova cena za literaturu, což bylo z mnoha stran kritizováno včetně ohlasů v Americe. John Steinbeck zemřel na infarkt v New Yorku 20. prosince 1968 ve věku 66 let. Jeho popel byl uložen na hřbitově v Salinas.

John Steinbeck během své spisovatelské kariéry napsal 12 románů, 4 novely, 7 knih literatury faktu, řadu povídek a reportáží, jejichž úroveň převyšuje běžné novinářské řemeslo. V mládí střídal různá zaměstnání, zkušenosti z tohoto období využil ve svých sociálně kritických románech, které je třeba chápat jako reakci na světovou hospodářskou krizi. Vyznačují se mistrovským vypravěčským stylem, realistickým popisem a dokonalou znalostí prostředí i postav. Jeho hrdinové jsou obyčejní lidé, většinou zemědělci. Ve svých dílech se zabývá konfliktem dobra a zla v člověku, možnostmi prosazení svobodné lidské vůle, psychologií člověka. Jeho prózy jsou oslavou lidí, kteří se přes svůj těžký osud odmítají přizpůsobit konformní společnosti a hledají novou životní alternativu. Steinbeck do těchto příběhů často vkládá ironii a svůj specifický humorný nadhled. Steinbeckova díla byla v době svého vzniku ve Spojených státech několikrát zakázána. Jeho sympatie k migrujícím pracovníkům vyvolávaly odpor místních podnikatelů a velkostatkářů proti jeho knihám, který vedl až k zákazu románu Hrozny hněvu v okresu Kern. Bylo mu vytýkáno, že ve svých knihách idealizuje povaleče a chudáky z okraje společnosti. V Salinas byl považován za zrádce své vlastní třídy, jeho knihy byly páleny. Časem se tento postoj změnil a město svému slavnému rodákovi zřídilo muzeum.

v naší knihovně: *Byla kdysi válka, Hrozny hněvu, Měsíc zapadá, Na východ od ráje, Nebeské pastviny, Neznámému bohu, O myších a lidech, Pláň Tortilla, Pohár zlata, Ryzáček, Toulavý autobus, Zima úzkosti*

Regionální výročí – únor

Matthias P. Bräuer – arciděkan, děkan, kněz, čestný občan Hostouně
03.02.1817 (Radošovice) – 1899

místa působení: Hostouň, Horšovský Týn, Štítary, Mělnice

Studoval na gymnáziu v Budějovicích. 25. července 1842 byl vysvěcen na kněze. Roku 1842 přichází na 15 let do horšovskotýnské duchovní správy jako kaplan. Poté působil jako farář v Mělnici a ve Štítarech. Dne 13. září 1874 nastupil do úřadu děkana v Hostouni. Od roku 1875 byl také sekretářem hostouňského vikariátu. V roce 1881 byl jmenován čestným občanem Hostouně. Dne 12. března 1885 se stal arciděkanem v Horšovském Týně, kde zůstává až do svého penzionování v roce 1891. Je autorem zápisů o hostouňské farnosti.

František Juráček – sedlář, pamětník, voják
03.02.1914 (Víděň) – 18.11.2009 (Horšovský Týn)

místa působení: Horšovský Týn

Pocházel ze smíšeného česko-německého manželství. Rodiče se přistěhovali do Horšovského Týna z Vídně. František vychodil německou školu, vyučil se u otce sedlářem. Po obsazení Sudet musel narukovat do německé armády, dostal se až do Litvy a Ruska. Tam byl zajat a půl roku nosil ruskou uniformu jako tlumočnick. Po skončení války se ocitl v zajateckém táboře v Brně, odkud byl propuštěn na

podzim roku 1946. Vrátil se do Horšovského Týna k rodičům. Později absolvoval vojenskou službu ve vojenské nemocnici v Praze. Oženil se, vstoupil do zemědělského družstva, kde pracoval jako sedlák až do odchodu do důchodu. Dlouhodobě se angažoval v krajanském sdružení. Jako znalec předválečných poměrů a pamětník byl nevyčerpatelným zdrojem informací o starém městě, jeho obyvatelích, zámku i knížecí rodině. Výrazně pomáhal autorům lokálních publikací. Jízdně zámku věnoval unikátní ručně zpracovaná koňská sedla, opratě a postroje původně určené pro knížecí rodinu, své staré sedlářské náčiní a šicí stroj.

František Polák – učitel, odbojář, politický vězeň, školní inspektor, hudebník, autor novinových článků
13.02.1905 (Srbice) – 05.02.1993 (Domažlice)

místa působení: Hluboká, Flossenbürg (Německo), Horšovský Týn

Učitel, před válkou učil na malotřídních školách na Domažlicku. Během 2. světové války byl v Hluboké zatčen za ilegální činnost a uvězněn v koncentračním táboře Flossenbürg. Po válce působil jako okresní školní inspektor, aktivní člen Svazu protifašistických bojovníků a dopisovatel do regionálního tisku. Zasloužil se o založení Zpravodaje Horšovského Týna i o uchování četných památek města. Bohatá přednášková činnost. Činný divadelník i hudebník, smuteční řečník. Nositel řady ocenění a vyznamenání. Bratr Karla Poláka a švagr Anny Polákové.

Josef Eckhardt – starosta Horšovského Týna, politik, spisovatel
05.02.1819 (Horšovský Týn) – 07.03.1892 (Horšovský Týn)

místa působení: Horšovský Týn

Regionální politik, starosta, autor publikace o Horšovském Týnu. Do lokální politiky vstoupil v roce 1848 jako kapitán horšovskotýnské národní gardy. V srpnu 1850 se stal starostou města a tuto funkci vykonával do roku 1859. Doba jeho starostování je spojena s nebyvalým rozvojem města. Byly strženy středověké hradby, začalo se s úpravami náměstí, komunikací a staré školy. Ve městě se etablovala vojenská posádka – dragouni. Nemalé úsilí vynaložil také při stavbě železnice z Prahy do Brodu nad Lesy. Původně plánovaná trasa měla procházet Horšovským Týnem, bohužel pro zatvrzelost některých majitelů, neochotných pozemky na stavbu dráhy prodat, došlo k odklonění železnice směrem na Blížejov, což se záhy ukázalo osudovou chybou pro rozvoj města. V penzijním věku v letech 1880-1891 sepisoval „Příspěvky k historii města a panství Horšovský Týn“, které věnoval dobrodítelce města Josefíně z Trauttmansdorffu. Tento hrdý měšťan a patriot zemřel 7. března 1892 a je pochován na místním hřbitově. Místo nelze přehlédnout, jde o rodinný hrob uprostřed areálu, zděný monument ve tvaru kaple.

Karl Liebscher – ředitel měšťanské školy, učitel, autor odborných publikací, historik
12.01.1843 (Luhov) – 12.02.1928 (Horšovský Týn)

místa působení: Horšovský Týn, Stod, Rokycany

Narodil se v selské rodině v Luhově u Stříbra. Školu navštěvoval ve Stříbře a pokračoval na reálce v Rakovníku a Plzni. Vedle němčiny ovládal i český jazyk. Ze studií na pražské technice musel po druhém roce z existenčních důvodů odejít. Složil učitelské zkoušky v Praze a učil na Rokycansku, přímo v Rokycanech a poté působil na německé škole ve Stodě. Od roku 1870 působil v Horšovském Týně, kde se stal roku 1884 ředitelem právě založené měšťanské školy, o kterou se velmi zasloužil. Vedle bohaté veřejné, kulturní a publicistické práce působil jako pedagog až do roku 1909. Autor publikace Der politische Amtbezirk Bischofteinitz, která podává ucelený zeměpisný, etnografický i historický popis regionu a je dosud základním pramenem při zkoumání minulosti Horšovskotýnska. Třetí vydání této publikace vyšlo v roce 1913. Žil a zemřel na Velkém předměstí čp. 43 a je pochován na místním hřbitově.

Jakub Chod – učitel, malíř, portrétista, kronikář, autor novinových článků
21.07.1922 (Tlumačov) – 12.02.1988 (Klatovy)

místa působení: Hostouň, Pivoň, Horšovský Týn, Semněvice, Štítary

Původní příjmení Jakuba Choda znělo Reitschläger a pocházel z Tlumačova, kde se narodil v čp. 87 jako syn zámečnicka Jakuba Reitschlägera a Anny Selnerové. Obecnou školu navštěvoval v Mrákově, kde jej učil kreslíř a muzikant Bohumil Kraus. Na domažlickém gymnáziu na něj měl vliv Jan Paroubek. Vystudoval učitelský ústav v Plzni a poté nastoupil do Pivoně. Krátce působil i v Horšovském Týně, Semněvicích, Štítarech, největší část života však prožil v Hostouni. Maloval zátiší, skupinové kresby, portréty. Vystavoval v Hostouni, Horšovském Týně, ale i v Domažlicích. Působil také jako kronikář a občasný dopisovatel do regionálního tisku.

Johann Matthias Alexander Ecker, prof. – vojenský lékař, univerzitní profesor, autor odborných publikací, dvorní rada

26.02.1766 (Horšovský Týn) – 05.08.1829 (Freiburg – Německo)

místa působení: Domažlice, Praha, Freiburg (Německo)

Narodil se v rodině měšťana a člena městské rady Johanna Michaela Eckera v čp. 71. Studoval na domažlickém a pražském řádovém gymnáziu, později na Karlově univerzitě. Hned po získání doktorátu chirurgie, ranlékařství a porodnictví se zúčastnil několika tažení proti Turkům a byl povýšen na plukovního lékaře. Byl vážně raněn a po návratu vyznamenán Záslužnou válečnou hvězdou. Pokračoval ve studiu na vídeňské univerzitě, kde se zajímal o oční lékařství a porodnictví. V roce 1792 získal další doktorský titul a stal se šéflékařem „Kounicova pěšího pluku“. Od císaře Leopolda II. obdržel těsně před jeho smrtí jmenování vrchním dozorcem nad všemi rakouskými špitály. Od roku 1797 byl vedoucím profesorem chirurgické katedry i oboru očního lékařství na bádenské univerzitě ve Freiburgu a roku 1807 jej povýšil císař František I. na dvorního radu. Napsal obsáhlou knihu o správné životosprávě a odhalil význam vitamínů v potravě. Nejznámější knihou je Duch Hippokratův (1791), přeložený už za jeho života do několika jazyků. Z Eckerových pěti dětí vynikl nejvíce prof. MUDr. Alexander Ecker – anatom, biolog a zoolog, narozený ve Freiburgu 10. července 1816.

Václav Brož – děkan, spisovatel

1539 (Horšovský Týn) – 27.02.1601 (Jindřichův Hradec)

místa působení: Horšovský Týn, Litomyšl, Sobotka, Jindřichův Hradec

Navštěvoval farní školu v Horšovském Týně. Na pražské univerzitě se stal bakalářem a pak (1560) Mistrem. Působil jako kaplan v pražském okolí, poté se stal farářem v Litomyšli a později v Sobotce. Od října 1591 byl už litomyšlským děkanem a vikářem. V letech 1594-1601 spravoval děkanství v Jindřichově Hradci, kde zemřel a byl i pohřben. Měl rozhodující vliv na založení proslulé jindřichohradecké jezuitské koleje. Jeho dvanáct dochovaných spisů, namířených proti rozvíjející se Jednotě bratrské, které vyšly v Litomyšli, vynikají dobrou a dodnes čtivou češtinou (Vejtraha všem věrným Čechům – 1589, Koule Danielova – 1589, Ohlášení se proti pikhartskému netopyři – 1599.) Překládal také z latiny a němčiny, zejména bohoslovecké práce katolického spisovatele Georga Scherera.

Josef Amerling – malíř

10.08.1867 (Horšovský Týn) – 28.02.1945 (Domažlice)

místa působení: Domažlice

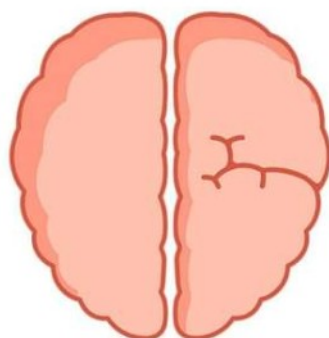
Syn malíře Ignáce Amerlinga, staňkovského rodáka (1837-1912). Působil jako malíř církevních obrazů v Domažlicích a okolí. Provedl malby ve více než padesáti kostelech, např. v kostelech v Blížejově, Srbech, Mířkově nebo v kaplích ve Výrově a Všepadlech.

Václav Antonín Kraus – malíř

28.02.1717 (Horšovský Týn) – 20.11.1773 (Horšovský Týn)

místa působení: Horšovský Týn, Třebnice, Všekary

V roce 1743 se oženil s Kateřinou Pfirmovou. Roku 1742 maloval oltářní obraz pro kostel v Třebnicích. V roce 1744 provedl obnovu oltářních obrazů v kostele sv. Apolináře v Horšovském Týně, roku 1767 vymaloval kostela ve Všekarech. Syn Jana Antonína Krause, bratr Josefa Karla Krause, tchán malíře Martina Strejce.

TV

BOOKS

Nabídka knih k vypůjčení v naší knihovně

Kam čert nemůže... nastrčí manžela - Alena Jakoubková

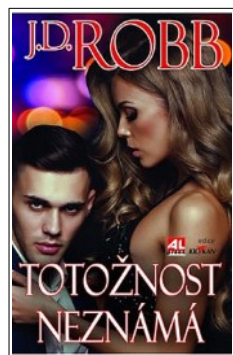
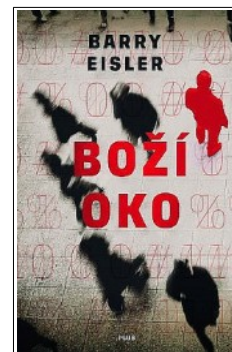
Zuzana se vdává mladá... Ne proto, že je těhotná, ale Dušan je její velkou láskou, a když ji v měsíční noci romanticky požádá o ruku, přikývne. Je jí devatenáct a myslí si, že manželství je vstupenkou do ráje. Po pár letech to ovšem vypadá jinak. Zuzana, aby se mohla starat o domácnost, nedokončila vysokou školu a pracuje jako sekretářka protivného šéfa. Dušan je dobrodruh, pořád někde slézá vysokohorské štíty nebo sjíždí divoké řeky. A potom Zuzana podá žádost o rozvod...

- román pro ženy, 239 stran

Boží oko - Barry Eisler

Theodore Anders, ředitel Národní bezpečnostní agentury (NSA), má jednoduchý cíl: zaznamenat každý telefonní hovor, email a ťuknutí klávesy, které souvisí s činností na internetu. Ví, že bezbřehý dohled je jediný způsob, jak zajistit bezpečnost Spojených států. Evelyn Gallagherovou nic takového příliš nezajímá. Chce se držet v ústraní a jen se v NSA starat o kamerové sítě a program na rozpoznávání tváří...

- thriller, 398 stran

Totožnost neznámá - J. D. Robb

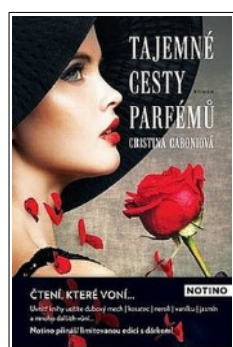
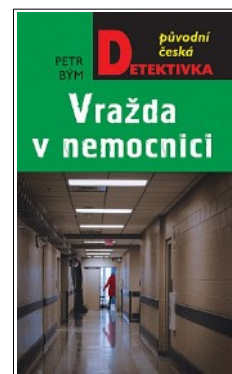
V tmavé uličce je nalezeno tělo muže se stopami po mučení. Na kůži má vyryté srdce s písmeny E a D, podpisem zamilované dvojice, kterou vzrušuje utrpení obětí. Eva Dallasová zjistí, že zavražděných bylo víc, a aby odhalila totožnost vrahů, potřebuje najít první z obětí, která šílené řádění odstartovala.

- detektivka pro ženy, 332 stran

Vražda v nemocnici - Petr Bým

Násilná smrt primáře dětské chirurgie tým kapitána Petra Brandla zavádí do velké pražské nemocnice. Na počátku vyšetřování se zdá, že motivem vraždy je vyřizování rodinných či pracovních sporů. Další vraždy a i nezvyklá vražedná zbraň – malorážková sportovní pistole z padesátých let 20. století – však kriminalisty postupně nasměrují do vzdálenější minulosti...

- detektivka, 237 stran

Tajemné cesty parfémů - Cristina Caboni

Elena ztratila všechnu naději a v lásku už nevěří. Pouze tehdy, když vytváří vůně, dokáže zahnat nejistotu. Pouze zahalená esencemi květů, dřeva a koření ví, jak se zbavit strachu. Elena byla odjakživa silná. Od toho dne, kdy ji ještě jako malou holčičku opustila matka, hledá cit a pohlázení. Život ji přivede do jedné z největších prodejen vůní v Paříži, kde se ještě nyní připravují parfémy podle starodávných receptur.

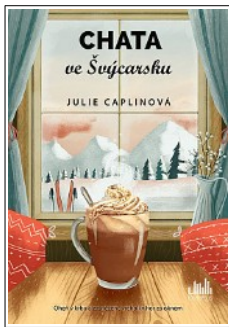
- román pro ženy, 372 stran

Mazací tramvaj - Magda Stachula

Anita téměř nevychází z domova. Bydlí v Krakově a z nitra svého bytu sleduje přes webové kamery lidi na celém světě. Je téměř posedlá pozorováním neznámého muže kamerou umístěnou na mazací tramvaji v Praze. Zná jeho zvyky, přátele i týdenní harmonogram. Sledování ji umožňuje zapomenout na krachující manželství i na dítě, po kterém marně touží. Jednoho dne nalezne ve skříni šaty, které si nikdy nekoupila.

- thriller, 288 stran

Chata ve Švýcarsku - Julie Caplin

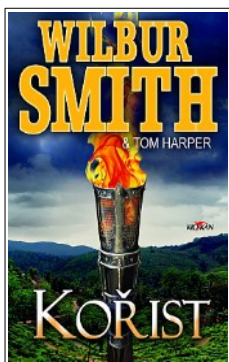
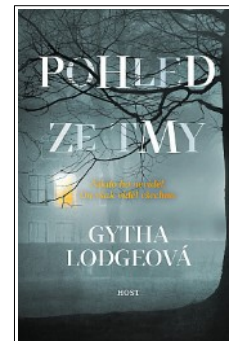
Zabalte si kufry a vypravte se k zasněženým vrcholům švýcarských Alp. Je načase si užít výhled do krásné krajiny a vychutnat si přitom sametovou horkou čokoládu, výborné sýry a úžasnou romantiku. Mina věří, že šálek horké čokolády dokáže vyřešit všechny trable. A právě to teď potřebuje. Má za sebou totiž pořádný trapas – její poslední milostná eskapáda se stala okamžitým hitem internetu.

- román pro ženy, 335 stran

Pohled ze tmy - Gytha Lodge

Aidan Poole zapne pozdě v noci počítač s webkamerou a přes Skype zavolá své přítelkyni Zoe. Ke svému nekonečnému zděšení spatří, jak do jejího bytu někdo vejde. Bezmocně naslouchá zvukům zápasu vycházejícím z koupelny — a pak už jen tichu. Umírá hrůzou a zoufale touží vědět, jestli je Zoe v pořádku. Tak proč se zdráhá zavolat policii?

- thriller, 340 stran

Kořist - Wilbur Smith & Tom Harper

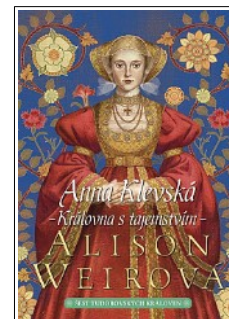
Francis Courtney připlouvá ke břehům Afriky, aby pomstil smrt svého otce. Hamižní obchodníci a obávaní piráti, kteří pobřeží obývají, v podstatě představují vřelé uvítání ve srovnání s nebezpečím, jež vychází z rodinného kruhu. Setkání příbuzných rozdrásá staré rány a vyústí v tuhý boj, v němž se odráží hříchy předchozí generace.

- dobrodružný román, 392 stran

Anna Klevská: Královna s tajemstvím - Alison Weir

Ovdovělý Jindřich VIII. se hodlá znovu oženit. Z politických důvodů padla volba na německou princeznu Annu Klevskou, jejíž portrét králi učaroval. Anna ví, že není žádná kráska, a modlí se, aby se mu zalíbila. Uprostřed zimy připlouvá do Anglie a nedočkavý král jí spěchá v ústřety. Jejich první setkání je však katastrofa. Jindřich je hluboce zklamaný. Snaží se „vyvléct z chomoutu“, ale smlouvy jsou smlouvy.

- historický román, 463 stran

Městská knihovna
náměstí Republiky 102
346 01 Horšovský Týn
telefon: 379 422 572
mobil: 731 614 064
e-mail: knihovna@htyn.cz
knihovnaht@seznam.cz
<https://knihovnahorsovskytyn.webk.cz>

půjčovní doba:

Po	9:00 – 12:00	13:00 – 18:00
Út	zavřeno	
St	9:00 – 12:00	13:00 – 17:00
Čt	9:00 – 12:00	13:00 – 17:00
Pá	9:00 – 12:00	13:00 – 15:00